अलिन्द्रं वा विनाऽलिन्द्रं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ७४ ॥
विनाऽलिन्द्रकृतं चेत्तु कुड्यगर्भगृहं तु वा ।
आलिन्द्रांशं तु संयोज्य कारयेत्तु द्विजोत्तमः ॥ ७५ ॥
आदिभूम्येवमाख्यातमूर्ध्वं षट्तलवद्भवेत् ।
सप्तभूमि समाख्यातं तेषां गण्यमथोच्यते ॥ ७६ ॥
पादाधिष्ठानयोस्तुङ्गं मूलप्रासादमूलकम् ।
चतुष्पञ्चषडंशं वा सप्ताष्टनव एव वा ॥ ७७ ॥
दशैकादशभागं वा कृत्वैकांशोपपीठकम् ।
अथवा हस्तमानेन द्वारं मान(रमानं) यथोचितम् ॥ ७८ ॥
तदुच्चं तु चतुष्पञ्चषट्सप्ताष्टौ तु वा भवेत् ।
नवरुद्रांशभागं वा कृत्वैकांशं विशेषतः ॥ ७९ ॥
उपपीठोन्नतं ख्यातं शेषं तु गुणभाजिते ।
अधिष्ठानं तदेकांशं द्विभागं चरणायतम् ॥ ८० ॥
होमादुत्तरसीमान्तं द्वारमानं विधीयते ।
पादबन्धमधिष्ठानं द्वारशोभादिना कुरु ॥ ८१ ॥
स्तूप्यन्तमुत्तरान्तं च रसभागविभाजिते ।
प्रस्तरोच्चं सपादांशं शर्ध्यंशं गलमानकम् ॥ ८२ ॥
पादोनगुणभागं तु शिरःशेषं शिखोदयम् ।
एवमेकतलं प्रोक्तं द्वितलं शृणु सुव्रत ॥ ८३ ॥
उत्तरादि शिखान्तं च नवभागविभाजिते ।
प्रस्तरं तु सपादांशं द्विभागं चरणोदयम् ॥ ८४ ॥
मञ्चमानं शिवांशं स्यात्तत्समं कंधरोदयम् ।
शिखरं सार्धपञ्चांशं सपादांशं शिखोदयम् ॥ ८५ ॥
द्वितलं ह्येवमाख्यातं त्रितलं चाधुना शृणु ।
उत्तरस्तूपिपर्यन्तं भानुभागविभाजिते ॥ ८६ ॥
सपादं प्रस्तरोत्सेधं सार्धद्व्यंशाङ्घ्रिकोदयम् ।
प्रस्तरं शशिभागेन द्विभागं चरणोदयम् ॥ ८७ ॥
मञ्चमानं शिवांशं स्यादंशं ग्रीवोदयं भवेत् ।
पञ्चांशं शिखरं ज्ञेयमेकांशं स्तूपिमानकम् ॥ ८८ ॥

त्रितलं चैवमाख्यातं चतुर्भूममथोच्यते ।
उत्तरादिशिखांशं(न्तं) तु द्विनवांशविभाजिते ॥ ८९ ॥
पादोनद्व्यंशं मञ्चोर्ध्वं गुणांशं चरणोदयम् ।
तदर्धं प्रस्तरोत्सेधं सार्धद्व्यंशाङ्घ्रिकोदयम् ॥ ९० ॥
तदर्धं प्रस्तरोत्सेधं युग्ममंशाङ्घ्रितुङ्गकम् ।
तदर्धं मञ्चमानं स्यात्सार्धांशं गलमानकम् ॥ ९१ ॥
सार्धद्व्यंशं शिरोत्सेधं शिखामानं शिवांशकम् ।
चतुर्भूमि(मं)समाख्यातं पञ्चभूमि(म)मथो शृणु ॥ ९२ ॥
शिखाग्रादुत्तरान्तं तु त्रयोविंशतिभाजिते ।
द्विभागं प्रस्तरोत्सेधं सार्धद्व्यंशाङ्घ्रितुङ्गकम् ॥ ९३ ॥
तदर्धं मञ्चमानं स्यात्पादायामं गुणांशकम् ।
तस्यार्धं प्रस्तरोत्सेधं सार्धद्व्यंशाङ्घ्रितुङ्गकम् ॥ ९४ ॥
तदर्धं मञ्चमानं तु द्विभागं चरणोदयम् ।
प्रस्तरोर्ध्वं शिवांशेन कंधरोर्ध्वं तथैव च ॥ ९५ ॥
सार्धद्व्यंशं शिरोतुङ्गमेकांशं स्तूपिमानकम् ।
पञ्चभूमि(मं) समाख्यातं षड्भूमि(मं) त्वधुना शृणु ॥ ९६ ॥
उत्तरादिशिखान्तं च एकोनत्रिंशदंशके ।
द्विभागं प्रस्तरोत्सेधं पादोर्ध्वं चतुरंशकम् ॥ ९७ ॥
सत्रिपादशिवांशं तु भूमि(भूमि)सामाख्य(न्य)मीरितम् ।
सार्धाग्न्यंशाङ्घ्रितुङ्गं तु तदर्धं प्रस्तरोदयम् ॥ ९८ ॥
शिवांशं तु शिखामानं षट्तलं त्वधुनो(सप्तभूममथो)च्यते ।
उत्तरादिशिखांशं(न्तं) तु मानं षट्त्रिंशदंशके ॥ ९९ ॥
पादद्विभागं मञ्चोर्ध्वं सार्धवेदांशमङ्घ्रिकम् ।
द्विभागं प्रस्तरोत्सेधं वेदांशं चरणोदयम् ॥ १०० ॥
पादोनद्व्यंशं मञ्चं स्यात्सार्धाग्न्यंशाङ्घ्रिमानकम् ।
पादोनद्व्यंशं मञ्चोर्ध्वं गुणांशं पादमानकम् ॥ १०१ ॥
तदर्धं प्रस्तरोत्सेधं सार्धपक्षाङ्घ्रितुङ्गकम् ।
तदर्धं मञ्चमानं तु द्विभागं चरिता(रणा)यतम् ॥ १०२ ॥
प्रस्तरं शशिभागेन शिवांशं गलमानकम् ।
पादहीनाग्निभागं तु शिरःशेषं शिखोदयम् ॥ १०३ ॥

एवं सप्ततलं स्यातमलंकारम(स्त्व)थोच्यते ।
मण्डपाभां यथा द्वारशोभां कुर्याद्‌द्विजोत्तमः ॥ १०४ ॥
मण्डं वा द्वारशाला स्यात्प्रासादं सदनाकृति ।
मालिकाकृति कर्तव्यं द्वारहर्म्यं द्विजोत्तम ॥ १०५ ॥
शालाकारं प्रकर्तव्यं द्वारं गोपुरमेव वा ।
सर्वं तु गोपुरान्तं वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १०६ ॥
तेष्वादौ द्वारशोभां तु वक्ष्येऽहं द्विजसत्तम ।
एकद्वित्रितलं वाऽपि सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १०७ ॥
मुखे मुखे महानन्दपार्श्वयोर्वेशनासिका ।
स्वस्त्याकृत्यल्पनासाढ्यं प्रागुक्तविधिना द्विज ॥ १०८ ॥
युक्तस्तूपिसमायुक्तं लुपरोहशिरस्तु वा ।
मण्डपाकृतिकं वाऽपि श्रीकान्तं तदुदाहृतम् ॥ १०९ ॥
शालाकारशिरस्तस्मिन्पण्णासि(ण्णास्यो)मुखपृष्ठयोः ।
पार्श्वयोर्वेशनासाढ्यं युक्तस्तूपीव संयुतम् ॥ ११० ॥
अन्तः पादोत्तरैर्युक्तमिति कान्तमिदं परम् ।
मुखे मुखे च पण्णासि पार्श्वयोर्विश(र्वे)शनासिका ॥ १११ ॥
सहा(मा)कारं शिरस्कन्धं कान्तं विजयमेव हि ।
एवं त्रिविधनित्यां तु द्वारशोभां प्रकल्पयेत् ॥ ११२ ॥
मुखे मुखे महानासी पार्श्वयोश्च तथैव च ।
अर्धकोटिचतस्राढ्यं पञ्जरं च तदाकृति ॥ ११३ ॥
शालाकारं शिरोपेतमयुगस्तूपिसंयुपम् ।
विजयं विशालमेतद्धि विशालालयमुच्यते ॥ ११४ ॥
अर्धकोटिसहस्राङ्गं पार्श्वयोर्भद्रनासिका ।
पार्श्वयोर्वेशनास्यङ्गमयुग्मस्तूपिकान्वितम् ॥ ११५ ॥
पादं प्रत्यल्पनासाढ्यं सर्वावयवसंयुतम् ।
विप्रतीकान्त(न्ता)लंकारं वक्ष्यते तु विशेषतः ॥ ११६ ॥
पूर्ववद्भूमिभागं च चतुर्दीभ(र्दिग्भ)द्रसंयुतम् ।
महानासीचतसा(तुष्का)ढ्यं शिरोभद्रसमन्वितम् ॥ ११७ ॥
अन्तः पादोत्तरैर्युक्तमयुग्मस्तूपिकान्वितम् ।
त्रिविधा द्वाद(र)शाला स्याद्द्वारप्रासादमुच्यते ॥ ११८ ॥

अन्तः पादोत्तरैर्युक्तं मन्धाय्यापैं(मण्डपाद्यै)रलंकृतम् ।
द्वारे द्वाराङ्कसंयुक्तं द्वारं तन्द्भद्रसंयुतम् ॥ ११९ ॥
पूर्वेऽपरे च शालायाः सभद्रं भद्रनासिका ।
नानामसूरकं स्तम्भवेदिकाजालतोरणम् ॥ १२० ॥
अन्तः पादोत्तरैर्युक्तं मध्यवा(तो)रणसंयुतम् ।
पार्श्वयोर्दण्डवक्त्रा(क्त्रा)ढ्यं क्षुद्रनास्य(सी)विभूषितम् ॥ १२१ ॥
शालाकारं शिरोपेतं जालकादिविभूषितम् ।
केशाविशालालंकारं भूमिभागे च पूर्ववत् ॥ १२२ ॥
पार्श्वयोश्च मुखे पृष्ठे महानासीचतुष्टयम् ।
अयुग्मस्तूपिकायुक्तं द्वारप्रासादकुड्यकम् ॥ १२३ ॥
वक्ष्येऽहं तारं(द्वार)हर्म्यस्य लक्षणं द्विजसत्तम ।
प्रागुक्तवत्प्रकर्तव्यं भूमिभागे द्विजोत्तम ॥ १२४ ॥
सभाशिरस्यसंयुक्तं स्वस्तिकाकृतिनासिकम् ।
पादोत्तरैर्युतं युग्मं.........स्तूपिनाऽन्वितम् ॥ १२५ ॥
कूटं शिखरनासाढ्यमयुग्मस्तूपिनासिकम् ।
कूटादिभूमिभागं च प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ॥ १२६ ॥
अपरे(रे च)परे नासि(स्यौ)सतारे दृढ्यंशनीव्रकम् ।
शालाकार्यं(रं) शिरः कार्यं यश्वं(वस्त्रस्तं)स्तूपिकान्वितम् ॥१२७॥
शालानिष्क्रान्तसंयुक्तं नानालंकारसंयुतम् ।
नानाधिष्ठानचरणैर्युक्तं तत्सोपपीठकम् ॥ १२८ ॥
द्वारहर्म्यं त्रिधा प्रोक्तं शृणु गोपुरलक्षणम् ।
चतुर्दिग्भद्रसंयुक्तमन्तः पादोत्तरैर्युतम् ॥ १२९ ॥
शालाकारशिरोयुक्तं भद्रनासी मुखे मुखे ।
पार्श्वयोश्च महानासि(स्यौ)पादं प्रत्यल्पनासिका ॥ १३० ॥
मात्रादण्डमिति ख्यातं श्रीविशालमथो शृणु ।
पूर्ववद्भूमिभागं च तलातुङ्गं करी(क्रमात्कृश)कृतम् ॥ १३१ ॥
सभाकारं शिरो वाऽपि शालाकारमथापिवा ।
नानामसूरकस्तम्भवेदिकाद्यैरलंकृतम् ॥ १३२ ॥
चतुर्दिक्षु महानासि विदिक्षु क्षुद्रनासिकम् ।
चतुर्मुखं ततो वक्ष्ये भूमिभागादिपूर्वकम् ॥ १३३ ॥

पञ्चभद्रसमायुक्तं मध्ये वारणसंयुतम् ।
नानाप्रस्तरकस्तम्भवेदिकाद्यैरलंकृतम् ॥ १३४ ॥
सभाकारं शिरो वाऽपि शालाकारमथापि वा ।
कूटे कूटे महानासी पार्श्वयोर्द्विद्विनासिका(के) ॥ १३५ ॥
अन्तः पादोपरैर्युक्तं प्रस्तारे तु तलं प्रति ।
अन्तःस्थो(सो)पानसंयुक्तं मध्ये वारणसंयुतम् ॥ १३६ ॥
एवं त्रिधा समुद्दिष्टं द्वारगोपुरमध्यमम् ।
अलिन्द्रार्धं च कुड्यं वा कूपप्रस्त(स्थ)लमेव वा ॥ १३७ ॥
तुल्याद्यैः प्रस्तरं वाऽथ अलिन्द्राङ्गं यथोचितम् ।
शालाकारं सभाकारं मालिकाकारमेव च ॥ १३८ ॥
यथादिष्टं तु यद्द्वारे तथैव प्रकल्पयेत् ।
बाह्ये बाह्येऽङ्घ्रि या(पा)दाभ्यां मध्यकुड्ययुतं तु वा ॥ १३९ ॥
गृहपिण्डी गर्भगेहं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ।
अलिन्द्रं द्वारयोर्माने विहृताङ्घ्रिकमेव वा ॥ १४० ॥
प्रस्तारेष्विष्टकूटान्तं गोपानादिसमन्वितम् ।
कूटकोष्ठाद्यलंकारमूर्ध्वस्तम्भस्म(म्भान्प्र)कल्पयेत् ॥ १४१ ॥
भूमिभागमलंकारं गलान्तं परिकल्पयेत् ।
शीर्षं दण्डाग्रं शालाभं शालाकारं तदुच्यते ॥ १४२ ॥
तुपारोप्य तथायतं सभाकारकमुच्यते ।
प्रस्तारं प्रतिसंछाद्य मण्डपं यष्टिविष्टिना ॥ १४३ ॥
मालिकाकृतिकं ख्यातं मण्डपे तु परस्परम् ।
गोपुरं त्वेवमाख्यातं परिवारविधिं शृणु ॥ १४४ ॥

इति काश्यपशिल्पे गोपुरलक्षणं पञ्चचत्वारिंशः पटलः समाप्तः ।

अथ षट्चत्वारिंशः पटलः ।

॥ परिवारः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण परिवारविधिं परम् ।
अष्टौ च षोडशं चै(च त्वे)व द्वात्रिंशच्च यथाक्रमम् ॥ १ ॥

अन्तर्मण्डलगाः सर्वैः परिवारं न कल्पयेत् ।
संकल्पान्तं चारधारा परिवाराष्टकं द्विज ॥ २ ॥
कक्षाऽस्य परिवारास्तु ममाद्यष्ट संकल्पयेत् ।
प्राकारे तु चतुर्थौ तु द्वात्रिंशत्परिवारकम् ॥ ३ ॥
तत्तत्प्राकारमध्ये वा सालकुड्याश्रितं तु वा ।
मुखायामं विना बीजं चतुरश्रे कृते सति ॥ ४ ॥
नवांशं विभजेद्बीजमर्धांश मूलहर्म्यकम् ।
तथा दृष्टार्धभागेषु पूर्वादिक्रमयोगतः ॥ ५ ॥
प्राच्यां वै वृषभं स्थाप्य अनलं त्वग्निगोचरे ।
अग्निदुर्गां[तु] वायव्ये सप्तमातरमातृणाम् ॥ ६ ॥
दाक्षिणे वीरभद्रं वा वामेऽ(विघ्न)विनायकं तथा ।
धन(कु)बेरं तु वायव्ये नैर्ऋत्यां विघ्नविनायकम् ॥ ७ ॥
कुमारं वारुणे देशे ज्येष्ठं वै वायुगोचरे ।
सौम्ये तु केशवस्थानं तत्र कात्यायनी तु वा ॥ ८ ॥
भास्करं स्मकरे देशे ते पीठं प्रतिमं तु वा ।
प्रतिमा त्वालयोपेता पीठं चेदालयं विना ॥ ९ ॥
इन्द्रानलशिवांशस्थाः पश्चिमात्रि(दि)मुखस्थिताः ।
धृतिर्वारुणवायुश्च सर्वाश्च प्राङ्मुखस्थिताः ॥ १० ॥
विष्णुश्चेत्प्रमुखः सौम्ये दुर्गा चेद्दक्षिणाननता(ना) ।
मातरः सौम्यवक्त्रास्तु त्रिदेशः पश्चिमाननः ॥ ११ ॥
मातृवामस्थविघ्नेशः प्राच्यामाननमुच्यते ।
आदौ वा द्वित्रिसाले वा अंशे चण्डेश्वरालयम् ॥ १२ ॥
त्रिदण्डे बलिपीठाग्रे वृषस्थानं परं भवेत् ।
अपरध्वजदण्डेन तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ १३ ॥
नवधा स्यात्पुरस्थानं गोपुरद्वारनिर्गतिः ।
मण्डपाद्वाऽथ तन्नीत्रं वृषपीठान्तरं भवेत् ॥ १४ ॥
परिवाराष्टम(कं)श्चैवं षोडशं त्वधुना शृणु ।
बीजे तु पञ्चपञ्चांशे शक्रभागादिषु क्रमात् ॥ १५ ॥
इन्द्रश्चाश्वासरोहिश्च पितरश्चापमस्तथा ।
रोहिणी निर्ऋतिश्चैव अप्सरोगण एव च ॥ १६ ॥

वरुणद्विपयश्चैव वायुरुद्रस्तथैव च ।
सोमश्च क्षेत्रपालश्च ईशज्ञारसभास्करः ॥ १७ ॥
मूलगेहं समीक्ष्यास्ते स्थापयेत्तु प्रदक्षिणम् ।
कर्णकांशगतान्देवान्वाग्देशे पश्चिमाननान् ॥ १८ ॥
पश्चिमे सौम्यभागस्थौ कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
षोडशं द्वेवमाख्यातं द्वात्रिंशद्गुणोच्यते ॥ १९ ॥
चतुर्थं सालवीजं तु नन्दनन्दविभाजिते ।
बाह्ये तु चतुरष्टांशे पूर्वादिक्रमयोगतः ॥ २० ॥
अनकार्यभवश्चैव मोटिसूक्ष्मं तथैव च ।
गौरीशसर्वस्तथाभासाश्चाशिरोत्तमाभृस्तथा ॥ २१ ॥
ईशानः कौशिकश्चैव एकाक्षोऽविघ्नं एव च ।
सरस्वती तथा लक्ष्मीरेकरुद्रस्थैव च ॥ २२ ॥
पशुपतिर्वसुश्चैव महादेवस्त्रिमूर्ति च ।
धनदो रुद्रकालाग्नी श्रीकण्ठो नागदेवता ॥ २३ ॥
हेम च पृथिवी चैव शिखण्डि मरुतस्तथा ।
अग्निः शनैश्चरश्चैव द्वात्रिंशत्परिवारकाः ॥ २४ ॥
अथाऽऽसु पृथिवीस्थाने गौरीस्थापनमाचरेत् ।
गौरीस्थाने न्यसेत्पृथ्वीं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ २५ ॥
अभ्यन्तराननान्सर्वान्स्थापयेत्तु विशेषतः ।
गौर्यास्तु वनमालाऽथ विमानं वाऽथ कल्पयेत् ॥ २६ ॥
अन्येषामपि देवानां विमानं वाऽथ मण्डपम् ।
मूलहर्म्यत्रिपादं वा अर्धं वा पादमेव वा ॥ २७ ॥
गर्भगेहसमं वाऽपि गर्भार्धं वा त्रिपादकम् ।
त्रिचतुष्पञ्चहस्तं वा परिवारालयं भवेत् ॥ २८ ॥
आभाससदने तेन मानेनैव समाचरेत् ।
शक्तिकादिषु यन्मूलं गेहमेवं तथैव हि ॥ २९ ॥
कारतेलवनितत्र (येत्सदनं र) म्यं विपरीतं विपत्करम् ।
त्रिवर्गमण्डपाकारं चतुरद्वारसमन्वितम् ॥ ३० ॥
उक्षावासं प्रकर्तव्यं शेषाणां तु यथोचितम् ।
परिवारालयं प्रोक्तं प्रतिमालक्षणं शृणु ॥ ३१ ॥

परिवारालये द्वारगर्भमानं नयेद्बुधः ।
सकलानां तु यन्मानं तन्मानं तत्र मूलकात् ॥ ३२ ॥
सर्वस्य स्थानकं चासनं तु वा ।(?)
द्वात्रिंशत्परिवारं तु जातिहर्म्ये प्रकल्पयेत् ॥ ३३ ॥
छन्दे तु षोडशं ख्यातं शेषेषु त्वष्टकं भवेत् ।
अथवा सर्वहर्म्येषु सर्वं वा परिकल्पयेत् ॥ ३४ ॥
ना(जा)त्यायांशकमाती(माना)नि प्रतिमालक्षणोक्तवत् ।
आदौ तु परिवाराणां वक्ष्ये वृषभलक्षणम् ॥ ३५ ॥
तुङ्गे पञ्चदशांशे तु एकांशं चाङ्गुलं भवेत् ।
षट्त्रिंशाङ्गुलायामं गलात्पृष्ठावसानकम् ॥ ३६ ॥
मूर्धादिगलपर्यन्तं वर्णमात्रमुदाहृतम् ।
तस्माद्ग्रीवोच्चमष्टांशं पूर्वोक्तं षोडशाङ्गुलम् ॥ ३७ ॥
ऊरुदीर्घं चतुःस्थानैः षण्मात्रं परिकीर्तितम् ।
जानुमानं द्विमानं स्याज्जङ्घायामं षडङ्गुलम् ॥ ३८ ॥
खुरमानं द्विमानं स्यात्पुच्छमेवं प्रकल्पयेत् ।
शृङ्गान्तरं तु षट्त्रिंशं शृङ्गोच्चं चतुरंशकम् ॥ ३९ ॥
शृङ्गमूलविशालं तु चतुरङ्गुलमुच्यते ।
अर्धाङ्गुलं तदर्धाग्रं व्यासमूलात्कृशं क्रमात् ॥ ४० ॥
किंचिद्वक्रसमायुक्तौ शृङ्गमध्यन्तरे बुधः ।
ललाटवा(व्या)सनन्दांशं मुखव्यासं षडङ्गुलम् ॥ ४१ ॥
घनं च तत्समाख्यातं नेत्रमेकाङ्गुलं भवेत् ।
नेत्रमध्यललाटोच्चं वेदमात्रमुदाहृतम् ॥ ४२ ॥
नेत्रात्कर्णान्तपर्यन्तंपञ्चांशं कर्णदीर्घकम् ।
कर्णमूलविशालं तु द्विमात्रमिति विद्यते ॥ ४३ ॥
मध्यवा(व्यासं)चतुर्मात्रमग्रमङ्गुलविस्तृतम् ।
घनमर्धाङ्गुलं ख्यातं घ्राणं सार्धाङ्गुलायतम् ॥ ४४ ॥
व्यासमेकाङ्गुलं ख्यातं गाढं तत्सममुच्यते ।
अङ्गुलं नासिकादूर्ध्वं तुङ्गमित्यभिधीयते ॥ ४५ ॥
आस्यं पञ्चाङ्गुलायाममधरोष्ठं द्व्यङ्गुलम् ।
त्रिमात्रं चोत्तरोष्ठं च सुधितः कल्पयेत्क्रमात् ॥ ४६ ॥

जिह्वायामविशालोच्चं त्रिद्व्येकाङ्गुलमुच्यते ।
ग्रीवाव्यासो दशांशः स्यात्तन्मूलं द्वादशाङ्गुलम् ॥ ४७ ॥
पृष्ठग्रीवस्य मूलस्य व्यासमष्टाङ्गुलं भवेत् ।
पृष्ठग्रीवाग्रविस्तारं षडङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ४८ ॥
ककुदुच्चं चतुर्मात्रं तस्य व्यासं षडङ्गुलम् ।
ग्रीवस्याग्रघनं चापि अत्यर्धाङ्गुलमुच्यते ॥ ४९ ॥
शरीरे मध्यमे वा(व्या)सं चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् ।
अपरे व्यासभान्वंशं शक्तियुक्त्या समाचरेत् ॥ ५० ॥
पूर्वपादोरुमूलस्य व्यासं पञ्चाङ्गुलं भवेत् ।
तदूर्ध्वाग्रं चतुर्मात्रं जङ्घामूलं च तत्समम् ॥ ५१ ॥
जङ्घाग्रं गुणमात्रं स्यात्साधाग्न्यंशं खुरास्तृतम् ।
अपरे चोरुमूलं स्याद्व्यासवेदं क्रमात्कृतम् ॥ ५२ ॥
अग्रमष्टाङ्गुलं व्यासं मा(व्या)समूलं षडङ्गुलम् ।
जङ्घाग्रं चतुरङ्गुल्यं खुरस्या(व्या)सं युगांशकम् ॥ ५३ ॥
ऊरुपञ्चाङ्गुलायामं जानुदीर्घं द्विमात्रकम् ।
जङ्घापञ्चाङ्गुलं दीर्घं त्रिमात्रं खुरमानकम् ॥ ५४ ॥
पुच्छव्यासं त्रिमात्रं वा मूलाग्रे सार्धमात्रकम् ।
पुच्छं जङ्घाग्रसीमान्तं बालधेस्तु विशेषतः ॥ ५५ ॥
पुच्छाग्रे केशसहितव्यासं वेदाङ्गुलं भवेत् ।
मूलाग्रं चैकमात्रं स्यात्केशदीर्घं युगाङ्गुलम् ॥ ५६ ॥
बीजायामविशालं तु सर्वं वन्ह्यङ्गुलं क्रमात् ।
द्विमात्रं घनमित्युक्तं शेपायामं युगाङ्गुलम् ॥ ५७ ॥
उदयादङ्गुलव्रतमघनमित्यभिधीयते ।
स्थितं वा शयितं वाऽपि पद्मे वा भद्रपीठके ॥ ५८ ॥
बुधस्पष्टकागर्भशिलालोहात्क्रमेव वा । (?)
स्वर्णजं ताम्रजं वाऽपि लोहजं वृषभं कुरु ॥ ५९ ॥
किंचिद्धीनं न कर्तव्यं मानोन्मानप्रमाणके ।
तदा कर्तुस्तु कर्तृत्वं तस्माल्लक्षणमन्वितम् ॥ ६० ॥
कर्तव्यं विपरीतं चेद्विपरीतफलप्रदम् ।
वृषभे लक्षणं ख्यातं शृणु वह्नेस्तु लक्षणम् ॥ ६१ ॥

अनलेश्वरलक्षणम्—

उत्तमं दशतालेन कर्तव्यमनलेश्वरम् ।
द्विवक्त्रं त्वेकहृदयं द्विनासी च षट्कुक्षि तु ॥ ६२ ॥
त्रिमेखलं त्रिपादं च सप्तजिह्वाभिरावृतम् ।
दक्षवक्त्रे [च]तुर्जिह्वा वामवक्त्रे त्रिजिह्वया ॥ ६३ ॥
मेषारूढं चतुःशृङ्गं जटामुकुटमण्डितम् ।
दक्षिणे तु चतुर्हस्तं वामपार्श्वे त्रिहस्तकम् ॥ ६४ ॥
उपाशक्तिरग्निस्तथा स्रुक्स्रुवं वै दक्षिणोत्तरे ।
(शक्तिमक्षं स्रुक्स्रुवौ च बिभ्रद्वै दक्षिणेकरे) ॥
तोमरं व्यजनं वामे घृतपात्रं विशेषतः ॥ ६५ ॥
वपुः स्वर्णमिदं ख्यातं नेत्रपिङ्गलसंनिभम् ।
प्रभामण्डलसंयुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ॥ ६६ ॥
दुकूलवसनोपेतं कल्पयेदनलेश्वरम् ।

सप्तमातृकालक्षणम्—

ब्राह्मी माहेश्वरी चैव कौमारी वैष्णवी तथा ॥ ६७ ॥
वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा सप्त मातरः ।
दक्षिणेऽदक्षिणे चैव वीरभद्रविनायकौ ॥ ६८ ॥
चतुर्भुजौ त्रिनेत्रौ च जटामुकुटमण्डितौ ।
सर्वाभरणसंयुक्तौ श्वेतवर्णवृषध्वजौ ॥ ६९ ॥
सशूलाभयहस्तौ च दक्षिणे तु करद्वयम् ।
गदावरदहस्तौ च वामपार्श्वे करद्वयम् ॥ ७० ॥
श्वेतपद्मासनासीनौ वटवृक्षसमाश्रितौ ।
चतुर्वक्त्रचतुर्बाहुसंयुक्तौ हेमसंनिभौ ॥ ७१ ॥
दक्षिणाभयशूलं च वरदं चाक्षमालिकाम् ।
शतपद्मासनानीत(सीना) हंसवाहनकौतुका ॥ ७२ ॥
जटामुकुटसंयुक्ता पीताम्बरधरा वरा ।
ब्राह्मणीत्येवमाख्याता ब्रह्मवृक्षसमन्विता ॥ ७३ ॥

चतुर्भुजा त्रिणे(ने)त्रा च अतिरक्तसमप्रभा ।
शूलाभयकराऽसर्वे(र्वे) वामे वरदहस्तका ॥ ७४ ॥
जपमालासमायुक्ता जटामुकुटसंयुता ।
ईश्वरेण समा रूपा ईश्वरीति प्रकीर्तिता ॥ ७५ ॥
चतुर्भुजा त्रिनेत्रा च रक्तवस्त्रनिभान्विता ।
सर्वाभरणसंयुक्ता वाचिकाबद्धकुट्टिमा ॥ ७६ ॥
शक्तिकुक्कुटहस्ता च वरदाभयपाणिका ।
मयूरध्वजवाही(हा) च उदुम्बरसमाश्रिता ॥ ७७ ॥
शङ्खचक्रधरा देवी वरदाभयपाणिका ।
सुस्तना चारुवदना श्राम्या(श्यामा)मा च सुलोचना ॥ ७८ ॥
पीताम्बरधरा देवी किरीटमुकुटान्विता ।
राजवृक्षं समाश्रित्य गरुडध्वजवाहिनी ॥ ७९ ॥
वैष्णवीं कारयेद्देवीं विष्णुभूषणभूषिताम् ।
करञ्जद्रुमसंयुक्ता महिषध्वजवाहिनीम् ॥ ८० ॥
चतुर्भुजां त्रिनेत्रां च सर्वाभरणभूषिताम् ।
किरीटमकुटोपेतां विद्रुमस्य निभाननाम् ॥ ८१ ॥
अङ्कुशं चाभयं सव्येऽवामे वरदशक्तिनी ।
कल्पद्रुमं समाश्रित्य गजध्वजाऽजवाहिनी ॥ ८२ ॥
चतुर्भुजा त्रिनेत्राच रक्तवर्षा(र्णा)र्ध्वकेशिनी ।
कपालशूलहस्ता च वरदाभयपाणिनी ॥ ८३ ॥
शिरोमालापरीता च पद्मपीठोपरि स्थिता ।
व्याघ्रचर्माम्बरधरा नागेन्द्राच्छादितस्तनी ॥ ८४ ॥
दंष्ट्राकरालवदना वटवृक्षसमाश्रिता ।
चामुण्डालक्षणं प्रोक्त मेकबेरं च तद्भवेत् ॥ ८५ ॥
दक्षपादस्थिताः सर्वा वामपादं तु लम्बितम् ।
एवं वै सप्तमातॄणां लक्षणं कथितं मया ॥ ८६ ॥

इति काश्यपशिल्पे सप्तमातृकालक्षणं षट्चत्वारिंशः पटलः ।

अथ सप्तचत्वारिंशः पटलः ।

विनायकलक्षणम्—

अथ वक्ष्ये विशेषेण विनायकस्य लक्षणम् ।
पादाद्युष्णीपसीमान्तं चतुःषष्ट्यंशकं भवेत् ॥ १ ॥
मूर्धमस्तकसीमान्तमङ्गुलद्वयमुच्यते ।
तस्मात्तेन सूत्रान्तं चतुर्मात्रमुदाहृतम् ॥ २ ॥
ऊरू षडर्धमात्रं स्याज्जानुर्दीर्घं गुणाङ्गुलम् ।
जङ्घा चोरुसमं दीर्घं गुणांशं पादत(पत्त)लोदयम् ॥ ३ ॥
सप्ताङ्गुलं तथायाममङ्गुष्ठाग्रावसानकम् ।
पादाङ्गुष्ठायतं द्व्यंशं सार्धांशं तु कनिष्ठिका ॥ ४ ॥
तर्जन्यादिकनिष्ठान्तं प्रत्येकं तु करोन्नतम् ।
त्रयोदशाङ्गुलं बाहू प्रकोष्ठाया(वा)नवाङ्गुलम् ॥ ५ ॥
चतुर्मात्रं तलायाममग्र्यंशं मध्यमाङ्गुलम् ।
तर्जन्यनामिके द्वे च एकविंशत्यवायतम् ॥ ६ ॥
कनिष्ठाङ्गुष्ठयोश्चैव दीर्घं सप्तदशायतम् ।
द्वादशाष्ट नवाष्टौ च सप्तसंख्यायत्रं(तं)क्रमात् ॥ ७ ॥
अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं व्यासमित्यभिधीयते ।
तत्तद्व्यासत्रिपादं स्यान्नखव्यासमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
नखव्यासत्रिपादं स्यान्नखदीर्घाग्रवृत्तवत् ।
स्वेदं करतलव्यासं मणिबन्धोदकं भवेत् ॥ ९ ॥
प्रकोष्ठकं युगाङ्गुल्यं बाहुव्यासं विडर्धकम् ।
बाहुमूलं तु वस्त्रंशं हस्तकोष्ठाङ्गुलान्तकम् ॥ १० ॥
सप्ताङ्गुलं तु तन्निम्नो(म्नं) मुखमध्ये दशाङ्गुलम् ।
हस्तमूलं षडङ्गुल्यं द्वाविंशत्यस्यदीर्घकम् ॥ ११ ॥
तदङ्गुलाग्रविस्तारं सार्धमात्रं द्विजोत्तम ।
क्रमेण कृशता हस्ते तन्मध्ये सुषिरद्वयम् ॥ १२ ॥
वामदन्तायतं वेदमात्रमित्यभिधीयते ।
दक्षिणे दन्तमूलं स्याद्वामास्यसमतलं भवेत् ॥ १३ ॥

अधरस्य तु निष्क्रान्तं लम्बनद्वयमङ्गुलम् ।
नेत्रायामं विशालं च षड्यवं परिकीर्तितम् ॥ १४ ॥
कण्ठं भूताङ्गुलव्यासमुत्सेधं चैव तद्भवेत् ।
अर्धाङ्गुलं घनं तस्य कर्णमूलं द्वयाङ्गुलम् ॥ १५ ॥
यद्वद्गजाननं तद्वत्कर्तव्यं तु मुखं द्विज ।
बाह्वो(हु)पर्यन्तविस्तारं द्वात्रिंशदङ्गुलं भवेत् ॥ १६ ॥
एकोनविंशदङ्गुल्यं कक्षान्तरमुदाहृतम् ।
स्था(स्त)नान्तरं दशाङ्गुल्यं हिक्कायाश्च द्विजो बहिः ॥ १७ ॥
स्था(स्त)नाभं द्वय (द्वि)यवव्यासं द्वयङ्गुलं स्तनमण्डलम् ।
स्था(स्त)नाधःस्थविशालं तु त्रिपञ्चाङ्गुलमुच्यते ॥ १८ ॥
द्वाविंशदङ्गुलं ख्यातं मध्योदरविशालकम् ।
नाभिनिम्नविशालं तु अत्यर्धा(र्धा)ङ्गुलमुच्यते ॥ १९ ॥
लिङ्गायामं गुणाङ्गुल्यं तस्यार्धं तस्य विस्तृतम् ।
मुष्कायामविशालं तु गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २० ॥
ऊरुव्यासं तु भान्वंशं जानुव्यासं नवाङ्गुलम् ।
जङ्घामूलविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ॥ २१ ॥
नखविस्तृतकं चापि सार्धं द्वयङ्गुलमुच्यते ।
तदग्रं स्यात्तदासार्धं षण्मात्रमिति विद्यते ॥ २२ ॥
पार्ष्ण्यायामविशालं तु गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ।
द्वादशार्धौ षडष्टौ च पञ्च षट्कयवं क्रमात् ॥ २३ ॥
अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं पादाङ्गुलविशालकम् ।
सत्रिपादनवव्यासं तदर्धायतमण्डलम् ॥ २४ ॥
स्थानकं वाऽऽसनं वाऽपि पद्मपीठे विशेषतः ।
स्वदन्तं दक्षिणे वा(ह)स्ते वामहस्ते कपित्थके ॥ २५ ॥
मोदकं गजहस्ते तु अङ्कुशं दक्षिणे करे ।
वामहस्ते तु पाशं वा नागं चैवाक्षमालिका ॥ २६ ॥
त्रिनेत्रं हेमसंकाशं दुकूलवसनान्वितम् ।
अभङ्गं समभङ्गं वा स्थानके तु प्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥
आसनं स्वासनं चेत्तु वामपादं तु चायतम् ।
मानान्तरे मूर्ध्नि पादे पादौ तु कुटिकां विना ॥ २८ ॥

ईषद्वक्रतनुर्वापि कर्तव्यं तु विशेषतः ।
व्यालयज्ञोपवीतं तु किरीटमुकुटान्वितम् ॥ २९ ॥
करं मुकुटकूटं वा जटामौलिकमेव वा ।
सर्वाभरणसंयुक्तं महाकायं महोदरम् ॥ ३० ॥
एवं विनायकं ख्यातं शृणु षण्मुखलक्षणम् ॥ ३१ ॥

इति काश्यपे विनायकलक्षणं सप्तचत्वारिंशः पटलः ।

अथाष्टचत्वारिंशः पटलः—

षण्मुखलक्षणम् ।

पञ्चताळेकमानेन (मानेन) स्कन्दं कुर्याद्विलक्षणम् ।
मानोन्मानादयाः(दिकं) सर्वं प्रोक्तं वै स्कन्दलक्षणे ॥ १ ॥
द्विभुजं वा चतुर्हस्तं षड्भुजं भानुहस्तकम् ।
शक्तिं बाणं च खड्गं च चक्रं प्रासप्रसारितम् ॥ २ ॥
सव्ये वामे तु पिच्छं तु खड्गकाकूटकं तथा ।
धनुर्दण्डं हलं चैव भानुहस्तान्विते स्थितम् ॥ ३ ॥
षड्भुजस्य द्वयं खड्गं शक्तिर्दक्षिणपार्श्वके ।
खेटकं चाक्षमाला च कुक्कुटं वामहस्तके ॥ ४ ॥
चतुर्भुजेऽभयं शक्तिं दक्षिणे तु करद्वयम् ।
कुक्कुटं चाक्षमाला च वामहस्ते धृते गुहः ॥ ५ ॥
द्विभुजं कुक्कुटं वामे शक्तिर्दक्षिणहस्तके ।
अनुक्तं तु यत्सर्वं उमास्कन्दसहोक्तवत् ॥ ६ ॥
स्कन्दलक्षणमाख्यातं ज्येष्ठाविधिमतः परम् ।

अथ ज्येष्ठादेवीलक्षणम्—

द्विभुजाऽनलसंकाशा लम्बोष्ठा तुङ्गनासिका ॥ ७ ॥

लम्बमानस्तना कुक्षिनीला वा रक्तवाससी ।
उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामे तु करकं न्यसेत् ॥ ८ ॥
भद्रपीठे सुखासीना द्विपादं चैव लम्बिता ।
सर्वाभरणसंपन्ना वाचिकाबन्धकूटिका ॥ ९ ॥
काकध्वजसमायुक्ता सानुगा तिलकान्विता ।
तस्या दक्षिणपार्श्वे तु वृषो वै वृषवाहनः ॥ १० ॥
द्विभुजे दक्षिणे हस्ते दण्डं वामेन सूचिधृत् ।
लम्बितं दक्षिणं पादं वाममुत्कुटिकासनम् ॥ ११ ॥
श्वेतवर्णो महाकायः सर्वाभरणभूषितः ।
करण्डमुकुटोपेतो दुकूलवसनान्वितः ॥ १२ ॥
वृषं वै दक्षिणे त्वेवं वामे त्वग्निमथोच्यते ।
सुस्तना यौवनाङ्गा च सर्वाभरणभूषिता ॥ १३ ॥
कृष्णाञ्जननिभा रक्ता वस्त्रेणैव विभूषिता ।
एवं ज्येष्ठा समाख्याय दुर्गालक्षणमुच्यते ॥ १४ ॥
चतुर्भुजा द्विनेत्रा च सा तु श्यामनिभापरा ।
सौम्या पीताम्बरोपेता पीनोरुजघनस्तना ॥ १५ ॥
करण्डमुकुटोपेता सर्वाभरणभूषिता ।
अभयं दक्षिणे हस्ते कटकं वामहस्तके ॥ १६ ॥
परहस्ते तु सव्येषां चक्रं वामे तु शङ्खधृत् ।
समपादस्तनां कुर्यात्पद्मपीठोपरिस्थिताम् ॥ १७ ॥
नागेन्द्रेण स्तनं बद्ध्वा रक्तकञ्चुकधारिणी ।
एवं दुर्गा समाख्याता विष्णुलक्षणमुच्यते ॥ १८ ॥

विष्णुलक्षणम्—

विष्णुं किरीटमुकुटकटिसूत्रादिमण्डितम् ।
पीताम्बरधरं सौम्यं चतुर्भुजसमन्वितम् ॥ १९ ॥
अभयं दक्षिणे हस्ते कटकं वामहस्तके ।
गदापद्मं च वामे तु शङ्खचक्रं तु दक्षिणे ॥ २० ॥

पद्मपीठोपरिस्थं तु सश्यया(श्या)मनिभाकृतिम् ।
आसीनं वा स्थितं वाऽपि सव्यसव्ये श्रियान्वितम् ॥ २१ ॥
संयुक्तां वा केवलां वा विष्णुमूर्तिं प्रचक्षते ।
एकवक्त्रां द्विहस्तां च जातिलिङ्गसमप्रभाम् ॥ २२ ॥
ईषद्विजृम्भपद्मौ द्वौ स्कन्देनैव करौ धृतौ ।
करण्डमुकुटोपेतं सर्वाभरणभूषितम् ॥ २३ ॥
शक्तिं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते कुशान्वितम् ।
विशालोदरं तथा(लजठर)ग्रीवं वामे शचिसमन्वितम् ॥२४ ॥
द्विनेत्रं सौम्यवदनं सिंहासनोपरि स्थितम् ।
आसीनं वा प्रकर्तव्यं गजारूढमथापि वा ॥ २५ ॥
इन्द्रमेवं समाख्यातमश्विनावथ वक्ष्यते(क्ष्यहम्) ।

अश्विनोर्लक्षणम्—

भद्रसिंहासनासीनावश्विनौ विश्वरूपिणौ ॥ २६ ॥
दाडिमीपुष्पसंकाशावभयौ सोपवीनतौ(ठकौ) ।
फुल्लरक्तोत्पलाक्षौ च कमण्डलु सुधारिणौ ॥ २७ ॥
नासत्यौ दस्रनामानौ चूडामुकुटधारिणौ ।
करद्वयसमायुक्तौ स्रग्भूषणविभूषितौ ॥ २८ ॥
अभयं दक्षिणे हस्ते पुस्तकं वामहस्तके ।
लम्बितौ दक्षिणौ पादौ वाममुत्कुटिकासनौ ॥ २९ ॥
देवानां भिषजावेतौ द्वौ चिकित्साविधायकौ ।
तयोः पार्श्वद्वये विप्र ...वामे च.... दक्षिणक्रमात् ॥ ३० ॥
धृतिः संजीवनीचैव संस्थितौ चामरौ धृतौ।
पृष्ठे विशल्यकरणी द्वे स्त्रियौ पीतपिङ्गलौ ॥ ३१ ॥
वामे धन्वन्तरिश्चैव वामात्रेयस्तथैव च ।
पीतरक्तनिभावेतौ संगतौ कृष्णवाससौ ॥ ३२ ॥
खड्गखेटकसंयुक्तौ सर्वाभरणभूषितौ ।
अश्विनौ तु समाख्यातौ वह्निः पूर्ववदेव हि ॥ ३३ ॥

अथ पितरः

पितरः पीतवर्णाभा वृद्धास्ते केशबुध्नताः ।
यज्ञसूत्रसमायुक्ता द्विभुजाः श्वेतवाससः ॥ ३४ ॥
नागाभरणसंयुक्ताः शशितुल्यनिभाननाः ॥ ३५ ॥
फलकाभद्रपीठस्थाः पितरस्तु महासनाः ।
वामजानूपरिन्यस्तवामहस्तसमन्विताः ॥ ३६ ॥
सूचिदक्षिणहस्तास्तु पितरस्तुय(तृणां रूप)मुच्यते ।
पितरस्तु समाख्याताः शृणु वैवस्वतं ततः ॥ ३७ ॥

अथ वैवस्वतः ।

द्विभुजं कृष्णवर्णं तु खड्गखेटकधारिणम् ।
करालदंष्ट्रवदनं रक्तमाल्यानुलेपनम् ॥ ३८ ॥
रक्तवस्त्रधरं चोग्रं किरीटमुकुटान्वितम् ।
दीप्ताग्निसदृशाक्षं च महामहिषवाहनम् ॥ ३९ ॥
वैवस्वतस्य पार्श्वस्थौ समीपस्थौ महोग्रकौ ।
चित्रगुप्तः किंनरश्च द्वारपार्श्वे तु संस्थितौ ॥ ४० ॥
कृष्णश्यामनिभौ तौ च रक्तवस्त्रधरावुभौ ।
पीठपार्श्वे स्थितौ मृत्युसहितौ व्य(तावु)ग्रतेजसौ । ४१ ॥
नीललोहितसंकाशौ द्वौ चामरधृतास्त्रियौ ।
पुरतः संस्थितौ विप्र शर्मधर्मसमाह्वयौ ॥ ४२ ॥
यमः सिंहासनासीनो महिषोरोहितस्तथा ।
यमलक्षणमाख्यातं रोहिणीलक्षणं शृणु ॥ ४३ ॥

अथ रोहिणीलक्षणम्—

द्विभुजा करण्डमुकुटा रक्तवर्णा सुशोभना ।
सर्वाभरणसंयुक्ता नागहस्ता सिताम्बरा ॥ ४४ ॥
आसीना वा स्थिता वापि सप्तसंख्या हि रोहिणी ।
रोहिण्येवं समाख्याता नैर्ऋतेर्लक्षणं ततः ॥ ४५ ॥

अथ निर्ऋतिलक्षणम्—

निर्ऋतिर्नीलवर्णस्तु द्विभुजश्च महातनुः ।
खड्गं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते च खेटकम् ॥ ४६ ॥

पीतवस्त्रधरं रौद्रं करालमुखदंष्ट्रकम् ।
सर्वाभरणसंयुक्तं श्वारूढं जगत्पतिम् ॥ ४७
रक्तकेशसमायुक्तं स्थितं वासितमेव वा ।
निर्ऋतिस्त्वेवमाख्यातस्ततस्त्वप्सरसः शृणु ॥ ४८ ॥

अथाप्सरोलक्षणम्—

अतिकान्तियुता रक्ताः केशभारालकान्विताः ।
नानाबन्धनसंयुक्ता नानापुष्पैरलंकृताः ॥ ४९ ॥
दुकूलवसनाः सर्वाः पीनोरुजघनस्तनाः ।
मध्यसूक्ष्माश्च सौम्याश्च किंचित्प्रहसिताननाः ॥ ५० ॥
नानागन्धानुलिप्ताङ्गा भद्रपीठोपरि स्थिताः ।
समभङ्गयुताः सप्तसंख्या अप्सरसां गणः ॥ ५१ ॥
अप्सरस्त्वेवमाख्याता वरुणस्त्वथ वक्ष्यते ।

अथ वरुणलक्षणम्–

वरुणः श्वेतवर्णस्तु द्विभुजः पाशहस्तकः ।
सर्वाभरणसंयुक्तः करण्डमुकुटान्वितः ।
पीतवस्त्रधरः शान्तो महाबलसमन्वितः ॥ ५३ ॥
यज्ञसूत्रसमायुक्तो मकरस्तो(स्था)नकासिन(स)नः ।
ऋषयः पीतवर्णास्तु नानावर्णाम्बरान्विताः ॥ ५४ ॥
वृद्धाश्च द्विभुजाः शान्ता जटाचूडासमन्विताः ।
चुलुकाहृदयान्ताश्च यज्ञोपवीतसंयुताः ॥ ५५ ॥
भस्मनैव त्रिपुण्ड्रः स्यात्स्थानकावसनं तथा ।
दण्डं दक्षिणहस्ते तु च्छत्रं वामकरोद्धृतम् ॥ ५६ ॥
छत्रदण्डौ विना वाऽथ सव्ये तु ज्ञानमुद्रिका ।
वामजानूपरिन्यस्तवामहस्तसमन्विताः ॥ ५७ ॥
भृगुरगस्त्यवासिष्ठगौतमाङ्गिरसस्तथा ।
विश्वामित्रो भरद्वाज ऋषयः सप्त कीर्तिताः ॥ ५८ ॥

अथ मरुल्लक्षणम्—

द्विभुजस्तु महावीर्यो धूम्राक्षो धूम्रसंनिभः ।
ध्वजं वै दक्षिणे हस्ते वामहस्ते च दण्डधृक् ॥ ५९ ॥

कुञ्चितभुज(भुग्नबाहु)युतो वायुः शबलाम्बरभूषितः ।
नानाभरणसंयुक्तः केशैस्तु सुविकर्णकः ॥ ६० ॥
सिंहासनोपरिष्टात्तु शीघ्रयात्रोत्सुकः स्थितः ।
वायुरेवं समाख्यातो रुद्रलक्षणमुच्यते ॥ ६१ ॥

अथ रुद्रलक्षणम्—

चतुर्भुजास्त्रिनेत्राश्च जटामुकुटमण्डिताः ।
श्यामवस्त्रधराः सर्वे शुक्लवर्णाः प्रकीर्तिताः ॥ ६२ ॥
समपादस्थानकाश्च पद्मपीठोपरि स्थिताः ।
सर्वाभरणसंयुक्ताः सर्वपुष्पैरलंकृताः ॥ ६३ ॥
अभयं परशुं सव्ये कृष्णं वरदवामके ।
महादेवः शिवो रुद्रः शंकरो नीललोहितः ॥ ६४ ॥
ईशानो विजयश्चेशो देवदेवो भवोद्भवः ।
कपालीशस्त्विति ज्ञेया रुद्रास्त्वेकादश स्मृताः ॥ ६५ ॥
सोमसिंहासनासीनं कुन्दशङ्खनिभयु(द्यु)तिम् ।
प्रभामण्डलसंयुक्तं द्विभुजं सौम्यवक्र(क्त्र)कम् ॥ ६६ ॥
आसीनं वा स्थितं वाऽपि कुमुदोत्पलहस्तकम् ।
हेमयज्ञोपवीताङ्गं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ६७ ॥
शुक्लवस्त्रधरं शान्तं सर्वपुष्पैरलंकृतम् ।
त्रिविधं क्षेत्रपालं तु सात्त्विकं राजसं तमः ॥ ६८ ॥
श्वेतं रक्तं तथा कृष्णं सात्त्विकादिगुणं भवेत् ।
द्विभुजं चतुर्भुजं शान्तं राजसं षड्भुजान्वितम् ॥ ६९ ॥
तामसं चाष्टदोर्दण्डं त्रिनेत्रं समपादुकम् ।
स्थानकं पद्मपीठे तु भद्रपीठे तु वा यथा ॥ ७० ॥
शूलं दक्षिणहस्ते तु कपालं त्वितरे धृतम् ।
द्विभुजं क्षेत्रमाख्यातं चतुर्हस्तमथोच्यते ॥ ७१ ॥
परहस्तं तु सव्ये च खट्वाङ्गं खड्गमन्यके ।
अथवा पूर्वहस्ते तु अभयं वरदान्वितम् ॥ ७२ ॥
पूर्ववत्परहस्तौ द्वौ घण्टिके वामहस्तके ।
सात्त्विकं क्षेत्रमाख्यातं राजसं शृणु सुव्रत ॥ ७३ ॥

शूलं खङ्गं च घण्टां च दक्षिणे तु करत्रये ।
खेटकं च कपालं च नागं पाशं तु दक्षिणे ॥ ७४ ॥
तामसे तु धनुर्बाणं दक्षिणे तु करे धृतम् ।
शेषं राजसवत्ख्यातं रक्तकेशोर्ध्वमण्डलम् ॥ ७५ ॥
उग्रदृष्टिसमायुक्तं नानानागविभूषितम् ।
त्रिनेत्रमग्निरूपं च क्षेत्रपालं प्रकल्पयेत् ॥ ७६ ॥
ईशो वै द्विभुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ।
जटामुकुटसंयुक्तः शुक्लवस्त्रद्युतिः स्थितः ॥ ७७ ॥
शुक्लयज्ञोपवीतश्च शुक्लपद्मोपरि स्थितः ।
शूलं दक्षिणहस्ते तु कपालं वामहस्तके ॥ ७८ ॥
ईश एवं समाख्यातस्ततो वै भास्करः क्रमात् ।

अथ भास्करलक्षणम् ।

द्विभुजाः पद्महस्ताश्च रक्तपद्मासने स्थिताः ॥ ७९ ॥
रक्तमण्डलसंयुक्ताः करण्डमुकुटान्विताः ।
रक्ताम्बरधराः सर्वे सर्वाभरणभूषिताः ॥ ८० ॥
छायावीरसमायुक्ता भास्करा द्वादशस्मृताः ।
विकर्तनो विवस्वांश्च मार्तण्डो भास्करो रविः ॥ ८१ ॥
लोकपालः प्रकाशश्च लोकसाक्षी त्रिविक्रमः ।
आदित्यश्च तथा सूर्यः, अंशुमाली दिवाकरः ॥ ८२ ॥
एते वै द्वादशाऽऽदित्या उत्तरादिक्रमात्स्थिताः ।
एवं षोडश संख्याता द्वात्रिंशदथ वक्ष्यते ॥ ८३ ॥
सौम्यश्चतुर्भुजोऽनन्तः सर्वाभरणभूषितः ।
जपापुष्पनिभाकारः करण्डमुकुटान्वितः ॥ ८४ ॥
सितवस्त्रधरः शान्तस्त्रिनेत्रः पद्मसंस्थितः ।
अभयं वरदोपेतं कटकं शूलधृच्छुचिः ॥ ८५ ॥
अर्कश्चतुर्भुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ।
हिरण्यसदृशप्रख्यः, दुकूलवसनान्वितः ॥ ८६ ॥
अभयो वरदोपेतं खड्गखेटकधारकः ।
सुस्थितः पद्मपीठे तु आर्यमेवं प्रकल्पयेत् ॥ ८७ ॥

अभयश्चतुर्भुजः शान्तो जटामुकुटमण्डितः ।
अतिरक्तः समप्रख्यः सर्वाभरणभूषितः ॥ ८८ ॥
हिरण्यसदृशप्रख्यो दुकूलवसनान्वितः ।
अभयो वरदोपेतः शूलपाशधरो भवः ॥ ८९ ॥
भोगिहस्तद्वयोपेतः सौम्यात्मा च द्विनेत्रकः ।
अत्यन्तसुन्दरी शान्ता सर्वाभरणभूषिता ॥ ९० ॥
नानागन्धानुलिप्ता वा वा(पी)तपुष्पोपशोभिता ।
करण्ड(कुरण्ट)मकुटोपेता पद्मपीठोपरि स्थिता ॥ ९१ ॥
किंचिद्विलग्नकुक्षी च दी(पी)नोरुजघनस्तना ।
दुकूलपट्टदेवाङ्गैर्नानावस्त्रधरा वरा ॥ ९२ ॥
सस्यश्यामनिभाकारा रक्तोत्पलधृकरा (धरा करे) ।
आजानुलम्बहस्ता च सर्वत्रं समभङ्गिका ॥ ९३ ॥
सूक्ष्मानिलनिभा शान्ता हेमवस्त्रधरा वरा ।
चतुर्भुजा त्रिनेत्रा च सर्वाभरणभूषिता ॥ ९४ ॥
अभया वरदोपेता टङ्कशूलधरा तथा ।
गौरीलक्षणमाख्यातं यथासकललक्षणे ॥ ९५ ॥
तथैव कारयेद्धीमान् स्थापयेत्केवलात्मिकाम् ।
शर्वश्चतुर्भुजः शान्तः सर्वाभरणभूषितः ॥ ९६ ॥
जटामुकुटसंयुक्तः शङ्खकुन्देन्दुसंनिभः ।
अभयो वरदोपेतः खड्गखेटकधारकः ॥ ९७ ॥
पद्मपीठोपरिष्टात्तु स्थानकः शर्व एव हि ।
चतुर्वक्त्रश्चतुर्बाहुर्हरितास्थ(ल)समप्रभः ॥ ९८ ॥
जटामुकुटसंयुक्तः पिङ्गाक्षः सर्पभूषणः ।
कृष्णाजिनोत्तरीयश्च यज्ञसूत्रसमन्वितः ॥ ९९ ॥
शुक्लवस्त्रधरः शान्तः कटिसूत्रः समेखलः ।
शुक्लमाल्यानुलेपश्च कर्णौ कुण्डलमण्डितौ ॥ १००
दक्षिणे चाक्षमालां च कूर्चं चैव तु धारयेत् ।
कमण्डलुं कुशं वामे दक्षिणे स्रुवस्रुचौ तथा ॥ १०१ ॥
आज्यस्थालीं कुशांश्चैव वामहस्ते तु धारयेत् ।
अभयं वरदौ पू(वरदाभययुक्पू)र्वहस्तौ चाज्य द्विजोत्तम ॥१०२॥

आसनं तूभयागात्रि(यौ चाङ्घ्री)रोपयेत्तु परस्परम् ।
मेढ्रमूलोपरिष्टात्तु वामहस्तोर्ध्ववत्ककम् ॥ १०३ ॥
सव्यहस्तं च तस्योर्ध्वे तत्र न्यस्त्वा समस्थितम् ।
दक्षिणे चाक्षमालां च वामहस्ते कमण्डलुम् ॥ १०४ ॥
सरस्वती दक्षिणे(दक्ष) भागे सावित्री वामपार्श्वके ।
आसीना वा स्थिता वाऽपि पद्मपीठोपरि द्विज ॥ १०५ ॥
शिवोऽसमश्वेतवर्णश्चतुर्दोर्भिः समन्वितः ।
सर्वाभरणसंयुक्तः शुक्लवस्त्रोपवीतकः ॥ १०६ ॥
नेत्रद्वयसमायुक्तः करण्डमुकुटान्वितः ।
अभयो वरदोपेतः शूलपाशभृतः शुचिः ॥ १०७ ॥
पद्मपीठोपरिष्टात्तु स्थानकं समपादकम् ।
भृगुः शुक्रनिभः शान्तः शुक्लवस्त्रधरस्तथा ॥ १०८ ॥
करण्डमकुटोपेतो हस्तद्वयसमन्वितः ।
अभयो वरदोपेतः सर्वाभरणभूषितः ॥ १०९ ॥
स्थानकं वाऽऽसनं वाऽपि पद्मपीठो भृगुः शुभः ।
पूर्वमेवोदितस्त्वीशस्तथाऽगस्त्यं कल्पयेत् ॥ ११० ॥
अगस्त्यवत्कौशिकं च स्थापयेत्स्थापकोत्तमः ।
एकनेत्रश्चतुर्बाहुर्नेत्रत्रयसमन्वितः ॥ १११ ॥
क्षौमवस्त्रधरः शान्तो बन्धूककुसुमप्रभः ।
जटामुकुटसंयुक्तः सर्वाभरणभूषितः ॥ ११२ ॥
अभयो वरदोपेतो टङ्कशूलसमन्वितः ।
विघ्नेशं पूर्ववत्कृत्वा स्थापयेद्देशिकोत्तमः ॥ ११३ ॥

अथ सरस्वती—

सरस्वती चतुर्हस्ता श्वेतपद्मासनान्विता ।
जटामुकुटसंयुक्ता शुक्लवर्णा सिताम्बरा ॥ ११४ ॥
यज्ञोपवीतसंयुक्ता रक्तकुण्डलमण्डिता ।
सर्वाभरणसंयुक्ता मुक्ताहारा सुलोचना ॥ ११५ ॥
व्याख्यानं चाक्षसूत्रं च दक्षिणे तु करद्वये ।
पुस्तकं कुण्डिका चापि त्रिनेत्रा चारुरूपिणी ।
ऋग्यजुःसामभिस्तेन मुनिभिः सेविता वरा ॥ ११६ ॥

एवं लक्षणसंयुक्ता वाग्देवी परिकीर्तिता।

अथ लक्ष्मीः—

लक्ष्मीः पद्मासनासीना द्विभुजा काञ्चनप्रभा ॥ ११७ ॥
हेमरत्नोज्ज्वलं तत्र कुण्डलं कर्णमण्डितम्।
सुयौवना सुरम्याङ्गा कुञ्चितभ्रूः सविभ्रमा ॥ ११८ ॥
रक्ताक्षी पीनगण्डा च कण्चुचूद(कादप)स्तनद्वयी।
शिरसो मण्डनं शङ्खचक्रसीमन्तपङ्कजम् ॥ ११९ ॥
अम्बुजं दक्षिणे हस्ते वामे श्रीफलमिष्यते।
सुमध्या विपुलश्रोणी शोभनाम्बरवेष्टिता ॥ १२० ॥
मेखलाकटिसूत्रा च सर्वाभरणभूषिता।
एकाक्षसदृशस्त्वेकरुद्रं कुर्याद्विशेषतः ॥ १२१ ॥
पशुपतिं पूर्ववच्च स्थापयेद्देशिकोत्तमः।
धरो ध्रुवश्च सोमश्च आपस्त्वनल एव च ॥ १२२ ॥
अनिलः प्रत्युषाश्चैव प्रभावश्च तथैव च।
वसवश्चाष्टकास्ते वै रक्तवर्णा द्विदोर्द्धिकाः ॥ १२३ ॥
पीताम्बरधराः सर्वे आसीना वा स्थिताश्च वा।
खड्गखेटकहस्तास्ते सर्वाभरणभूषिताः ॥ १२४ ॥
करण्डमुकुटोपेता रौद्राः सर्वे प्रकीर्तिताः।
कर्तव्यः पशुपतिवन् महादेवो द्विजोत्तम ॥ १२५ ॥
एकरुद्रवत्कर्तव्यस्त्रिमूर्तिर्द्विजसत्तम।
सत(धन)दः सर्वयक्षेशः सर्वाभरणभूषितः ॥ १२६ ॥
तप्तकाञ्चनसंकाशहस्तद्वयसमन्वितः।
वरदाभयहस्तश्च गदां वा वामहस्तकं ॥ १२७ ॥
पद्मपीठोपरिष्टात्तु द्विनेत्रो मेघवाहनः।
रक्ताम्बरधरः सौम्यः शङ्खपद्मनिधीयुतः ॥ १२८ ॥
शङ्खपद्मनिधी द्वौ च भूताकारमहाबलः(लौ)।
आसीनौ पद्मपीठे तु पद्महस्तौ द्विजोत्तम ॥ १२९ ॥
करण्डमुकुटोपेतौ सितवासोत्तरीयकौ।
दक्षिणेऽदक्षिणे शङ्खनिधिं पद्मनिधिं क्रमात् ॥ १३० ॥

धनदस्य तु वामे च देवीं कुर्यात्सलक्षणाम् ।
धनदो ह्येवमाख्यातः प्राग्वदिन्द्रान्प्रकल्पयेत् ॥ १३१ ॥
कालाग्निरुद्रमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च ज्वालामालोपशोभितम् ॥ १३२ ॥
खड्गखेटकसंयुक्तं शशाङ्कार्धधृतं परम् ।
रक्तवस्त्रधरं रौद्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥ १३३ ॥
रक्तोर्ध्वकेशसंयुक्तं सिंहासनोपरि स्थितम् ।
चतुर्भुजं त्रिनेत्रं च नीलोत्पलसमप्रभम् ॥ १३४ ॥
करण्डमुकुटोपेतं सर्वाभरणभूषितम् ।
अभयं वरदोपेतं टङ्कशूलधृतं परम् ॥ १३५ ॥
रक्तवस्त्रसमायुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ।
श्रीकण्ठो ह्येवमाख्यातो नगदेवस्तथोच्यते ॥ १३६ ॥
त्रिनेत्रं चतुर्भुजं सौम्यं रक्ताभं सितवाससम् ॥
अभयं वरदोपेतं परहस्ते तु नागधृत् ॥ १३७ ॥
करण्डमुकुटोपेतं नागं पञ्चफणान्वितम् ।
सर्वाभरणसंयुक्तं पद्मपीठोपरि स्थितम् ॥ १३८ ॥
भीमश्चतुर्भुजो रौद्रः सर्वाभरणभूषितः ।
अभयं वरदं चैव शूलं पाशं च धारयेत् ॥ १३९ ॥
सितवस्त्रधरश्चैव उग्रदृष्टिः सदंष्ट्रकः ।
सस्याङ्कुरनिभाभूभीनीलालकसमन्वितः ॥ १४० ॥
करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
पीताम्बरधरश्चैव प्रसन्नवदनान्वितः ॥ १४१ ॥
पद्मं वाऽप्युत्पलं वाऽपि उभयोर्हस्तयोर्धृतः ।
पद्मपीठोपरिष्टात्तु आसीनो वा स्थितस्तु वा ॥ १४२ ॥
शिखण्डः कञ्जनाभस्तु चतुर्भुजसमन्वितः ।
खड्गखेटकसंयुक्तः पद्मपीठोपरि स्थितः ॥ ४३ ॥
मरुद्गणा धूम्रवर्णा द्विभुजाश्चसमुद्गराः ।
केशभारसमायुक्ताः सर्वाभरणभूषिताः ॥ १४४ ॥
दुकूलवसनाः सर्वे नानापुष्पैरलंकृताः ।
टङ्कशूलसमायुक्ताः पीनोरुजघनस्तनाः ॥ १४५ ॥

पादपीठोपरिष्टात्तु अष्टावेतान्मरुद्गणान् ।
उग्रश्चतुर्भुजो रौद्रो रक्तवस्त्रसमन्वितः ॥ १४६ ॥
करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
अभयं वरदोपेतं टङ्कशूलधृतः परः ॥ १४७ ॥
स्थानकं पद्मपीठे तु शुक्लवस्त्रधरः शुचिः ।
शनैश्चरः कृष्णवर्णो द्विभुजः सितवक्र(वस्त्र)कः ॥ १४८ ॥
करण्डमुकुटोपेतः सर्वाभरणभूषितः ।
दण्डं दक्षिणहस्ते तु वरदं वाम उच्यते ॥ १४९ ॥
स्थानकं पद्मपीठे तु आसीनं वा विशेषतः ।
ईषत्कुञ्चितमिवस्थान ईषद्ध्रस्वतनुः स्मृतः ॥ १५० ॥
प्रथमं ह्येवमाख्यातं पीठं तल्लक्षणं शृणु ।
प्रासादस्य तु विस्तारं यत्तद्दण्डमिहोच्यते ॥ १५१ ॥
भानुद्वयाङ्गुलं तारमुत्सेधं भानुमात्रकम् ।
गुणाङ्गुलं समुत्सेधं पद्मोऽतिसक्तगुणालयम् ॥ १५२ ॥
षडङ्गुलं पद्मविस्तारं शेषोर्ध्वे कम्पनीत्रकम् ।
शिलाभिरिष्टकाभिर्वा सुधया वा प्रकल्पयेत् ॥ १५३ ॥
परिवारविष्टरो ह्येवं महापीठविधिं शृणु ।
प्रासादस्य तु विस्तारं यत्तद्दण्डमिहोच्यते ॥ १५४ ॥
मूलहर्म्यं समालभ्य षडष्टमण्डलान्वितम् ।
दशद्वादशदण्डो वा मनुदण्डावसानकम् ॥ १५५ ॥
षोडशेऽष्टादशे वाऽपि महापीठं प्रकल्पयेत् ।
अथवाऽन्यप्रकारेण पीठस्थानं विधीयते ॥ १५६ ॥
तृतीये वा चतुर्थे च सालेऽप्यायाममध्यमे ।
महापीठं प्रकर्तव्यं तस्य लक्षणमुच्यते ॥ १५७ ॥
मूलधामस्य द्वारोच्चमुत्तमं पीठविस्तृतम् ।
त्रिपादं मध्यमं प्रोक्तं द्वारतुङ्गार्धकन्यसम् ॥ १५८ ॥
शुद्धद्वारस्य विस्तारं मध्यमं पीठमुच्यते ।
द्विगुणं मध्यमं प्रोक्तं त्रिगुणं श्रेष्ठमुच्यते ॥ १५९ ॥
अथवा व्योमहस्तं तु अधमं पीठविस्तृतम् ।
द्विहस्तं मध्यमं प्रोक्तं त्रिहस्तं तूत्तमात्मकम् ॥ १६० ॥

दुर्मुखं सौम्यदिग्भागे वायुभूतं तदेव हि ।
अविघ्नं कर्णिकोर्ध्वे तु व्योमात्मकमुदाहृतम् ॥ १६१ ॥
तामसं त्वनले पक्षे वा स्यान्नैरृते दले ।
सात्त्विकं वायुदिग्भागे विघ्नकर्तारमीशके ॥ १६२ ॥
विघ्नकर्तारमित्युक्तमात्मनत्वमुदाहृतम् ॥
भूम्यन्तरिक्षं स्वर्गं च सर्वभूतगुणात्मकम् ॥ १६३ ॥
तत्सर्वमात्ममित्युक्तं महापीठं द्विजोत्तम ।
तामसाद्धि निवृत्त्यर्थं नित्यं बल्यन्तमर्चयेत् ॥ १६४ ॥
तासामात्मापहाराय नित्योत्सवैः प्रदक्षिणम् ।
भूमिप्रदक्षिणं त्वादौ द्वितीयं त्वन्तरिक्षकम् ॥ १६५ ॥
स्वर्गप्रदक्षिणं पश्चात्कृतमद्वारिणां हितम् ।
जगदार्तिविनाशार्थं कल्पयेवं साधकोत्तमः ॥ १६६ ॥
पश्चिमाभिमुखे हर्म्ये किंचिद्भेदं वदाम्यहम् ।
वृषस्थाने कुमारं तु कौमारे वृषं विन्यसेत् ॥ १६७ ॥
वारुणं तु महापीठं शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
परिवारविधिः प्रोक्तः पश्चाल्लिङ्गस्य लक्षणम् । ॥ १६८ ॥

इति काश्यपशिल्पे परिवारविधिरष्टचत्वारिंशः पटलः ।

अथैकोनपञ्चाशत्तमः पटलः ।

लिङ्गलक्षणम् ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण शिवलिङ्गस्य लक्षणम् ।
संसारविषये भूता लयं गच्छन्त्यशेषतः ॥ १ ॥
यथा सृष्टिस्तथा तस्मात्सृष्टित्वाल्लिङ्गमुच्यते ।
संसारे निष्कलं शान्तं वाङ्मनोतीतगोचरम् ॥ २ ॥
मुक्तिदं सर्वभूतानां स्वात्मनः परमं विना ।
सर्वाभिव्यापिनं गुह्यं सर्वलोकैकनायकम् ॥ ३ ॥
तस्माद्वै सृष्टिकालेषु शान्तितत्त्वसमुद्भवः ।
तच्छान्तेः शक्तिः संभूता तस्या नादस्य संभवः ॥ ४ ॥

तस्माद्बिन्दुसमुत्पन्नं नादं सादाख्यमुच्यते ।
बिन्दुमानेन विख्याता तस्मादीश्वरसंभवः ॥ ५ ॥
ईश्वरान्महेश्वरस्य सृष्टिस्तस्मात्तु वैष्णवम् ।
तस्मात्प्रासादसद्भावः प्रादेशात्तु विशेषतः ॥ ६ ॥
त्रीणि चैव त्व(तु)त्रिंशच्च त्रिशतं त्रिसहस्रकम् ।
देवता ऋषयश्चैव दानवा रसयोनयः ॥ ७ ॥
संभवो ह्यादितो विप्र तेष्वादौ त्रीणि निष्कलम् ।
शिवं तं सकलं ख्यातं मिश्रनादं च बिन्दुकम् ॥ ८ ॥
नादं लिङ्गाकृति ज्ञेयं बिन्दुपीठाभमुच्यते ।
लिङ्गं शिवमयं ख्यातं पीठं तस्यात्मकामयम् ॥ ९ ॥
तस्माच्छिवात्मिका चैव अभिन्नेवानलोष्णवत् ।
जगदार्तिविनाशार्थं सर्वप्राणिहिताय वै ॥ १० ॥
देवादीनां हितार्थाय ध्यानपूजानिमित्तकम् ।
लिङ्गं योनिप्रकारेण सादाख्यं तत्त्वमुद्भवम् ॥ ११ ॥
सर्वेषामुद्भवार्थं तु प्रोच्यते लिङ्गलक्षणम् ।
तल्लिङ्गं त्रिविधं ख्यातं चलं चैवाचलं तथा ॥ १२ ॥
चलाचलं च विख्यातं क्रमेणैव विशेषतः ।
रत्नजं लोहजं वाऽथ लिङ्गं कृत्वा सयोनिकम् ॥ १३ ॥
लिङ्गद्रव्येतरं ख्यातं योनिं कृत्वा सलक्षणम् ।
शिरसो वर्तनोपेतं लक्षणोद्धारवर्जितम् ॥ १४ ॥
वृत्ताकारमशेषं तु कृते लिङ्गोदयार्धकम् ।
उदयेन लोकभागं वा वेदांशेन तथापि वा ॥ १५ ॥
पीठे निवेशयेच्छेषं दृय(श्य)मानसमन्वितम् ।
गमागम ... चेष्टदेशेऽन्यस्योध्दृतलक्षणम् ॥ १६ ॥
यत्तल्लिङ्गं चलं वेशं दृश्य चलाचलाचलम् ।
अश्मजं सूत्रसंयुक्तं बाणलिङ्गं तु तद्विना ॥ १७ ॥
तेष्वादौ त्वचलं लिङ्गलक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
सुमासतिथिनक्षत्रलग्नवारे शिलां ग्रहेत् ॥ १८ ॥
आचार्यः शिल्पिसंयुक्तः शिलाग्रहणमाचरेत् ।
दिव्यान्तरिक्षभौमानि निमित्तान्युपलक्षयेत् ॥ १९ ॥

वायसं दक्षिणे वामादागतं च तथैव च ।
श्येनं वै दक्षिणे वामे गृध्रं मांसेन संयुतम् ॥ २० ॥
कन्यागोदर्शनं चैव गावस्त्वावाहनं तथा ।
दधिना पूर्णकुम्भं च क्षीरकुम्भं तथैवच ॥ २१ ॥
पुष्पं पुष्पधृतं वाऽपि सुतवतीयु(यु)वतिस्त्रियः ।
अन्नं च मांसहास्त्र(हारं च)शिवभक्तिपरायणम् ॥ २२ ॥
ज्वालानलं च दीपं च जलैः पूर्ण घटावृतम् ।
त(व)राहं च गजं चैव वेण्या चात्यन्तसुन्दरी ॥ २३ ॥
शुभान्येतानि भौमानि अशुभं विपरीतकम् ।
उल्कापातं दिशां दाहं महावातप्रवर्तनम् ॥ २४ ॥
अशुभान्यन्तरिक्षाणि भौमाशोभनमुच्यते ।
मुक्तकेशनराश्चैव कीर्णकेशास्तथैव च ॥ २५ ॥
तैलाभ्यक्ताश्च नग्नाश्च काषायवसनान्विताः ।
दर्शनेनैव मृद्भाण्डं तैलपात्रं तथैव च ॥ २६ ॥
छिन्ननासिकन्यां(साकर्णक)श्च हीनाङ्गश्चाधिकाङ्गवान् ।
पुत्रहीना तु नारी च विधवा च तथैवच ॥ २७ ॥
बहुभक्ष्याश्च भौमान्येतानि[वै]वर्जयेच्छुभे ।
शुभं चेद्गमनं कुर्यादशुभं चेद्विवर्जयेत् ॥ २८ ॥
अशुभे त्वग्निमास्तीर्य शिवेनैव शताहुतीः ।
सामिदाज्योदनैः कुर्यात्प्रागाक्षं नागभूषणम् ॥ २९ ॥
दत्त्वा शिवं नमस्कृत्य गच्छेदाचार्यशिल्पि च ।
पर्वते सागरे तीर्थे क्षेत्रे चैव वने पुनः ॥ ३० ॥
क्षीरवृक्षसमीपे च देवहर्म्यसमीपके ।
नदीतटाकतीरे वा शिलां संगृह्य शिल्पकः ॥ ३१ ॥
अन्यस्थाने न गृह्णीयाद्ग्राहितेस्यात्सुनाशनम् ।
श्वेता रक्ता च पीता च कृष्णा चैव चतुर्विधा ॥ ३२ ॥
गोक्षीरशङ्खकुन्देन्दुमुक्तास्फटिकसंनिभा ।
मल्लिकाकुसुमप्रख्या श्वेता सप्तविधा स्मृता ॥ ३३ ॥
जपाकिंशुकपुष्पाभा इन्द्रको(गो)पसमप्रभा ।
जातिलिङ्गनिभाकारा शशरक्तसमप्रभा ॥ ३४ ॥

दाडिमीपुष्पसंकाशा बन्धूककुसुमप्रभा ।
कोरण्ड(कुरण्ट)कुसुमप्रख्या पीता शैला च सप्तधा ॥ ३५ ॥
महिषाक्षाञ्जनाभासा नीलोत्पलसमप्रभा ।
भृङ्गमायूरकण्या(ण्ठा)भा मषीपत्रसमा तथा ॥ ३६ ॥
राजावर्तनिभाकारा कृष्णमुद्गसमप्रभा ।
ह्रस्वमुद्गसमाकारा कृशैशला(ष्णशैल)दशा स्मृता ॥ ३७ ॥
श्वेता रक्ता च पीता विप्रादीनां क्रमाद्भवेत् ।
धर्मकामार्थमोक्षांश्च दद्युः सततमेव च ॥ ३८ ॥
परेषां वाचकं श्रेष्ठं परेषामपरं विना ।
प्रतिलोमानुलोमाभ्यां भिन्नयोगं न गृह्यताम् ॥ ३९ ॥
आचार्यशिल्पिनौ चैव सितवस्त्रधरावुभौ ।
शुक्लमाल्यानुलिप्ताङ्गौ पञ्चाङ्गभूषणान्वितौ ॥ ४० ॥
कुठारादीनि संगृह्य शिलां गच्छेत्समाहितौ ।
यस्मिन्देशे शिला शेते तां कृत्वा तु प्रदक्षिणम् ॥ ४१ ॥
दोषवर्जां शिलां दृष्ट्वा परिच्छेद्य विशेषतः ।
वम्रा(र्षा)तपाग्निगन्धां च सुकीर्णां क्षारवारिणा ॥ ४२ ॥
दुर्देशस्थां तटस्थां च कर्मान्तरे तु योजिताम् ।
शर्कराढ्यां च पङ्कां च जर्जरां रूक्षसंयुताम् ॥ ४३ ॥
रेखाबिन्दुकलङ्कादिसंयुक्तां परिवर्जयेत् ।
सूत्रवद्वातदाकारा रविरश्मिसमायुता ॥ ४४ ॥
वर्षपातवदाकारा रेखा वै त्रिविधा स्मृता ।
जम्बूफलसमाकारा वा द्राक्षासदृशोपमा ॥ ४५ ॥
अन्यद्वा वृत्तसंकाशा त्रिविधा बिन्दुरेव हि ।
कृष्णलोहनिभाकारा कृष्णभ्रमरसंनिभा ॥ ४६ ॥
शिखिपिच्छसमाकारा कलङ्का च चतुर्विधा ।
खर्जूरपत्रसंकाशा दूर्वास्तम्बनिभा तथा ॥ ४७ ॥
वैणवाङ्कुरसंकाशा लूतापादवदायता ।
अन्यास्तु सितारेखा सर्वसम्पत्समृद्धिदा ॥ ४८ ॥
कृष्णकृष्णा विनाशाय श्वेतकृष्णातथैव हि ।
यस्मात्सर्वप्रयत्नेन इतरा परिमृज्यताम् ॥ ४९ ॥

हरिता कृष्णा शिला ग्राह्या सितवर्णा विशेषतः ।
खर्जूरपत्रसदृशा दूर्वास्तम्बाकृतिः शुभा ॥ ५० ॥
अन्यकृत्वा (ष्णाऽ)शुभा ख्याता गोधान्यधननाशनम् ।
सकलं रोगदं ज्ञेयं राजराष्ट्रविनाशनम् ॥ ५१ ॥
बिन्दुः पुत्रविनाशः स्याद्दारिद्र्यं श्रीविनाशनम् ।
एवं पर्यक्षि(रीक्ष्य)बहुधा कारयेल्लक्षणान्वितम् ॥ ५२ ॥
बाला युवतिर्वृद्धा च पुंस्त्रीनपुंसकं तथा ।
स्वरैकाकृति भेदैश्च परिच्छेदविधिं शृणु ॥ ५३ ॥
खनकंसध्वनिर्ह्रस्वा शिला बाला इति स्मृता ।
घण्टाध्वनिसमा दीर्घा युवतिः सा प्रकीर्तिता ॥ ५४ ॥
विम(त)तध्वनिसंयुक्ता या सा वृद्धार्चे कीर्तिता ।
घण्टाध्वनिसमोन्नादा दीर्घा सा पुंशिला इव ॥ ५५ ॥
तालशब्दसमाकारा दीर्घा या सा शिला स्त्रियः ।
आश्लिष्ट(स्लेहा) झर्झरी इ(रू)क्षा स्वरहीना नपुंसका ॥ ५६ ॥
स्वरैरेव समाख्याता आकृत्या भेद उच्यते ।
चतुरश्रा च वस्वश्रा स्त्रीशिलेति प्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥
आयताश्रा च वृत्ता च दशद्वादशकोणका ।
पुंलिङ्गा सा शिला ख्याता सुवृत्ता सा नपुंसका ॥ ५८ ॥
दशाग्रद्वादशाग्रां च बालवृद्धां च वर्जयेत् ।
पुंशिलाभिः कृतं लिङ्गं स्त्रीशिलाभिस्तु पिण्डिका ॥ ५९ ॥
नपुंसकशिलाभिस्तु पादाधारः समाचरेत् ।
कृतं च विपरीतं यत् तत्सदा कर्तृनाशनम् ॥ ६० ॥
प्रागग्रां वोदगग्रां वा शिलां संग्राह्य देशिकः ।
प्रागग्रे पश्चिमं मूलमुदगग्रं तु दक्षिणे ॥ ६१ ॥
शङ्कुसौम्यगतं यत्तल्लिङ्गाग्रं तत्प्रकीर्तितम् ।
अधोभागं मुखं ख्यातं पृष्ठमूर्ध्वगतं भवेत् ॥ ६२ ॥
एवं परीक्ष्य संग्राह्य गव्यैः क्षाल्य हृदा बुधः ।
सत्यमन्त्रेण संस्थाप्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥ ६३ ॥

तस्यास्तु शाङ्करे देशे शान्तिहोमं तु कारयेत् ।
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ ६४ ॥
समिधो हृदयेनैव मूलेनाऽऽज्यं तु होमयेत् ।
चरुहोममघोरेण पुरुषेणैव तण्डुलम् ॥ ६५ ॥
तिलमीशानमन्त्रेण सर्षपं कवचेन तु ।
शतमर्धं तदर्धं वा प्रत्येकं जुहुयात्क्रमात् ॥ ६६ ॥
स्विष्टकृतिमग्नेति(दग्ने)मन्त्रेण पूर्णाहुतिमथाऽऽचरेत् ।
ततो वह्निं समुद्वास्य पूजापर्युषितं त्यजेत् ॥ ६७ ॥
शिलाच्छेत्ताहकं(दकरं)श(सम्पक्ष)मन्त्रेण पूजयेत् ।
अपसर्पणमुच्चार्य शिलाच्छेदनमाचरेत् ॥ ६८ ॥
गर्भगेहं तु पञ्चांशं गुणांशं श्रेष्ठमुच्यते ।
गर्भगेहप्रमाणं च द्वारमानं तथैव च ॥ ६९ ॥
स्तम्बं च कालमानं च हस्ततालाङ्गुलं तथा ।
लिङ्गमानं ध्रुवं सप्त भेदास्ते प्रत्यनेकधा ॥ ७० ॥
गर्भगेहं तु पञ्चांशं गुणांशं श्रेष्ठमुच्यते ।
गर्भार्धं मध्यमाख्यातं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ ७१ ॥
श्रेष्ठमध्याधमं लिङ्गं प्रत्येकं त्रिविधा भवेत् ।
अथवा गर्भगेहं तु नवभागविभाजिते ॥ ७२ ॥
गर्भगेहसमासाधानुत्तमादि त्रयत्रयम् ।
शुद्धद्वारसमं श्रेष्ठं त्रिद्व्यंशं तु कनीम(य)सम् ॥ ७३ ॥
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नन्दभेदं द्विजोत्तम ।
स्तम्भायामसमासं तु नवभागविभाजिते ॥ ७४ ॥
श्रेष्ठान्त(ध)मानि नवधा प्रोच्यते द्विजसत्तम ।
प्रासादे त्वादिभूमौ तु स्तम्भभागसमं हि तत् ॥ ७५ ॥
तन्मध्यमिति विख्यातं तस्यार्धमधमं भवेत् ।
तयोर्मध्येऽष्टभागेन नन्दभेदे द्विजोत्तम ॥ ७६ ॥
स्तम्भायामे तु तत्रैव नवभागविभाजिते ।
नवधा लिङ्गमानं तु स्तम्भमानं द्विजोत्तम ॥ ७७ ॥
अधिष्ठानोदयं विप्र स्तम्भमानवदाचरेत् ।
एकहस्तं समारभ्य स्वाष्टांशांशविवर्धनात् ॥ ७८ ॥

नवहविधिर्या(स्तावार्धं या)वत् सख्या षष्टिः सपञ्चका ।
पञ्चहस्ताद्विमानासि(नि)हर्म्ये हस्तवशाश्रयेत् ॥ ७९ ॥
पञ्चहस्तादतो हर्म्ये लिङ्गस्तम्भवशं विना ।
हस्तादि गुणहस्तान्तं विकल्पाभासहर्म्ययोः ॥ ८० ॥
त्रिहस्तं षट्करान्तं तु लिङ्गच्छन्दविमानके ।
षट्करादि नवान्तं तु लिङ्गं जातिगृहोचितम् ॥ ८१ ॥
एवं हस्तवशात्ख्यातं तालमानमथोच्यते ।
तालादि नवतालान्तमेकतालविवर्धनात् ॥ ८२ ॥
लिङ्गे हि नव संख्याः स्युः कल्प्यं जातीतरालये ।
त्रयोदशाङ्गुलारभ्य यावन्नद(व)शताङ्गुलम् ॥ ८३ ॥
तावदेकोनपञ्चांशल्लिङ्गं मानाङ्गुलेन तु ।
त्रिभागसहितं लिङ्गं हस्तक्षीणं न कारयेत् ॥ ८४ ॥
हस्तमानाक्षयं लिङ्गं वृत्ताकारमशेषकम् ।
वेदानवोल एवांशषष्टि(विष्ट)रे योजयेद्बुधः ॥ ८५ ॥
शेषं तु दृश्यमानं स्याद्विकल्पाभाससंय(हर्म्य)योः ।
विष्टरे ये(ई)शलिङ्गं तु विकल्पापगृहे विना ॥ ८६ ॥
एकाङ्गुलं समारभ्य यावद्वाता(त्सप्ता)ङ्गुलावधि ।
लोहजं रत्नजं तावदूर्ध्वं शैलजमुच्यते ॥ ८७ ॥
त्रयोदशाङ्गुलं लिंगं शैलजं तु न कारयेत् ।
एवं त्वनेकभेदेन प्रोच्यते लिङ्गमानकम् ॥ ८८ ॥
नागरं द्राविडं लिङ्गं वेसरं च वदाम्यहम् ।
लिङ्गोदये तु वेदांशे एकांशं कन्यसस्तमम् ॥ ८९ ॥
तुङ्गत्र्यंशे शिवांशं तु विस्तारं श्रेष्ठमुच्यते ।
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा तारमुच्यते ॥ ९० ॥
अथोदये कलांशे तु पञ्चांशं शान्तिकं भवेत् ।
वेदांशं पौष्टिकं ख्यातं गुणांशं जयदं भवेत् ॥ ९१ ॥
अविचाराद्विभागः स्याद्वासमेवं चतुर्विधम् ।
एवं त्रयोदशन्यासं नागरे तु विधीयते ॥ ९२ ॥
लिङ्गोच्चे द्विनवांशे तु रसभूतयुगांशके ।
गुणांशे शान्तिकादिः स्याद्द्राविडे च चतुर्विधम् ॥ ९३ ॥

वेसरे लिङ्गतुङ्गे तु विंशत्यंशविभाजिते ।
अष्टधा सप्तषट्पञ्चभागैर्व्यासं प्रकल्पितम् ॥ ९४ ॥
शान्तिकं पौष्टिकं चैव जयदं च क्रमेण तु ।
वेसरं च चतुर्भेदं हर्म्यलिङ्गं च पिण्डिका ॥ ९५ ॥
पादाधाराशिलाश्चैव एकजातिस्वसङ्करम् ।
पादधारशिलाश्चैव एकजातिष्वसंङ्करम् ॥ ९६ ॥
यत्रैवं कल्पितं लिङ्गं वृद्धिहेतुरुदाहृतम् ।
अन्योन्यसंकरश्चेत्तु राज्ञो दुःखभयावहं ॥ ९७ ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संकरं न समाचरेत् ।
लिङ्गानां नागराद्येवं ख्यातमायादिकं शृणु ॥ ९८ ॥
लिङ्गस्योत्सेधमानं तु मानाङ्गुलेन भाजयेत् ।
मात्रच्छेदं प्रवृद्धया वा हन्याद्वा परिकल्पयेत् ॥ ९९ ॥
श्रेष्ठान्तरायाममात्रैर्मात्रपूर्णं परिग्रहेत् ।
उत्सेधमात्रमष्टाभिर्व्यधितं ऋक्षसंख्यया ॥ १०० ॥
त्वष्टां शे नन्दिनं ख्यातमश्विन्यादि द्विजोत्तम ।
नवभिर्गुणिते सप्तद्वित्रे(हृते)त्वेकादिवारके ॥ १०१ ॥
अनले गुणिते चाष्टहृद(ते)योनिमु(रु)दाहृतम्(ता) ।
अष्टभिर्वर्धिते भानुधृ(हृ)ते त्वायमुदाहृतम् ॥ १०२ ॥
नवभिर्गुणिते नाडीहृते शेषमृणं भवेत् ।
युगवृद्ध्या नवे ह्रासे त्वसंकं तस्करादयः ॥ १०३ ॥
आयाधिक्यं व्ययं क्षीणं संपदामास्पदं सदा ।
ध्वजसिंहवृषाहस्तिशुभयोनिरुदाहृता ॥ १०४ ॥
नृपकर्तुश्च जन्मर्क्षल(र्क्षाल्लि)ङ्गऋक्षावसानकम् ।
तथैर(व)वास्तुऋक्षादि गणयेत्तु शुभाय(श)या(वहम्) ॥ १०५ ॥
जन्मत्रयं च युग्मं च वेदाष्टऋतुनन्दकाः ।
शुभावहपिना(य विहिता) ह्येते शेषकास्त्वशुभावहाः ॥ १०६ ॥
लग्नाष्टकं च वै ... ... नराक्षसम् ।
वर्जितास्त्वशुभा ह्येते यत्नतः परिवर्जयेत् ॥ १०७ ॥
भानुवारादिसंयुक्ता श्रूपंक्षा(सूर्यक्षा)दिचतुश्चतुः ।
रिपुत्वं मरणं नाशमशतं च यथाक्रमात् ॥ १०८ ॥

तस्करं चमार्णि(र्मिणं)षण्ड(ण्ढं)मशकं परिवर्जयेत् ।
शेषाङ्ककं परिग्राह्यं शुभमानं तु संग्रहेत् ॥ १०९ ॥
समालिङ्गं वर्धमानं शैवाधिकं तु स्वस्तिकम् ।
सर्वत्रो(तो)भद्रलिङ्गं च सार्वदेशिकमेव च ॥ ११० ॥
धारालिङ्गं मुखलिङ्गं लिङ्गमष्टविधं भवेत् ।
समालिङ्गं तु विप्राणां नृपाणां वर्धमानकम् ॥ १११ ॥
शैवाधिकं तु वैश्यानां शूद्राणां स्वस्तिकं भवेत् ।
सर्वेषामितरल्लिङ्गं सर्वकामफलप्रदम् ॥ ११२ ॥
एक एव महादेवो लिङ्गभेदान्नृणां हितः ।
इष्टायामविशालेन चतुरश्रीकृतं पुरा ॥ ११३ ॥
पश्चाद्भागत्रयं कल्प्यमनेन विधिना युतः ।
चतुरश्रमधोभागं ब्रह्मभागं समुच्यते ॥ ११४ ॥
मध्ये तु वसुकोणं स्याद्विष्ण्वंशं तत्प्रकीर्तितम् ।
ऊर्ध्वभागं तु वृत्तं स्यात्तच्छिवांशेति विद्यते ॥ ११५ ॥
अंशं प्रत्यभिधानास्ते अशेषं तु शिवात्मकम् ।
शिवातीत ... ... ॥ ११६ ॥
पूजाभागत्रयं कृत्वा उर्ध्वभागमुखं भवेत् ।
... ... चैव समायतम् ॥ ११७ ॥
कर्णाष्टौ द्वादशाक्षं च सर्वलक्षणसंयुतम् ।
लिङ्गारयतस्तस्य तस्यायं पिण्डिकान्वितम् ॥ ११८ ॥
.... अथवाऽधिकम् ।
नेत्रसूत्रात्पुटान्तं च पुटार्धं वर्धमानकम् ॥ ११९ ॥
प्रत्येकं तु पदाधिक्यं युगांशं परिकल्पनम् ।
ह(हि)त्वादि गलमानं तु चत्वार्येवमुदाहृतम् ॥ १२० ॥
यवैकोनदशांशं तु कण्ठोच्चमिति विद्यते ।
शेषं लिङ्गाकृति ख्यातं कल्पयेल्लक्षणान्वितम् ॥ १२१ ॥
चतुर्वक्त्रैकवक्त्रं वा चतुर्बाहु द्विबाहु वा ।
स्तनसूत्रोपरिष्टात्तु बिम्बं लक्षणसंयुतम् ॥ १२२ ॥
हित्वा सूत्रोपरिष्टाद्वा शेषं लिङ्गाकृतिर्भवेत् ।
मुखलिङ्गमिति ख्यातं नृपाणामपि वृद्धये ॥ १२३ ॥

विष्कम्भमष्टधा कृत्वा मूले मध्ये तथाऽग्रके।
भागहीनं तु संकल्प्य स्थूलमूलमुदाहृतम् ॥ १२४ ॥
ह्रासयेच्छिवभागादि शिरःस्थूलमुदाहृतं।
एतदार्षमिति ख्यातमृषिभिः पूजितं वरम् ॥ १२५ ॥
गुणाग्रं पञ्चकोणं च षट्सप्तद्वादशाश्रकम्।
दशधा वाऽश्रकं चापि अश्रेतरमनोहरम् ॥ १२६ ॥
फलकादर्पणाकारमेकरेखमरेखकम्।
शिरसो वर्तनाहीनं मानोन्मानैरनन्वितम् ॥ १२७ ॥
सेव्यं स्वायंभुवं चेति ख्यातं देवैः सुपूजितम्।
बाणेन पूजिताभोगिं (गं) बाणलिङ्गमुदाहृतम् ॥ १२८ ॥
स्थूलं सूक्ष्मं शिरोमूलं क्रमेण परिपठ्यते।
उत्तमं तु मुखं ख्यातं मधुवर्णं सुम(न)न्दनम् ॥ १२९ ॥
विष्टरे तु प्रवेशांशं सार्वदेशिकलिङ्गवत्।
लोहजं रत्नजं चैव सार्वदेशिकलिङ्गवत् ॥ १३० ॥
लिङ्गभेदः समाख्यातः शिरसो वर्तनं शृणु।
लिङ्गमूर्धादिकेशान्तं शिरसो वर्तनं भवेत् ॥ १३१ ॥
तस्माल्लिङ्गोदये कुर्याच्छिरसो वर्तनं द्विज।
छत्राकारं भवेत्पूर्वं कुक्कुटाण्डं द्वितीयकम् ॥ १३२ ॥
तृतीयं त्रिपुराकारमर्धचन्द्रं तु मूर्धकम्।
यस्य लिङ्गस्य विष्कम्भमष्टाया(ष्टधा)विभजेद्बुधः ॥ १३३ ॥
ऊर्ध्वादर्धांशमालम्ब्य प्रथमं च त्रिशीर्षकम्।
द्वात्रिंशद्विभजेत्तारमर्धाङ्गुतांशलम्बितम् ॥ १३४ ॥
छत्राभं तद्द्वितीयं स्यात्सप्तांशं तत्तृतीयकम्।
चतुर्थं तु नवांशं तु छत्राभं च चतुर्विधम् ॥ १३५ ॥
द्विजानां च नृपाणां च छत्राभं सर्वकामदम्।
सर्वेषामपि लिङ्गानां छत्राभं तु प्रशस्तकम् ॥ १३६ ॥
वा(ह्रा)से द्वात्रिंशदंशे तु मनुपक्षकलांशकैः।
रुद्रादशांशकं चैव कुक्कुटाण्डं चतुर्विधम् ॥ १३७ ॥
वर्धमानं च लिङ्गं तु प्रशस्तं क्षत्रियार्हकम्।
द्वात्रिंशांशे शिरस्तारे धर्मरुद्रांशकैः सदा ॥ १३८ ॥

भानुत्रयोदशांशैस्तु त्रिपुराभं चतुर्विधम् ।
शिवाधिकं च लिङ्गं तु शस्तं वैश्याईकं मतम् ॥ १३९ ॥
त्रिंशत्त्रिंशे शिरस्तारे द्वाविंशत्येकाविंशतिः ।
विंशदेकोनविंशांशैरर्धचन्द्रं चतुर्विधम् ॥ १४० ॥
स्वस्तिकाख्यं च लिङ्गं तु प्रशस्तं शूद्रवृद्धिदम् ।
सार्वदेशिकलिङ्गानामन्येषां च विशेषतः ॥ १४१ ॥
छत्राद्रिशीर्षकारे तत् कर्तितिवाशयं ननेत् ।
दैविकार्षप(ज)लिङ्गानां तेष्विष्टं शीर्षकं भवेत् ॥ १४२ ॥
शिरसो वर्तनोत्सेधौ गुणभागविभावयः(गतः) ।
स्थपतिश्च शुचिर्भूत्वा यज्ञसूत्रेत(त्रान्त)रान्वितः ॥ १४३ ॥
प्राग्वदग्निं समभ्यर्च्य स्विष्टपूर्णाहुतिं चरेत् ।
प्रतिसरं बन्धयेत्तत्र लिङ्गपीठे द्विजोत्तम ॥ १४४ ॥
स्वर्णारचितकार्पाससूत्रैर्वाहमयेन तु ।
प्रभाते सुमुहूर्ते तु लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ १४५ ॥
पायसं घृतसंयुक्तं शिरःस्थाने बलिं हरेत् ।
रक्तशिङ्गीं परित्यज्य गन्धाद्यैरर्चयेद्रुदा ॥ १४६ ॥
रक्तेन यातुना लिङ्गमध्ये सूत्रं तु पातयेत् ।
मुखभागस्य मध्ये तु नालं कुर्यात्सलक्षणम् ॥ १४७ ॥
लिङ्गमानेन मतिमान्सूत्रविस्तारमुच्यते ।
रुद्रभागोदयं गृह्य शिरसो वर्तनान्वितम् ॥ १४८ ॥
सवेदविंशदं भागं कृत्वैकांशे तु विस्तृतम् ।
अङ्गुलं वसुधा भज्य एकांशं यवमुच्यते ॥ १४९ ॥
उत्तमोत्तमलिङ्गानां सूत्रं पञ्चायतं ततिः ।
सर्वेषामपि लिङ्गानां यवार्धं प्रतिह्रासयेत् ॥ १५० ॥
अधमाधमलिङ्गस्य सूत्रतारं यवं भवेत् ।
सूत्रविस्तारमेवं स्यात्ख्यातं चैव तु तत्समम् ॥ १५१ ॥
एकांशमूर्ध्वतो वर्ज्यं स्तनादूर्ध्वं तदंशके ।
ततस्तदंशयोर्विप्र लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ १५२ ॥
लक्षणं शिरसि व्याधिर्ललाटे मरणं भवेत् ।
नेत्रे कृते त्वपस्मारं आस्ये धान्यविनाशनम् ॥ १५३ ॥

चुबुके बन्धुनाशः स्यात्कण्ठे स्कन्धविनाशनम् ।
स्तनदेशे सुतं हन्ति तस्मादेतानि वर्जयेत् ॥ १५४ ॥
शिरसा व्यह(व्यास) रुद्रांशं गुणांश विभजेत्समम् ।
पद्मस्य मुकुलाकारं लिङ्गाकारं यथाकृति ॥ १५५ ॥
द्विजानामतिवृद्ध्यर्थं नृपाणां च जयावहम् ।
खड्गौ मत्यत्विकाकारं कुञ्जराक्षमिवाकृतिः ॥ १५६ ॥
शङ्खाभं छत्रयोर्भेदान्नृपाणामपि वृद्धये ।
कराञ्जलिसमाकारं गोकर्णाकृतिवद्भवेत् ॥ १५७ ॥
वैश्यानां तत्त्रिकोणं च शूलवृत्तायतं तथा ।
शूद्रवृद्धिकरत्रीणि सूत्रं गृह्य तु लक्षणम् ॥ १५८ ॥
लक्षणोद्धारणोक्तांशं रुद्रभागविभाजिते ।
मुकुलोदयमेकांशं तद्वा(द्व्या)सं चापि तत्समम् ॥ १५९ ॥
तन्मूलानां तु दीर्घत्वं नवभागमुदाहृतम् ।
तन्नालमेकसूत्रं वा सूत्रद्वित्रियुतं तु वा ॥ १६० ॥
सूत्रमाययुतं चेत्तु सूत्रान्तरयवत्रयम् ।
य[व]द्वयान्तरं वाऽथ नालतारं द्विजोत्तम ॥ १६१ ॥
नालमूर्ध्वे च तस्याग्रे सीमासूत्रं समालिखेत् ।
तन्नालं त्वेकसूत्रं चेल्लिङ्गमध्ये विशेषतः ॥ १६२ ॥
सूत्रोक्तव्यासखातं च नालायामे तु कल्पयेत् ।
नालाधस्तात्तु व्योमांशं त्यजेद्विष्वंशकोपरि ॥ १६३ ॥
मणिरेखा ततः कार्या मुकुलं स्पुल्लिङ्गमन्तगौ ।
मणिरेखयोन्तर्विप्र पद्ममूलं समं तु वा ॥ १६४ ॥
पद्मतारं त्रिधैकं वा वेदांशे त्र्यंश एव वा ।
पञ्चांशे तु युगांशं वा पद्मताराधं एव वा ॥ १६५ ॥
मुकुलमूलेऽन्तरं ह्येवं नालमूलेऽन्तरं शृणु ।
नालायामसमं वाऽर्धपादं पादयुगांशकौ ॥ १६६ ॥
त्रिभागं पञ्चभागं तु वेदभागमथापि वा ।
नालमूलसमं त्वेव मणिरेखाद्वयोत्तरम् ॥ १६७ ॥
मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं मणिरेखान्तरं कुरु ।
धातुमूले समे तिर्यग्गत्वा पृष्ठे तु संधयेत् ॥ १६८ ॥

मणिरेखाव्यासघातं लिङ्गस्योच्छ्रितं सूत्रयेत् ।
मणिरेखालम्बनं नालादिसार्द्धसममेव वा ॥ १६९ ॥
तस्मादामूलपर्यन्तं वसुभागविभाजिते ।
मणिरेखालम्बनं वाऽपि प्रण(न)वधा परिकीर्तितम् ॥ १७० ॥
सर्वेषु लक्षणोद्धारेष्वष्टमं मणिरेखिके ।
प्रथमं लक्षणं प्रोक्तं द्वितीयं लक्षणं शृणु ॥ १७१ ॥
लक्षणोद्धरणोर्ध्वांशं दशभागविभाजिते ।
मुकुलोदयमेकांशं वस्वंशं नालदीर्घकम् ॥ १७२ ॥
नालाधस्तात्तु व्योमांशं नीत्वा शेषं तु पूर्ववत् ।
द्वितीयं लक्षणं ख्यातं तृतीयं लक्षणं शृणु ॥ १७३ ॥
लक्षणोद्धारभागं तु धर्मभागविभाजिते ।
एकांशं मुकुलोच्चं तु नवांशं नालदीर्घकम् ॥ १७४ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
लक्षणांशं तु नवधा भज्यैकांशं तु कुड्मलम् ॥ १७५ ॥
सप्तांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
चतुर्थं लक्षणं प्रोक्तं पञ्चमं शृणु सुव्रत ॥ १७६ ॥
लक्षांशं वसुधा भज्य व्योमांशं मुकुलोदयम् ।
षडंशं नालदीर्घं तु नालाधस्ताच्छिवांशकम् ॥ १७७ ॥
तदेव सप्तभागं तु नालदीर्घमुदाहृतम् ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यं सप्तमं लक्षणं शृणु ॥ १७८ ॥
लक्षार्धांशे तु सप्तांशे शक्त्यंशं मुकुलोदयम् ।
भूतांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्वदेव हि ॥ १७९ ॥
षडंशं वाऽर्धतन्नालदीर्घशेषं तु प्रागिव ।
एवमष्टविधं ख्यातं नालायामं द्विजोत्तम ॥ १८० ॥
अग्राकारेऽब्जमुकुलं भानुसंख्या तु सुव्रत ।
यथेष्टनालं कर्तव्यं नव संख्या तु देशिकः १८१ ॥
दृढसूत्रं प्रकर्तव्यं लिङ्गेषूक्तप्रमाणतः ।
स्थापयेत्तु ततो लिङ्गं प्रागग्रं दारुविष्टरे ॥ १८२ ॥
लक्षयेत्पीठकाव(वि)त्तं ।लिङ्गं सौम्ये निधापयेत् ।
स्थापितैः कलशैः स्थाप्य लिङ्गपीठं हृदा बुधः ॥ १८३ ॥

गव्यै(व्यै)र्गन्धोदकैः स्थाप्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
लम्बकूर्चसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ १८४ ॥
रथे तु शिबिकायां वा ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ।
ततो जलाशयं प्राप्य जलाधिवासनं कुरु ॥ १८५ ॥
लक्षणोद्धारमाख्यातं प्रतिमालक्षणं शृणु ।

इति काश्यपशिल्पे लिङ्गलक्षणोद्धार एकोनपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चाशत्तमः पटलः ॥

प्रतिमालक्षणम् ।

प्रतिमालक्षणं वक्ष्ये शृणुष्वैकाग्रमानसः ।
अचलं च चलं चैव चलाचलमिति त्रयम् ॥ १ ॥
मृन्मयं शार्करं चैव सौयजं च चलि(वर्णं चाचलं)स्मृतम् ।
शैलजं दारुजं चैव धातुजं रत्नजं तथा ॥ २ ॥
चलाचलमिति ख्यातं चलमेवं तु लोहजम् ।
अर्धचित्रं च चित्रं च चित्राभासमिति त्रिधा ॥ ३ ॥
अर्धाङ्गादर्धदं बिम्बमर्धचित्रमिति स्मृतम् ।
सर्वावयवसंदृष्टं यत्र चित्रमितीष्यते ॥ ४ ॥
निम्नोन्नते पटे भित्तौ बिम्बं त्वाभासमुच्यते ।
अर्धचित्रं तु सुधया अन्यचित्रवशार्धकम् ॥ ५ ॥
आभासं धातुभिः कुर्याच्चित्रं चित्रार्धमेव वा ।
चित्राभासं तु देवानां फलं श्रेष्ठान्तराधमम् ॥ ६ ॥
इष्टिकाभिः परं पीठं पीठादाभासकं परम् ।
आभासार्धं तु तस्माद्वै मृन्मयं परमं परम् ॥ ७ ॥
मृन्मयं दा(यादा)रुजं श्रेष्ठं दारुजाच्छैलजं वरम् ।
शैलजाल्लोहजं श्रेष्ठं कर्तॄणां तु फलं तथा ॥ ८ ॥

लोहजादुत्तमं स्वर्णं मध्यमं राजतं भवेत् ।
ताम्रजं कन्यसं ख्यातं तेषु तेषु फलं तथा ॥ ९ ॥
बिम्बमानं च द्रव्यं च श्रेष्ठमध्याधमं भवेत् ।
सर्वद्रव्येषु देवत्वं सममेवं तु विद्यते ॥ १० ॥
समं चेति दि(द्वि)व्यं देवेश फलं श्रेष्ठादया(दिकं) कथम् ।
स्थलभेदेन वृक्षं च (क्षाणां) भेदः क्षेत्रेषु विद्यते ॥ ११ ॥
तथा दिव्ये फले तुल्यं दिव्यभेदफलप्रदम् ।
तस्मादेतु(षु)यथालाभं द्रव्येण सकलं कुरु ॥ १२ ॥
यो नरः कृतवान्भूमौ पुत्रमित्रकलत्रयुक् ।
यथेष्टविषयोपेतश्च(मि)ष्टादिविषयं सुखम् ॥ १३ ॥
भुञ्जितेकृत(ङ्क्ते च क्रम)तो विप्र सालोक्यादिफलाश्रितम् ।
मनसा कर्मणा वाचा यो नरः स्तम्भकारिणा(रकः) ॥ १४ ॥
सोऽपि कर्मानुसारेण सक्तकृत्स्नफलानुभाक् ।
तस्मादात्ते(ढ्ये) न कर्तव्यं सकलं तु शिवात्मकम् ॥ १५ ॥
सुखासनस्थितं बिम्बं उमास्कन्दसमं द्विज ।
तृतीयं चन्द्रमूर्तीनां चतुर्थं वृषवाहनम् ॥ १६ ॥
पञ्चमं नृत्तमूर्तिं तु गङ्गाधरनंतरम् ।
सप्तमं त्रिपुरारिं श्चाष्टमं कल्याणसुन्दरं तथो ॥ १७ ॥
नवमं सार्धनारी तु दशमं गजहारिणम् ।
तथा पाशुपतं विद्यात्कङ्कालं द्वादशं स्मृतम् ॥ १८ ॥
त्रयोदशं हरिं विद्याद्भिक्षाटनं चतुर्दशम् ।
चण्डेश्वरप्रसादं तु पञ्चदशमुदाहृतम् ॥ १९ ॥
षोडशं दक्षिणामूर्तिं ततः कालारुणं भवेत् ।
सर्वेषां प्रतिमानां तु मानमादौ वदाम्यहम् ॥ २० ॥
सर्वेषामपि लिङ्गानां शिरोमानं विनोदयम् ।
गृहीतो विद्यमाने तु शिरसावर्तनं तथा ॥ २१ ॥
स्थूलदेशे परीणाहविस्तारं चैव तत्र वै ।
पूजांशं द्विगुणं ग्राह्यं द्वात्रिंशद्विभजेत्समम् ॥ २२ ॥
तेषु वै सप्तविंशांशं पञ्चविंशांशमेव वा ।
त्रिभागाधिकाविंशांश एकविंशतिरेव वा ॥ २३ ॥

एकोनविंशदंशं वा षोडशं वा त्रयोदशम् ।
रुद्रांशं नन्दभागं वा सप्तांशं पञ्च एव वा ॥ २४ ॥
अथवा रुद्रभागोऽन्त्यं नवभागविभाजिते ।
तेष्वेकांशं समारभ्य एकैकांशविवर्धनात् ॥ २५ ॥
यावती(च)सप्तविंशांशं तद्वै च (तावद्वै)सप्तविंशतिः ।
पूजां(जनां)शे तु बिम्बोच्चं साष्टत्रिंशत्रिभेदकम् ॥ २६ ॥
तथैव लिङ्गतारे वा लिङ्गानां (ङ्गना) हे च कल्पयेत् ।
लिङ्गाद्बिम्बोच्चभेदं तु तत्त्वाधिक्यशतं भवेत् ॥ २७ ॥
गर्भगेहं तथा नन्दभागं नन्दविदं भवेत् ।
अथवा गर्भगेहं तु त्रिनवांशविभाजिते ॥ २८ ॥
सप्तविंशतिमानं स्यादेतदेकांशवर्धनात् ।
पञ्चांशमुत्तमोत्सेधं मध्यमं चतुरंशकम् ॥ २९ ॥
अधमं तु गुणांशं स्यात् त्रिविधं द्वारमानकम् ।
अधमोत्तमयोर्मध्ये वसुभागविभाजिते ॥ ३० ॥
नवधा सकलोत्तुङ्गं द्वारमानं विधीयते ।
अथवा द्वारतुङ्गं तु सप्तविंशतिभाजिते ॥ ३१ ॥
एकैकांशविहीनेन बिम्बोच्चं सप्तविंशतिः ।
एवं हि द्वारमाने तु षट्त्रिंशं कौतुकोदयम् ॥ ३२ ॥
तथाऽधिष्ठानमानेन स्तम्भमाने च कल्पयेत् ।
सप्तवह्न्यब्धिविस्तारे अथवैवं प्रकल्पयेत् ॥ ३३ ॥
एकादिनवहस्तान्तं नवधा हस्तमानकम् ।
तालादिनवतालान्तं तथा नवविधं भवेत् ॥ ३४ ॥
कर्तुश्चोदयतुल्यं वा यजमानवशादि दे(मृ) ।
अथवा कन्तु(कर्तृ)तुङ्गं तु नवभागविभाजिते ॥ ३५ ॥
एकैकांशविहीनेन यावत्त्वं (त्तु)सकलोदयम् ।
चतुर्विंशश्चतुर्भागं पूजांशोच्चं तु भाजिते ॥ ३६ ॥
एकांशं मङ्गलं ख्यातं मूलं लिङ्गाङ्गुलं विदुः ।
मानाङ्गुलं तु वा प्रोक्तं पुरप्रासादमानकम् ॥ ३७ ॥
कर्त्य(र्तु)दक्षिणहस्ते तु मध्यमाङ्गुलमध्यमे ।
पर्वदीर्घं तु तारं वा मानाङ्गुलं द्विधा स्मृतम् ॥ ३८ ॥

सप्ताङ्गुलं समारभ्य द्विद्व्यङ्गुलविवर्धनात् ।
त्रयोविंशाधिकं यावच्छतान्तं त्रिभिरङ्गुलैः ॥ ३९ ॥
बिम्बमानं तु कर्तव्यमादौ द्वाभ्यां परार्थकम् ।
गृहे वाऽऽत्मार्थबिम्बानां मानमात्राङ्गुलेन तु ॥ ४० ॥
कर्तव्यमन्यथा श्वे(चे)त्तु कर्तव्ये कर्तृनाशनम् ।
अङ्गुले निर्मितं बिम्बं सर्वजात्यर्हकं परम् ॥ ४१ ॥
अङ्गुलाङ्गुलविध्याभिः आ(वृद्ध्या त्रिरा)यादिषट्शुभेक्षणम् ।
त्रिषडङ्गुलक्रमेणक्षुजात्यायांशं न रोपयेत् ॥ ४२ ॥
अङ्गुलादन्यय(द्य)न्मानं सं(स)वेदाशि(शी)ति या भवेत् ।
एकांशं रोपयेत्तस्माज्जात्यंशं तद्द्विजार्हकम् ॥ ४३ ॥
द्विभागाधिकषट्र्यंशं भागेकांशसमन्वितम् ।
नृपजात्यंशकं ज्ञेयं नृपाणां वृद्धिकारणम् ॥ ४४ ॥
चतुर्विंशतिभागं तु कृत्वा भागसमन्वितम् ।
वैश्यजात्यर्हकं ख्यातं वैश्यानामपि वृद्धिदम् ॥ ४५ ॥
षोडशांशे समारोप्य शूद्रवृद्धिकरांशकम् ।
एवं जात्यंशसंयुक्तमंशमष्टगुणीकृते ॥ ४६ ॥
सप्तविंशतिसंख्या तु हृते शेषाद्दिनं भवेत् ।
तद्दिनं जातिऋक्षं स्यात्तद्दिनं सुखसंपदे ॥ ४७ ॥
सुशोभनं तु युक्तं चेत्कर्तुर्वास्तु नृपादिताम् ।
त्रिंशच्छतान्तभागान्तं बिम्बोच्चं तु विभाजिते ॥ ४८ ॥
शबरं रोपयेद्यावच्छुभयादिनिसंभवम् ।
तन्मानं कौतुकोच्चं तु पादादुष्णिक(ष्णीष)सीमकम् ॥ ४९ ॥
कर्तुर्वांशकमिदं ख्यातमंशैरायादि कल्पयेत् ।
अष्टाभिर्वृद्धिदेशांशभानुभिस्तु हृते द्विज ॥ ५० ॥
शेषमायमिति ख्यातमंशमष्टगुणीकृते ।
सप्तविंशतिहृच्छेषमश्विन्यादिक संभवेत् ॥ ५१ ॥
नवभिर्गुणिते त्वंशराशिभिर्ह्रासयेत्ततः ।
शेषं व्ययमिति ख्यातमंशशेषानलेन तु ॥ ५२ ॥
वर्धयेद्वसुभिः प्रोक्तं शेषं ध्वजादियोनया ।
नवभिर्गुणिते सप्तहृते सौरवारादिकम् ॥ ५३ ॥

संभवं वर्धयेद्वेदसंख्या तु ह्रसयेद्वेदसंज्ञया।
शेषमंशकमित्युक्तमेवमादि च षड्भवेत् ॥ ५४ ॥
आयाधिक्यं व्ययं क्षीणं पुष्कलाभं च शोभनम्।
ध्वजधूमं च सिंहं च श्वानवृक्षादहस्ति च ॥ ५५ ॥
काकश्चयोनयश्चाष्टौ तेषु हारिवृषंगजं।
योनयः शुभदाज्ञेया इतराविपरीतकाः ॥ ५६ ॥
विधुरं चैव ये वेनाशिकस्तथा .... ।
षष्ठाष्टमं भज्यशेषरिपुक्षयावहम् ॥ ५७ ॥
कर्तुश्च जन्मनक्षत्रं नृपवास्तुत्रिभिन्नया।
गणयेद्बिम्बऋक्षान्तं शोभनं च परिग्रहेत् ॥ ५८ ॥
वारं सौर्यादि शुभदं भौमवारश्च वर्जयेत्।
सूर्यं वारं च सौरस्य मध्यं शेषोत्तमाः स्मृताः ॥ ५९ ॥
भानुवारादिसंयुक्तं विशाखादिश्चतुश्चतुः।
वियोगं मरणं नाशममृतं च यथाक्रमम् ॥ ६० ॥
तस्करं भक्तिशक्तिश्च वनं राजं च षण्डकम्।
अभयं धनमृणं चैव नवांशकमुदाहृतम् ॥ ६१ ॥
तेषु तस्करषण्डं च ऋणं चैव तु वर्जयेत्।
गणेव्यस्सुरमानुषं योगमात्रं विवर्धयेत् ॥ ६२ ॥
एवं परीक्ष्य शोभाढ्यं माधुर्यं तु सुशोभयेत्।
चतुर्णामभिवृद्ध्यर्थं जात्यंशकं प्रयोजयेत् ॥ ६३ ॥
तस्मादुगायभागौ च प्रशस्तप्रवेशकाश्यपम्।
उत्तमं दशतालादिलक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ॥ ६४ ॥
मृन्मयं चेत्तु बिम्बं वै शूलस्थापनमाचरेत्।
शैलजं प्रतिमं चेति शिलाग्रहणलिङ्गवत् ॥ ६५ ॥
लोहजं सकलं यत्तु मधूच्छिष्टेन निर्मितम्।
स्थण्डिलं शालिभिः कुर्यात्कलयाग्रे तु मण्डपे ॥ ६६ ॥
कुशेशयं तु संकल्प्य दर्भैः पुष्पैः परिस्तरेत्।
तदूर्ध्वे फलकाद्यादि दारुजं प्रागुदाहृतम् ॥ ६७ ॥
आचार्यः शिल्पी कर्ता च शुभमानं परिग्रहेत्।
तन्मानस्योत्थिताङ्गानि सिकतेनैव कारयेत ॥ ६८ ॥

प्राक्छिरश्चोर्ध्ववक्त्रं तु फलकायां निधापयेत् ।
गन्धपुष्पैश्च धूपैश्च दीपैरर्घ्यैश्च पूजयेत् ॥ ६९ ॥
तस्य दक्षिणपार्श्वे तु शिवाग्निं तु प्रकल्पयेत् ।
समिदाज्यचरुद्रव्यं हुत्वा चाष्टशताहुतीः ॥ ७० ॥
द्रव्यान्तेऽप्याहुतिं हुत्वा पूर्णाहुतिं समाचरेत् ।
ध्यात्वा बिम्बाकृतिं स्वग्निं मध्यमूलमुदाहृतम् ॥ ७१ ॥
आत्मनि यथा धूपं आघ्राणं तु समर्चयेत् ।
आघ्रात्क्रमात्संधानमाचरेत् .... ॥ ७२ ॥
शिरःसंधानमीशेन मुकुटं कवचेन तु ।
अस्त्रेण अस्त्रसंधानं पादौ सद्यः समर्चयेत् ॥ ७३ ॥
आदौ पश्चात्तु संधानं क्रमात्संपूर्णमाचरेत् ।
उपाङ्गं तु ततः कुर्यात्प्रत्यङ्गं तु ततः कुरु ॥ ७४ ॥
अष्टत्रिंशत्कलान्यासं तत्तदङ्गानि विन्यसेत् ।
वस्त्रमाभरणं चैव सूत्रं चोपाङ्गमिष्यते ॥ ७५ ॥
हस्तभूतिरितिच्छिन्नं प्रत्यङ्गमिति विद्यते ।
धर्मतालत्रितालान्तं श्रेष्ठान्तराधमं त्रयम् ॥ ७६ ॥
उत्तमं दशतालाख्यं चतुर्विंशच्छताङ्गुलम् ।
मध्यमं दशतालं स्याद्भानुपङ्क्त्याङ्गुलं भवेत् ॥ ७७ ॥
कलाधिकशताङ्गुल्यमधमं दशतालकम् ।
सद्वादशशतं भागं नवतालोत्तमं भवेत् ॥ ७८ ॥
अष्टोत्तरशतांशं तु मध्यमं नवतालकम् ।
कन्यसं नवतालं स्यात् द्वेधाधिकशतं भवेत् ॥ ७९ ॥
तालं प्रत्येवमेवं तु क्रमाद्वेदाङ्गुलं हरम् ।
उत्तमं दशतालेन ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम् ॥ ८० ॥
मध्यमं दशतालेन उमा सरस्वती तथा ।
उषा भूमिश्च दुर्गा च लक्ष्मीश्च मातरस्तथा ॥ ८१ ॥
ज्येष्ठा चैव प्रकर्तव्या स्वस्वाङ्गानि समन्विता ।
चन्द्रादित्याश्विनी चैव ऋषयस्तु ग्रहास्तथा ॥ ८२ ॥
अर्थं च षण्मुखं चैव चण्डेशक्षेत्रपालकम् ।
कन्यसं दशतालेन कारयेद्द्विजसत्तमः ॥ ८३ ॥

वसुवर्गाष्टमूर्तिंश्च विद्येशाँल्लोकपालकान् ।
अन्याश्च देवताश्चैव नवतालोत्तमेन तु ॥ ८४ ॥
यक्षाप्सरोगणाश्चैव अस्त्रमूर्तिमरुद्गणान् ।
मध्यमं नवतालेन विद्याधरगणस्तथा ॥ ८५ ॥
असुरान् सिद्धगन्धर्वान् पितरश्च तथैव च ।
कन्यसं नवतालेन कारयेत्तु विचक्षणः ॥ ८६ ॥
अष्टतालेन म(सा)ध्यास्तु पिशाच(चाः)सप्तमेन तु ।
रसतालेन कुब्जांस्तु कारयेद्देशिकोत्तमः ॥ ८७ ॥
पञ्चतालोक्तमानेन विघ्ने(त्ते)शं कारयेद्बुधः ।
तन्मध्यमाधमेनैव सर्वभूतगणान्कुरु ॥ ८८ ॥
बालस्तु वेदतालेन त्रितालेनैव कारयेत् ।
द्वितालं किंनरश्चैव एकतालं तु कूर्मकम् ॥ ८९ ॥
एवं तालक्रमं प्रोक्तं बेराणामनुकूलकम् ।
सवेदविंशदंशं च शतं बिम्बोदयं कुरु ॥ ९० ॥
तेष्वेव तालमात्रं स्यात्तन्मात्रं वसुभाजिते ।
एकांशं तु यवं प्रोक्तं यवैरप्यङ्गुलैरपि ॥ ९१ ॥
उष्णीषात्पादपर्यन्तमङ्गमानं प्रमीयते ।
त्रियवाधिकचन्द्रांशा उष्णीषोक्त(च्च)मुदाहृतम् ॥ ९२ ॥
तस्मादापूर्वकेशान्तमङ्गभागमुदाहृतम् ।
केशान्तादक्षिसूत्रान्तं युग्मांशं त्रियवाधिकम् ॥ ९३ ॥
अक्षिसूत्रात्पुटान्तं च पुटाद्धन्वन्तमानकम् ।
प्रत्येकं त्रियवाधिक्यं युगांशोदयमिष्यते ॥ ९४ ॥
हन्वादिगलमानं तु चतुर्यवमुदाहृतम् ।
यवैकोनमुदांशं तु कण्ठोच्चमिति विद्यते ॥ ९५ ॥
केशमूलाद्धनुसूत्रं हिक्कासूत्रमुदाहृतम् ।
हिक्कादाहृदयान्तं च हृदयं नाभिसीमकम् ॥ ९६ ॥
नाभेस्तुमे(अ)ग्रमूलं तु समं गुणयवाधिकम् ।
त्रयोदशांशमुत्सेधं प्रत्येकं द्विजसत्तम ॥ ९७ ॥
अग्रमूलात्सूत्रमध्यं मध्यसूत्रं तदुच्यते ।
अर्धसूत्रादधश्चोरुदीर्घं नक्ष(त्र)भागमायतम् ॥ ९८ ॥

तस्माद्वेदाङ्गुलं जानु जङ्घातुङ्गोरुसदृशम् ।
युगं पादतलोत्सेधमेवमुत्सेधमुच्यते ॥ ९९ ॥
अङ्गुष्ठाग्रं तु भाज्यं तु तलं सप्तदशाङ्गुलम् ।
हिक्कासूत्रादधोभागं दीर्घमृक्षाङ्गुलं भवेत् ॥ १०० ॥
कूर्परोच्चं द्विभागं स्यादेकविंशत्प्रकोष्ठकम् ।
सार्धत्रयोदशाङ्गुल्यं मध्यमाङ्गुलिसीमकम् ॥ १०१ ॥
अग्रतो मुखविस्तारं सार्धभाराङ्गुलं भवेत् ।
मुखात्कर्णांतविस्तृतं त्रयोदशाङ्गुलं मतम् ॥ १०२ ॥
ग्रीवाग्रं सार्धनन्दांशं ग्रीवामूलं दशाङ्गुलम् ।
हृदयाद्बाहुसीमान्तं हु(च)त्वारिंशच्च वाऽर्धकम् ॥ १०३ ॥
सार्धद्वाविंशदङ्गुल्यं कक्षयोरन्त(न्त)रस्तनम् ।
नवार्ध्वं चतुर्यवोपेतं बाहुमूलविशालकम् ॥ १०४ ॥
एकविंशतिबाहुः स्यात्स्तनदेशस्य विस्तरम् ।
हृदयावधिविस्तारमेकोनत्रिंशदङ्गुलम् ॥ १०५ ॥
कलांशं चतुर्यवोपेतं मध्यव्यासमुदाहृतम् ।
एकोनविंशदंशं तु श्रोणीतारमुदाहृतम् ॥ १०६ ॥
कटि(ट्यो)रग्रे विशालं तु द्विनवाङ्गुलमुच्यते ।
तदधः कटिपार्श्वान्तं विस्तारः सार्धविंशतिः ॥ १०७ ॥
पादोनमनुभागं तु ऊरुमूलविशालकम् ।
सपादद्वादशांशं तु ऊरुमध्ये विशालकम् ॥ १०८ ॥
पादोनधर्मभागं तु जानुव्यासमुदाहृतम् ।
सपादवसुभागं तु नलिकाविस्मृ(स्तृ)तं भवेत् ॥ १०९ ॥
यवोपेतद्वयांशं तु तस्य विस्तारमुच्यते ।
अक्षदातलतुङ्गं तु तस्य विस्तारमुच्यते ॥ ११० ॥
ताराधनखविस्तारं पादोनायतवर्तुलम् ।
त्रियवोपेतवेदांशं तर्जन्यायाममुच्यते ॥ १११ ॥
पादोनवेदभागं तु मध्याङ्गुल्यायतं भवेत् ।
यवोपेताग्निभागं त्वनामिकायाममिष्यते ॥ ११२ ॥
सार्धपक्षांशमानं तु कनिष्ठाङ्गुलदीर्घकम् ।
प्रदेशिन्यादितश्चैव सप्तार्धाश्च .... ॥ ११३ ॥

नवतारं स्वताराधं नखं पूर्वोक्तवद्विदुः ।
तत्सदङ्गुलविस्तारं वेदांशं विभजेद्बुधः ॥ ११४॥
त्रिभागं मङ्गलाग्रोच्चं शेषं स्यात्तु नखान्तरम् ।
त्रियवाधिकविस्तारं बाहुमध्यविशालकम् ॥ ११५ ॥
सभागसप्तभागं तु कूर्परव्यासमुच्यते ।
पादोनरसभागं तु प्रकोष्ठमध्यविस्तरम् ॥ ११६ ॥
पादोनचतुरंशं तु मणिबद्ध(न्ध)विशालकम् ।
सप्तांशं तु तलायामं सार्धषण्मध्यमाङ्गुलम् ॥ ११७॥
सपादभूतभागं स्यात् अ(त्व)नामिकायमुच्यते ।
यवाधिकं तु पञ्चांशं तर्जन्यायाममुच्यते ॥ ११८ ॥
सपादवेग(द)भागं तु दैर्घ्याङ्गुष्ठकनिष्ठयोः ।
अङ्गुष्ठमूलविस्तारं सपादांशमुदाहृतम् ॥ ११९ ॥
तर्जन्यष्टयवा ख्याता नवसंख्या तु मध्यमा ।
अनामिकाष्टयवा ख्याता सप्तसंख्या कनीयसी ॥ १२० ॥
अङ्गुष्ठाद्यङ्गुलान्तं तु मूलविस्तारमेव हि ।
तत्तन्मूलकलांशेंऽशहीनमग्रविशालकम् ॥ १२१ ॥
अग्रतारं रसांशे तु पञ्चांशं नखविस्मृ(स्तृ)तम् ।
पार्श्वयोर्मांसलं शेषं वृत्तायत[न]ताकृति ॥ १२२ ॥
सपादं नखतारं तु नखायाममुदाहृतम् ।
नखायामं द्वयं चाधः पर्वदीर्घं प्रशस्यते ॥ १२३ ॥
अङ्गुष्ठमूलपर्वस्य दीर्घं सप्तदशयवाः ।
तर्जनीमूलपर्वं तु अनामिकाद्वयाङ्गुलम् ॥ १२४ ॥
मध्यमामूलपर्वस्य दैर्घ्यमष्टादश यवाः ।
कनिष्ठामूलपर्वस्य त्रयोदश यवाः स्मृताः ॥ १२५ ॥
मूलाग्रपर्वयोर्मध्ये दीर्घमध्यस्थपर्वसु ।
अङ्गुष्ठं तु द्विपर्वाधं शेषास्त्रिपर्वसंयुताः ॥ १२६ ॥
सिद्धं तलाङ्गुलं विम तलाग्रं विपुलं भवेत् ।
रसांशं मध्यविस्तारं हस्तस्यैव तलस्य तु ॥ १२७ ॥
तलमूलविशालं तु सार्धषट्काग्रमुच्यते ।
अङ्गुष्ठमूलमारभ्य तर्जनीमूलमन्तकम् ॥ १२८ ॥

सार्धद्वयङ्गुलं प्रोक्तं शूकोदरमिहोच्यते ।
अङ्गुष्ठमूलमारभ्य मणिबन्धावसानकम् ॥ १२९ ॥
दीर्घवेदाङ्गुलं प्रोक्तं द्व्यर्धांशं तु घनं भवेत् ।
पार्ष्णिहस्तघनाग्न्यंशमग्रमङ्गुष्ठत्र(म)क्षयम् ॥ १३० ॥
अङ्गुलीनामधस्तात्तु द्व्यर्धांशस्यांसलान्तकम् ।
द्विभागपार्ष्णिहस्तस्य शू(शु)कोदरविशालकम् ॥ १३१ ॥
शेषमध्यतलं निम्नं भूतो वेदाग्निवायवम् ।
सूक्ष्मरेखां लिखेत्तस्मिञ्शङ्खं वा चक्रशूलवत् ॥ १३२ ॥
पद्माभं वा कुशाभं वा तलरेखां प्रकल्पयेत् ।
यवाष्टशतनिम्नं स्याद्रेखाणां तु द्विजोत्तम ॥ १३३ ॥
वृत्ताभेऽपेक्षितं(ताङ्)गेषु व्यासं पञ्चविभाजिते ।
एकांशं तु परिग्राह्यं विस्तारं त्रिगुणान्वितम् ॥ १३४ ॥
यत्तन्नाहमिति ख्यातं नाहतो तार कल्पितम् ।
कर्णोर्ध्वे शिरसा नाहं साष्टत्रिंशाङ्गुलं भवेत् ॥ १३५ ॥
कर्णोर्ध्वे तु शिरस्तात्तु यवोनद्वादशाङ्गुलम् ।
कर्णयोः पूर्वनालं तु द्वाविंशदङ्गुलं भवेत् ॥ १३६ ॥
कर्णयोः पूर्वनाहं तु भान्वङ्गुलमुदाहृतम् ।
तयोर्मध्यस्थभागं तु कर्णस्थितिरुदाहृतम् ॥ १३७ ॥
शिरसो मध्यमामूर्तिमण्डलं चतुरङ्गुलम् ।
तस्मादादग्रकेशान्तं नवाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ १३८ ॥
ततो वै मण्डलात्कर्णकेशान्तं च नवाङ्गुलम् ।
मण्डलात्पृष्ठकेशान्तं सार्धमध्याङ्गुलं भवेत् ॥ १३९ ॥
ललाटे तिर्यगानन्तु नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।
केशान्तादक्षिसूत्रस्य द्वयोर्मध्ये भ्रुवोः स्थिते ॥ १४० ॥
भ्रुवाग्रौ तु नवाङ्गुल्यं चापाकारं यथा कुरु ।
द्व्यन्तरं तु भ्रुवोर्विप्र सार्धवेदयवं भवेत् ॥ १४१ ॥
पञ्चाङ्गुलं भ्रुवायामं मध्यतारं यवद्वयम् ।
बालचन्द्राग्रवत्क्षीणं भ्रुवाग्रौ तस्य मध्यमात् ॥ १४२ ॥
कर्णिकायामविस्तारं यवमानमुदाहृतम् ।
कृष्णमण्डलविस्तारं चोत्सेधं च यवं भवेत् ॥ १४३ ॥

तां तत्समं व्यासं (?) कृष्णमण्डलपार्श्वयोः ।
शफलाकृतिकं स्या(वाऽ)पि धनुषा(रा)कृतिरेव वा ॥ १४४ ॥
अर्धचन्द्राकृतिर्वाऽथ नेत्राकारं प्रकल्पयेत् ।
तदाकारानुकोल(कूलो)त्वसितमण्डलयोर्द्विज ॥ १४५ ॥
नेत्रान्ते त्व(न्तेऽ)र्धयवं रक्तमण्डलं तु सितांशकम् ।
कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्मण्डलकं यवम् ॥ १४६ ॥
तदष्टांशैकभागं तु तन्मध्ये दृष्टिमण्डलम् ।
तत्सार्धं यवमानं तु ऊर्ध्ववर्मततं भवेत् ॥ १४७ ॥
अधोवर्म च तत्तुल्यं दीर्घमष्टादशं यवम् ।
नेत्रयोरन्तरं विप्र सपादद्व्यङ्गुलं भवेत् ॥ १४८ ॥
ऊर्ध्ववर्म भ्रुवोरन्त(न्तः)सार्धषट्कयवं भवेत् ।
अधोवर्मस्थितिः क्षिप्रं तत्र सूत्रे विधीयते ॥ १४९ ॥
कर्तृनाशमथा(धो)दृष्टिश्चोर्ध्वदृष्टिर्विपत्करम् ।
बहुनाशं भवेत्पार्श्वदृष्टिश्चेद्भावमासनम् ॥ १५० ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन सममेव निरीक्षणम् ।
नेत्रमेवं समाख्यातं नासिकालक्षणं पुनः ॥ १५१ ॥
नासिकापुटवाह्यं तु तारमष्टादशा यवाः ।
तदर्धं मध्यविस्तारं तस्यार्धं मूलविस्तृम् ॥ १५२ ॥
गोजिमूलं तु नास्यग्रात्तुङ्गं द्व्यङ्गुलं भवेत् ।
पुटयोर्मध्यभित्तिस्तु पुष्करं त्विति विद्यते ॥ १५३ ॥
अत्यर्थ(र्ध)यवमालम्ब्य नासाग्रपुटसूत्रकम् ।
साध्य(र्ध)वेदयबा(वा)ङ्गोच्चदीर्घं तस्यार्धविस्तृतम् ॥ १५४ ॥
ऊर्ध्वोष्ठस्योर्ध्वनिम्नं तु गोजिनाम्ना प्रशंसिता ।
यवानं तु (वोपनता) गोजी तु तत्रैवं नासिका द्विज ॥ १५५ ॥
सपादं चतुरंशं तु आस्यदीर्घं तिर्यग्विदुः ।
उत्तरोष्ठायतं चाऽऽस्यदीर्घतुल्यमुदाहृतम् ॥ १५६ ॥
उत्तरोष्ठस्य मध्ये तु तारं सार्धत्रयं यवम् ।
अपूर्वकृतक्षान्तारमास्यसीमावसानकम् ॥ १५७ ॥
यवमानघनं पालि उत्तरोष्ठस्य चोपरि ।
त्रियवोपनता पालि ततोऽष्ट(तोष्ठ)सदृशायता ॥ १५८ ॥

अष्टादश यवाः प्रोक्ता• अधरोष्ठस्य दीर्घकम् ।
यवाधिकाङ्गुलं तस्य विस्तारं द्विजसत्तम । १५९ ॥
अधरं पालिकासार्धं यवतारमधोगतम् ।
चिबुकादधरोच्चं तु सार्धषड्विधमुच्यते ॥ १६० ॥
किंचित्प्रहसिताकारमाढ्ययुक्त्या तु कारयेत् ।
अधराशि(चि)बुकालम्बं सार्धपक्षाङ्गुलं भवेत् ॥ १६१ ॥
चिबुकात्तुङ्गशेषं सार्धाष्टयवमुच्यते ।
सार्धद्वयाङ्गुलं तस्य तारमायतवृत्तवत् ॥ १६२ ॥
भानोः संधौ कर्णबन्धान्तरं तु द्वादशाङ्गुलम् ।
भानोर्बाह्यं समारभ्य पादोनगुणमात्रकम् ॥ १६३ ॥
कण्ठवेशमिति ख्यातं तनेतन्यं (तो नेत्रं) वदामि ते ।
नेत्रं तत्कर्णबन्धान्तं द्व्यन्तरं सप्तमात्रकम् ॥ १६४ ॥
कर्णस्य तु विशालं तु अष्टादशयवाः स्मृताः ।
अक्षिसूत्रोर्ध्वतः कर्णं तुङ्गं चाष्टयवं स्मृतम् ॥ १६५ ॥
तदूर्ध्वं चोर्ध्वबन्धं तु शेषं वृत्तं तु मूर्धतः ।
नेत्रसूत्रा ... ... ॥ १६६ ॥
नेत्रसूत्रादधः कर्णबन्धं सप्तदशं यवम् ।
सार्धवेदाङ्गुलं तस्मात्तस्य नालं प्रलम्बकेत् ॥ १६७ ॥
पूर्वनालायतं व्योमभावं सार्धाङ्ककं परम् ।
नालयोर्व्योमसमाख्यातं गलमर्धाङ्गुलं नतम् ॥ १६८ ॥
ता(ना)लाकारौ त्रिपादं च वेदांशं विस्तृतायतम् ।
कर्णतुङ्गमशेषं तु यवैकोननवाङ्गुलम् ॥ १६९ ॥
पिप्पलीप्रमथांशं हि द्विगुणं हि तदायतम् ।
उत्सेधं चार्धमात्रं स्यान्मूलादाग्रक्षयानुगम् ॥ १७० ॥
द्विभागं पिश्रु(चक्षु)षीदीर्घं द्वियवार्धांशततातिः ।
अक्षिसूत्रादधः कर्णद्वारमर्धाङ्गुलं भवेत् ॥ १७१ ॥
कर्णद्वारं नतं निम्नं सममेव हि वक्षलम् ।
कर्णपालिघनं सार्धयवनीव्रं चतुर्यवम् ॥ १७२ ॥
पृष्ठकर्णस्य विस्तारमध्यार्धांशमुदाहृतम् ।
वे(के)शान्तात्पृष्ठकर्णं तु द्व्यन्तरार्ध(र्धांश)मात्रकम् ॥ १७३ ॥

पृष्ठकेशावसाने तु नाड्यर्धांशकं त(शं तु तत्त)तम् ।
तस्याधः पृष्ठग्रीवोच्चं युगांशं त्रियवाधिकम् ॥ १७४ ॥
कृकाटिकाधः पृष्ठाग्रं[ग्री]वाग्रं तु नवाङ्गुलम् ।
पृष्ठग्रीवस्य मूलस्य तारं सार्धदशाङ्गुलम् ॥ १७५ ॥
आमूलाग्रं क्रमात्कर्षं ग्रीवावृत्ताङ्गमुच्यते ।
हिक्कासूत्रोपरि स्कन्धतुङ्गं तु चतुरङ्गुलम् ॥ १७६ ॥
तस्मादाकटिसीमान्तं वंशिक्क(शमृ)क्षांशमायतम् ।
तद्वंशनतविस्तारं सार्धषोडशकं यवम् ॥ १७७ ॥
वंशमानादधस्तात्तु वंशमूलं गुणाङ्गुलम् ।
परे तु तुङ्गमेवं स्यात्तस्मिन्व्यासं वदामि ते ॥ १७८ ॥
सार्धऋक्षाङ्गुलं प्रोक्तं कक्षयोरन्तरं द्विज ।
कक्षयोः स्वसफकतुङ्गं सप्ताङ्गुलान्तरं भवेत् ॥ १७९ ॥
कक्षोर्ध्वे बाहुसीमान्तं सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।
सार्धषोडशमात्रं तु मध्यव्यासमुदाहृतम् ॥ १८० ॥
कक्षस्याग्रविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ।
नाभिसूत्रे तु विस्तारं सार्धद्वयर्धाङ्गुलं भवेत् ॥ १८१ ॥
कटिबन्धौ तु विस्तारं त्रिषडंशमुदाहृतम् ।
पादोनकर्मभागं तु स्फिक्पिण्डं प्रतिविस्तृतम् ॥ १८२ ॥
सविचौ तौ समाख्यातौ तयोर्मध्यं चतुर्यवम् ।
अपरेतरबिम्बोक्तं पार्श्वव्यासमुदाहृतम् ॥ १८३ ॥
कक्षस्याग्रविशालं तु सप्तमात्रमुदाहृतम् ।
सपादषोडशमात्रं स्यात्स्तनसूत्रेण विस्तृतम् ॥ १८४ ॥
सपादद्वादशांशं तु मध्ये पार्श्वे घनं भवेत् ।
श्रोणिमध्ये घनं पार्श्वे सप्तदशाङ्गुलं भवेत् ॥ १८५ ॥
ततः श्रोण्युदयं विप्र सप्तमात्रमुदाहृतम् ।
नाभिसूत्रादधश्चोर्ध्वे चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् ॥ १८६ ॥
श्रोण्यधस्तात्कटेरुच्चं सार्धभूताङ्गुलं भवेत् ।
तत्कटेस्तु घनं धीमन्सार्धभान्वङ्गुलं भवेत् ॥ १८७ ॥
प(स्फिक्)पिण्डं चोरुमूलात्तु नीव्रं सार्धयुगाङ्गुलम् ।
तत्पिण्डलं घनं त्वर्धसूत्रादर्धाङ्गुलं भवेत् ॥ १८८ ॥

कक्षाग्रधरनिम्नं तु सार्धद्वयङ्गुलकं भवेत् ।
ग्रीवं सुवृत्तनं नाभौ ग्रीवाष्टौ परिवेष्टितौ ॥ १८९ ॥
कण्ठमूलेन तं ता(त्ता)रं तुङ्गं चैव चतुर्यवम् ।
हिक्कायास्त्वक्षमात्रं च ज(त)त्र सूत्रमुदाहृतम् ॥ १९० ॥
हिक्कामध्यात्तु कक्षान्तं स्तनान्तरं समं भवेत् ।
हृदयं स्तनयोर्मध्ये निम्नमध्यर्धमात्रकम् । १९१ ॥
नी(ना)लं वै कण्ठमूले च यवत्रयप्रमाणतः ।
अत्यर्धायामसंयुक्तं कल्पयेन्मन्त्रवद्भवेत् ॥ १९२ ॥
कण्ठमूले नतं हिक्कासूत्राधस्तात्प्रकल्पयेत् ।
हिक्कासूत्रोपरिष्टात्तु नीलवर्णं प्रकल्पयेत् ॥ १९३ ॥
हृदयस्तनपीठोच्चं द्व्याङ्गुलमुदाहृतम् ।
सप्तदशयवं ख्यातं स्तनमानीलविस्तृतम् ॥ १९४ ॥
तन्मध्ये चूचूकोच्चं तु व्यासं चैव ‸वद्वयम् ।
नाभेः स्तनस्य विस्तारं व्योमावशं द्वयाधिकम् ॥ १९५ ॥
नाभिप्रदक्षिणावृत्तं मूलतारं यवद्वयम् ।
तन्नाभ्य(भि)वृत्तमध्यस्थनाभिसूत्रं द्विजोत्तम ॥ १९६ ॥
नाभेरधःस्थपादोनस्तोच्चयं पञ्चमात्रकम् ।
तत्तत्स्थानात्कटिश्रोणी सार्धद्वयङ्गुलमुच्यते ॥ १९७ ॥
तस्मादामेढ्रमूलान्तं मेढ्रपीठं युगाङ्गुलम् ।
पादतन्मात्रं च लिङ्गदीर्घमुदाहृतम् ॥ १९८ ॥
लिङ्गमूलविशालं तु सप्तदश यवाः स्तृतम् ।
लिङ्गायामं त्रिभागैकमग्रण्यायतं भवेत् ॥ १९९ ॥
तत्र आगण्डमूले तु यवमानं द्रुह(गुदा)न्तरम् ।
रक्तोत्पलमुकुलायाममग्रगण्याग्रमुच्यते ॥ २०० ॥
मुष्कायामविशालं तु सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ।
धनं सार्धगुणांशं तु तन्मूलोद्धोरुवर्धनम् ॥ २०१ ॥
मेढ्रपीठस्य मूलस्य व्यासं सप्तार्धमात्रकम् ।
मेढ्रपीठस्य मूलान्तमूरुमूलस्य मांसलम् ॥ २०२ ॥
जानुमण्डलविस्तारं सपादं चतुरङ्गुलम् ।
सार्धद्वयङ्गुलकं प्रोक्तं जानुमण्डलनीव्रकम् ॥ २०३ ॥

सार्धद्व्यङ्गुपृष्ठजान्वोर्तां विदुः । (?)
मध्ये तु पार्श्वयोः शेषं यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ २०४ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्प उत्तमदशतालपुरुषमानं नाम-
पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथैकपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

मध्यमं दशतालेन स्त्रीमानमथ वक्ष्यते ।
सरस्वती च दुर्गा च उमा भूमिश्च मातरः ॥ १ ॥
लक्ष्मीश्चैव तु ज्येष्ठा च अनेन विधिना कुरु ।
ईशो ब्रह्मा रथे विष्णुः शक्तिरित्यभिधीयते ॥ २ ॥
तेषामनुगुणं मानं तन्मध्ये तेऽस्तु मानकम् ।
शंभुं नासाग्रसीमान्तं शक्तु(क्त्यु)च्चं हु(ह्नु)त्तको(मो)त्तमम् ॥ ३ ॥
शंभोर्वै स्तनसीमान्तमधमाधममुच्यते ।
तयोर्मध्येऽष्टभागेन नवधा शक्तिमानकम् ॥ ४ ॥
शंभोर्हि ख्यातमुद्दिष्टं स्तनान्तमधमाधमम् ।
तयोर्मध्येऽष्टभागैकं नवधा शक्तिमानकम् ॥ ५ ॥
एवं द्विर्नवयोत्तुङ्गं पादादुष्णीषसीमकम् ।
तस्या जात्यंशमायामं योजयेस्ति(त्सि)द्धरुच्यताम् ॥ ६ ॥
श्रीभङ्गासननृत्तानां चान्यमानवमूर्तिनाम् ।
देव्युच्चं समपादस्य स्थानकं ह्येव युक्तितः ॥ ७ ॥
दुर्गा ज्येष्ठा च लक्ष्मीश्च मातरश्च विशेषतः ।
मानकम्प्येतु लिङ्गाद्या माने संकल्प्य देशिकः ॥ ८ ॥
मूललिङ्गस्य गौरी तु लिङ्गमानेन कल्पयेत् ।
सद्व्यंशतीशतं भागं स्त्रीमाने तु विभाजिते ॥ ९ ॥
एकांशमङ्गुलं ख्यातं तदष्टांशयवं भवेत् ।
तदङ्गुलैर्यवैश्चैव अङ्गमानं प्रमीयते ॥ १० ॥
उमादीनां तु देवीनामेतदेवाङ्गुलायतम् ।
उष्णीषोदयमेकांशं केशान्तं तु गुणाङ्गुलम् ॥ ११ ॥

केशान्तादक्षिसूत्रान्तं सत्रिपादयुगांशकम् ।
अक्षिसूत्रात्पुटान्तं तु सार्धवेदांशमिष्यते ॥ १२ ॥
नासापुटात्तु हत्व(न्व)न्तं सत्रिपादगुणांशकम् ।
तस्याथ ग्रीवामानं तु चतुर्भागमुदाहृतम् ॥ १३ ॥
हि(वि)ध्यातं(हृ)दयान्तं च हृदयान्नाभिसीमकम् ।
नाभ्यादियोनिपर्यन्तं समं त्रयोदशाङ्गुलम् ॥ १४ ॥
ऊरुदीर्घं समंजङ्घा दीर्घपात(द)तलं युगम् ।
तलपादतलायामं पार्ष्ण्यङ्गुल्यग्रसीमकम् ॥ १५ ॥
तर्जन्यादिषु ये दीर्घं चतुर्भागमुदाहृतम् ।
सार्धत्रिपादमर्धं स्यात्त्रिभागं तदनामिका ॥ १६ ॥
सार्धद्विभागमानं तु कनिष्ठाङ्गुलिदीर्घकम् ।
द्विरष्टासार्धपातालपातालरसभिर्यवैः ॥ १७ ॥
अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं चरणाङ्गुलिविस्तृतम् ।
त्रिद्वयंशं तु नखव्यासं पादोन्त(ना)यतवर्तुलम् ॥ १८ ॥
अङ्गुलीनां मुखोच्चं तु नखव्याससमं भवेत् ।
मध्यं रसाङ्गुलं जान्वोर्व्यासं तु मिति विद्यते ॥ १९ ॥
मध्ये पञ्चाङ्गुलं पार्ष्णिविस्तारं चतुरङ्गुलम् ।
कुक्षिगुल्फान्तविस्तारं पञ्चभागं विधीयते ॥ २० ॥
नलिका त्रिवेदांशं जङ्घामध्यं रसाङ्गुलम् ।
जानोर्व्यासं तु सप्तांशं भान्वंशमूरुमूलतः ॥ २१ ॥
भानुद्विगुणभागं तु विस्तारं कादि(कटि)बन्धके ।
योनिपीठविशालं तु सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २२ ॥
योनिभागं चतुर्भागमधोगाश्वत्थपत्रवत् ।
विस्तारसदृशोत्सेधं योनिं कुर्यात्समालयम् ॥ २३ ॥
श्रोणिस्थाने तु विस्तारं सयवं विंशदङ्गुलम् ।
नाभेस्तु नतविस्तारं सयवं परिकीर्तितम् ॥ २४ ॥
मध्यमंसविशालं तु रुद्राङ्गुलमुदाहृतम् ।
स्तनयस्तन्तु(योस्तत्तु)विस्तारं सार्धत्रयोदशाङ्गुलम् ॥ २५ ॥
स्तनान्तरं नवांशं स्याद्द्विगुणं स्तनचूचुकम् ।
स्तनोच्चं सार्धवेदांशमक्षार्धा(र्धो)नाङ्गुलोन्नतम् ॥ २६ ॥

स्तनाक्षं च स्तनं चैव वृतं कृत्यादिसुन्दरम् ।
स्तनान्तरं यवाष्टांशं चिन्तविरंचतत्र वै ॥ २७ ॥
अक्षयोरन्तरं विप्र सप्तदशाङ्गुलं स्मृतम् ।
बाहुपर्यन्तविस्तारमेकत्रिंशाङ्गुलं भवेत् ॥ २८ ॥
हिक्कासूत्रादधो बाहुदीर्घं षड्विंशदङ्गुलम् ।
कोष(कूर्प)रोच्चं द्विभागं स्यात्प्रकोष्ठाद्द्विनवाङ्गुलम् ॥ २९ ॥
मणिबन्धान्तलायामं सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।
तस्मान्मध्यमाङ्गुल्यं षड्भिः पश्चात्तर्जनी भवेत् ॥ ३० ॥
अनामिकातर्जनीगुल्यं युगाङ्गुष्ठकनिष्ठयोः ।
अङ्गुलीनां तु दीर्घैवं हस्तयोरुभयोरपि ॥ ३१ ॥
नवसप्ताष्ट सप्त तु यवाङ्गुष्ठादि विस्तृतम् ।
तत्षडंशं च भागं च नखतारमिहोच्यते ॥ ३२ ॥
यवद्वाराधिकं तारं नखायामं तु तीक्ष्णवत् ।
हस्तस्य तलविस्तारं पञ्चाङ्गुलं विधीयते ॥ ३३ ॥
मणिबन्धविशालोऽग्निभूतांशं कोपरोस(कूर्परस्य) तु ।
षडंशं बाहुविस्तारं सप्तांशं बाहुमूलके ॥ ३४ ॥
तस्मादामणिबन्धान्तं तरुणं वेणुवत्कृशम् ।
हस्तविस्तारमेवं स्यात् रुप्तांशं ग्रीवविस्तृतम् ॥ ३५ ॥
अग्रमूले तु विस्तारं वस्वंशं सा(स्या)द्यवाधिकम् ।
रुद्रांशं मुखविस्तारं कुक्कुटाण्डसमाकृति ॥ ३६ ॥
भ्रुवः केशान्तयोर्मध्यं साधृतिद्व्यङ्गुलं भवेत् ।
भ्रूमध्यनेत्रसूत्रान्तं सपादद्व्यङ्गुलं भवेत् ॥ ३७ ॥
...सयवैकाङ्गुलं भवेत् ।
तदर्धं(र्धे) कोज(न)दीर्घं तु तस्यार्धं तस्य विस्तृतम् ॥ ३८ ॥
हस्तिहस्तोपमं पादं हस्तं गोपश्चवत्कृतम् ।
शेषमुक्तं तु तालोक्तमार्गेणैव समाचरेत् ॥ ३९ ॥
स्त्रीणां सामान्यमेतद्धि विशेषमधुना शृणु ।
गौर्येवं द्विभुजा शान्ता द्विनेत्रैः षट्प्रसारिता ॥ ४० ॥
करण्डमुकुटा वाऽथ किरीटमुकुटा तथा ।
मुकुटं केशबन्धं स्यात्तेषु वै सुन्दरं कुरु ॥ ४१ ॥

केशान्तमुकुटोत्सेधमष्टादशाङ्गुलाधमम् ।
एकविंशाङ्गुलं मध्यं श्रेष्ठं भानुद्वयाङ्गुलम् ॥ ४२ ॥
शिरोनाहाद्यवाधिक्यं मुकुटं मूलविशालक(स्तृत)म् ।
मूलं सप्ताष्टधा भाज्य भागोनाग्रविशालकम् ॥ ४३ ॥
किरीटमुकुटं चैव केशबन्धैवमाचरेत् ।
मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं करण्डमुकुटस्य तु ॥ ४४ ॥
पद्मस्य मुकुलाकारं मुकुटाग्रं प्रकल्पयेत् ।
त्रिपञ्चसप्तनन्दैर्वा करण्डैस्तु विराजितम् ॥ ४५ ॥
चतुष्पूरु(री)मसंयुक्तं नानापुष्पैर्विराजितम् ।
हारोपग्रीवसंयुक्तं मुक्तादामैरलंकृतम् ॥ ४६ ॥
कर्णौ कुण्डलसंयुक्तौ चतुर्मात्रौ तता(थाऽऽ)यतौ ।
मुकुटं कुण्डलं वाऽथ वृत्तं कुण्डलमेव वा ॥ ४७ ॥
कटकैः कटिसूत्रं च सारोपग्रीवसंयुतम् ।
बाहुपूरिमसंयुक्तं छिन्नवीरसमन्वितम् ॥ ४८ ॥
यज्ञोपवीतसंयुक्ता केयूराढ्या सुशोभना ।
दुकूलवसना देवी श्यामवर्णा च सुस्तनी ॥ ४९ ॥
उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामहस्तं प्रलम्बितम् ।
अपाङ्गसमभङ्गं वा कल्पयेदतिसुन्दराम् ॥ ५० ॥
दक्षिणं सुस्थितं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ।
आभङ्गे तु गुणांशे तु पदांशं समभङ्गके ॥ ५१ ॥
नतमानं समाख्यातं सूत्रं वक्ष्ये यथाक्रमम् ।
ललाटमध्याद्वामे तु नेत्राधश्च पुटात्मके ॥ ५२ ॥
हरेर्वारे समालम्ब्य स्तनयोरन्तरे तमा(ता)म् ।
नाभेर्दक्षिणपार्श्वे तु वामोरुदक्षिणं वृतम् ॥ ५३ ॥
अवामश्चरणौ पार्ष्णि वामपार्श्वे तु लम्बयेत् ।
पादादङ्गुष्ठयोश्चैव द्व्यन्तरं षोडशाङ्गुलम् ॥ ५४ ॥
तत्र भागैकभागं तु पार्ष्ण्यन्तरमुदाहृतम् ।
एवमाभङ्गमाख्यातं समभङ्गमथ शृणु ॥ ५५ ॥
ललाटमध्यनासाग्रात् पादपार्ष्ण्यैश्च मध्यमे ।
प्रसार्य ब्रह्मसूत्रं तु द्व्यन्तरं तु प्रमीयते ॥ ५६ ॥

तत्सूत्र स्तनयोर्मध्यं दक्षिणे तु गुला(णा)ङ्गुलम् ।
तत्सूत्राद्वामके(दक्षिणे)नाभिनीव्रं द्व्यङ्गुलकं भवेत् ॥ ५७ ॥
तत्सूत्राद्वामतो योनिमूलं मध्यं गुणाङ्गुलम् ।
तत्सूत्राद्दक्षिणे जानुनीव्रं गुणाङ्गुलं भवेत् ॥ ५८ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं गौरीलक्षणमेव हि ।
सरस्वत्यादिशक्तीनां प्रागेव प्रोच्यते न वा ॥ ५९ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे मध्यमदशतालविधानं नामैक-
पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ द्विपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

कन्यसं दाशतालेन शृणु वक्ष्ये द्विजोत्तम ।
चन्द्रादित्याश्विनौ चैव ऋषयश्च गुहस्तथा ॥ १ ॥
आर्यः शतमुखश्चैव श(च)ण्डेशः क्षेत्रपालकः ।
कन्यसं दशतालेन कारयेत्तु विचक्षणः ॥ २ ॥
कलाधिकशतांशः स्यादधमं दशतालकम् ।
उष्णीशमङ्गुलं प्रोक्तं केशमानं गुणाङ्गुलम् । ३ ॥
केशात्तु हनुपर्यन्तं सोर्ध्व(सार्ध) भान्वङ्गुलं भवेत् ।
युगाङ्गुलं समाख्यातं कण्ठमानं द्विजोत्तम ॥ ४ ॥
हिक्यान(कादि)स्तनमूलान्तं सार्धरव्य(द्वय)ङ्गुलकं भवेत् ।
स्तनादानाभिपर्यन्तं तत्समं चेति कीर्तितम् ॥ ५ ॥
नाभेस्तु मेढ्रमूलान्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ।
तन्मेढ्रमूलं जान्वग्रात्पञ्चविंशतिमात्रकम् ॥ ६ ॥
वेदभागं तु जानुश्च जङ्घा चोरुसमा भवेत् ।
वेदांशं चरणोत्सेधं तुङ्गमेवं विधीयते ॥ ७ ॥
उष्णीषात्पृष्ठकेशान्तं सार्धभान्वङ्गुलं भवेत् ।
उष्णीषा [illegible] केशान्तं पञ्चाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
केशा[न्ता]द्धनुपर्यन्तं मानं तु गुणभाजिते ।
केशान्त [illegible] भूमान्तं पूर्वार्धे [illegible] वश ॥ ९ ॥

यवोपेताद्विमात्रं तु नेत्रयोरन्तरं द्विज ।
तत्समं नयता(ना)यामं भूतमात्रं तु वाऽऽयतम् ॥ १० ॥
नृ(भ्रू)मध्यादूर्ध्वकेशान्तं सप्तदश यवाः स्मृताः ।
यवं भ्रूमध्यविस्तारमानुपूर्व्यात्तदग्रकौ ॥ ११ ॥
षड्यवं नेत्रविस्तारमूर्ध्ववर्म यवार्धकम् ।
अधोवर्म तु तत्तुल्यं करवीरयवं भवेत् ॥ १२ ॥
नेत्रायामं त्रिधा कृत्वा एकांशं कृष्णमण्डलम् ।
कृष्णमण्डलमध्ये तु ज्योतिर्यवप्रमाणकम् ॥ १३ ॥
यक(व)मानेन दृष्टिः स्याज्ज्योतिर्मण्डलमध्यमे ।
अधोवर्म सिततिनेत्रं सू(र्मसु तन्नेत्रसू)त्रं कुर्याद्विशेषतः ॥ १४ ॥
तस्य केशान्तयोर्मध्ये भ्रूस्थितिर्बालचन्द्रवत् ।
कर्णस्थानं च कर्णं च उत्तमं दशतालवत् ॥ १५ ॥
घ्राणमूलस्य विस्तारं यवमात्रमुदाहृतम् ।
नासिकाग्रविशालं तु व्योमाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ १६ ॥
अधरोष्ठस्य चाऽऽयामं पक्षाङ्गुलमुदाहृतम् ।
तदर्धं तस्य विस्तारं चिबुकं च द्व्याङ्गुलम् ॥ १७ ॥
विस्तारं तत्समं विद्यान्निम्नमर्धयवं भवेत् ।
तस्मादधरनिष्क्रान्तं यवोनव्योममात्रकम् ॥ १८ ॥
ग्रीवामूलविशालं तु वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ।
ग्रीवाग्रस्य तु विस्तारं सार्धसप्ताङ्गुलं भवेत् ॥ १९ ॥
वक्षःस्थलस्य विस्तारं सप्तत्रिंशतिमात्रकम् ।
पञ्चविंशतिमात्रं तु बाहुदीर्घमुदाहृतम् ॥ २० ॥
आयामं तु प्रकोष्ठस्य एकोनविंशदङ्गुलम् ।
तस्मादामध्यमाग्रान्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ॥ २१ ॥
तदर्धं तु तलायामं शेषं मध्या(षमर्धा)ङ्गुलायतम् ।
अङ्गुष्ठस्तस्य दीर्घं तु अष्टादश यवाः स्मृताः ॥ २२ ॥
सार्धवेदाङ्गुलं प्रोक्तमनामिका तु(नामायास्तु)दीर्घकम् ।
तदा(थै)व तर्जनीदीर्घं कनिष्ठाया युगांशकम् ॥ २३ ॥

धर्माब्धिवसुभूतं च यवाङ्गुष्ठादिविस्तृतम् ।
तन्मूलेऽष्टांशहीनं तु शेषमग्रविशालम् ॥ २४ ॥
अग्रन्यासेन भूतांशे वेदांशं नखविस्तृतम् ।
विस्तारात्पादमाधिक्यं नखयाममुदाहृतम् ॥ २५ ॥
अङ्गुष्ठे तु द्विपादं स्यादन्येषां तु त्रिपादकम् ।
तलमध्यमरेखाभिः शूलाभं पार्श्ववत्तले ॥ २६ ॥
मूलप्रदेशस्य घनं............कोलकमुच्यते ।
अष्टांशहीनमग्रं तु घनमित्यभिधीयते ॥ २७ ॥
तलायामसमं ज्ञेयं तलस्यैव तु विस्तृतम् ।
मणिबन्धस्य विस्तारं त्रिमात्रं द्वियवाधिकम् ॥ २८ ॥
प्रकोष्ठमूलविस्तारं सार्धभूतांशमुच्यते ।
बाहु(ह्व)ग्रस्य तु विस्तारं सार्धषण्मात्रमुच्यते ॥ २९ ॥
बाह्वोर्मध्यविशालं तु सप्ताङ्गुलमुदाहृतम् ।
हिकासूत्रं तु कक्ष्यान्तं वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३० ॥
द्वाविंशद[शं सं]प्रोक्तं....कक्षयोरन्तरा युगम् ।
हृदयाविध(वधि)विस्तारमष्टादशाङ्गुलं भवेत् ॥ ३१ ॥
उदरस्य विशालं तु सप्तादशाङ्गुलं भवेत् ।
श्रोणिप्रदेशविस्तारं दशाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३२ ॥
षड्यवं नाभिविस्तारं निम्नमर्धयवं भवेत् ।
स्तनमण्डलविस्तारमर्धाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३३ ॥
चूचु[काग्रस्य विस्तार]मुत्सेधं तत्समं भवेत् ।
जानुमध्यविशालं तु सार्धषण्मात्रमुच्यते ॥ ३४ ॥
नलिकायास्तु विस्तारं सार्धं वेदाङ्गुलं भवेत् ।
अङ्घ्रितलाग्रविस्तारं कनका(द्विनवा)ङ्गुलमुच्यते ॥ ३५ ॥
तलमध्यविशालं तु भूताङ्गुलमुदाहृतम् ।
पादाङ्गुष्ठसमायामं चतुर्मात्रमुदाहृतम् ॥ ३६ ॥
तस्याग्राद्गुल्फमप्यन्तं सार्धद्वादशमात्रकम् ।
अनामिकास्तु(या)दीर्घं तु त्रयस्त्रिंशद्यवं भवेत् ॥ ३७ ॥

मध्याङ्गुलं तु तत्तुल्यं वेदांशं तु तदाननम् ।
कनिष्ठायास्तु दीर्घं तु सार्धोनं द्व्यङ्गुलं भवेत् ॥ ३८ ॥
सप्ताष्टनवधर्म(धाम)न्वत्रयोदशयवं क्रमात् ।
कनिष्ठाद्यङ्गुलानां तु विस्तारः प्रविधीयते ॥ ३९ ॥
अग्रमूलसमं प्रोक्तं विस्तारं तु त्रिभाजिते ।
द्व्या(द्वि)भागं नखविस्तारं तत्तुल्यायतवर्तुलम् ॥ ४० ॥
तलाग्राङ्गुष्ठमूले तु द्विमात्रं तु घनं भवेत् ।
कनिष्ठायास्तु मूले तु घनं नवयवं भवेत् ॥ ४१ ॥
अक्षात्पार्ष्ण्यन्तरं भागं पार्ष्ण्युत्सेधं च तत्समम् ।
प्र(पृ)ष्ठमण्डलविस्तारं पादोनं नवमात्रकम् ॥ ४२ ॥
वक्षःस्थले परे व्यासं पञ्चत्रिंशतिमात्रकम् ।
अक्षयोरन्तरं प्रोक्तं चतुर्विंशतिमात्रकम् ॥ ४३ ॥
अत्रानुक्तं तु यत्सर्वमुत्तमं दशतालवत् ।
येषां लक्षणमाख्यातं तेषामाकृतिः पूर्ववत् ॥ ४४ ॥

इति काश्यपशिल्पे दशतालं नाम द्विपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ त्रिपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

नवता दशतालोक्तं (अथोक्तं नवतालं तु) शृणुष्वैकाग्रमानसः ।
वसवश्चाष्टमूर्तीश्च विद्ये(त्ते)शाल्लोकपालकान् ॥ १ ॥
अन्याश्च देवताश्चैव नवतालोत्तमं कुरु ।
सद्वादशशतं भागं बेरमाने विभाजिते ॥ २ ॥
उष्णीषं चैकभागेन दे(के)शान्तं तु गुणाङ्गुलम् ।
केशान्तादक्षिसूत्रान्तं वेदमात्रं विधीयते ॥ ३ ॥
तस्मादापुटसीमान्तं वेदांशं तु पुटार्धकम् ।
कण्ठमानं तु वेदांशं भान्वंशं हृदयावधि ॥ ४ ॥
हृदयान्नाभिसीमान्तं तथा द्वादशमात्रकम् ।
नाभ्यादिमेढ्रमूलान्तं भानुमात्रं विधीयते ॥ ५ ॥

ऊरुदीर्घं चतुर्विंशदंशं ता(जा)नुयुगांशकम् ।
जङ्घादि चोरुतुल्यं स्याद्वेदांशं च रसोदयम् ॥ ६ ॥
हिक्काधो बाहुदीर्घं स्याच्चतुर्विंशतिभागया(तः) ।
भि(त)न्नवा(वां)स्यंश(शं)प्रकोष्ठं स्याद्दशांशं तु तलायतम् ॥ ७ ॥
तस्मान्मध्याङ्गुलायामं षडङ्गुलमुदाहृतम् ।
कन्यसं दशतालोक्तं मार्गेण शेषमाचरेत् ॥ ८ ॥
तस्मादवयवार्थं च प्रत्येकमेवमाचरेत् ।
मानमेवं समाख्यातं लक्षणं कथितं पुरा ॥ ९ ॥

इति काश्यपशिल्प उत्तमं नवतालं नाम त्रिपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ चतुःपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

मध्यमं नवतालं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
यक्षाप्सरोगणाश्चैव अस्त्रमूर्तिर्मरुद्गणाः ॥ १ ॥
मध्यमं नवतालेन कर्तव्यं द्विजसत्तम ।
अष्टोत्तरशतांशं तु प्रतिमोच्चं विभाजिते ॥ २ ॥
उष्णीषं व्योमभागेन केशं पादोनतालकम् ।
केशान्तान्नेत्रसूत्रान्तं चतुर्भागयवोनितम् ॥ ३ ॥
पुटान्तं चैव तत्तुल्यमाननं च तथा भवेत् ।
पादोनचतुरंशं तु ग्रीवामानमुदाहृतम् ॥ ४ ॥
भान्वंशाग्नियवोनं तु हिक्कादाहृदयावधि ।
नाभ्यन्तं चैव तत्तुल्यं मेढ्रमूलान्तकं तथा ॥ ५ ॥
पादाधिकगुणोपेतं विंशांशं चोरुदीर्घकम् ।
जानुग्रीवसमं तुङ्गं जङ्घा चोरुसमा भवेत् ॥ ६ ॥
जानुतुल्यतलोपेतं बाहुश्चोरुसमो भवेत् ।
सप्तदशाङ्गुलं प्रोक्तं प्रकोष्ठस्य तु दीर्घकम् ॥ ७ ॥

षडंशं च यवोनं तु तु(त)लायामं करस्य तु ।
तत्समं मध्यमायामं शेषं युक्त्या समाचरेत् ॥ ८ ॥
इति काश्यपशिल्पे मध्यमनवतालकं नाम चतुःपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अधमं नवतालस्य लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
विद्याधरगणश्चैव असुराश्च तथैव च ॥ १ ॥
पितरः सिद्धगन्धर्वा नवतालोन्नतेन तु ।
सवेदशतभागं तु कौतुकोच्चं विभाजिते ॥ २ ॥
उष्णीषोच्चं त्रिपादं स्याच्छेषं सार्धत्रिभागया(तः) ।
केशान्तान्नेत्रसूत्रान्तं पादोनचतुरंशकम् ॥ ३ ॥
तस्मान्नेत्राद्धिहन्वन्तमाननं स्यात्तथोदितम् ।
भवेद्वेदाङ्गुलं ग्रीवामानमित्यभिधीयते ॥ ४ ॥
ग्रीवापादतलं जानुतुल्यं जङ्घोरुसदृशम् ।
बाहु(हो)श्चोरुसमं दैर्घ्यं प्रकोष्ठं षोडशाङ्गुलम् ॥ ५ ॥
तलदीर्घं तु भूतांशं तत्समं मध्यमाङ्गुलम् ।
शेषं युज्यं (क्त्या) तु कर्तव्यं सर्वमङ्गं विधीयते ॥ ६ ॥
इति काश्यपशिल्पेऽधमनवतालं नाम पञ्चपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ षट्पञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण अष्टतालं विधीयते ।
शतांशं मध्यबिम्बोच्चमुष्णीषं तु शिवांशकम् ॥ १ ॥
सार्धद्व्यंशं तु केशान्तं केशान्तात्त्वर्धसीमकम् ।
पादोनदशभागं स्यात्तत्रिभागविभाजिते ॥ २ ॥

शिवांशं त्वक्षिसूत्रान्तं पुटान्तं चैव तत्समम् ।
पुटार्धे त्वन्तके शेषं सार्धत्र्यंशं गलोदयम् ॥ ३ ॥
हिक्कादिहृदयान्तं तु रुद्रांशं द्वितयोन्नतम् ।
नाभ्यन्तं चैव तुल्यांशं मेढ्रमूलान्तकं तथा ॥ ४ ॥
सार्धत्रिसप्तभागं तु ऊरुदीर्घमुदाहृतम् ।
जानुकण्ठसमं तुङ्गं जङ्घा चोरुसमा भवेत् ॥ ५ ॥
जानुतुल्यं तलोत्सेधं बाहुश्चोरुसमो यतः ।
प्रकोष्ठं तु कलांशं स्यात्सार्धं भूताङ्गुलं तथा ॥ ६ ॥
तत्समं मध्यमाङ्गुल्यं शेषं प्रागपरोदितम् ।
अत्रानुक्तं तु यत्सर्वं कन्यसं दशतालवत् ॥ ७ ॥

इति काश्यपशिल्पेऽष्टतालं नाम षट्पञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथ सप्तपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण सप्ततालविधिं परम् ।
पिशाचप्रतिमोत्सेधं साष्टाशिकां(शीत्यं)शकं भजेत् ॥ १ ॥
उष्णीषमर्धभागेन केशान्तं शि(श)शिभागया(तः) ।
सार्धद्व्यंशं तु नेत्रान्तं सार्धाग्न्यंशं पुटान्तकम् ॥ २ ॥
चिबुकान्तं च तत्तुल्यं वेदांशं च गलोदयम् ।
स्तनान्तं सप्तभागं तु रुद्रांशं नाभिसीमकम् ॥ ३ ॥
तथा वै योनिमूलान्तं विंशांशं चोरुदीर्घकम् ।
जानुमानं द्विभागेन जङ्घा चोरुसमा भवेत् ॥ ४ ॥
चरणोच्चं द्विभागेन मन्वंशं तु तलोन्नतम् ।
ऊरुदीर्घसमं बाहुप्रकोष्ठान्तं त्रिपञ्चकम् ॥ ५ ॥
तलायामं तु भूतांशं वेदांशं तस्य विस्तरम् ।
तत्तलायामसदृशं मध्यमाङ्गुलिदीर्घकम् ॥ ६ ॥

शेषं प्रागुदिते देशे ह्रासं कुर्यादतीन्द्रियम् ।
सप्ततालं समाख्यातं शेषं प्रागपरोदितम् ॥ ७ ॥

इति काश्यपशिल्पे सप्ततालं नाम सप्तपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथाष्टपञ्चाशत्तमः पटलः ॥

अथातो नागरादीनां लिङ्गानां प(पी)ठलक्षणम् ।
आदौ तु वक्ष्यते विप्र सकलान्तं ततो विदुः ॥ १ ॥
शैलजे शिलया पीठं सुधयेष्टकयाऽपि वा ।
दारुजे दारुजना(जं वाऽ)थ इति(ष्ट)कामयमेव वा ॥ २ ॥
रत्नलोहजलिङ्गानां सयोनिर्लोहजं तु वा ।
लिङ्गोदयसमं पीठं विस्तारेणोत्तमोत्तमम् ॥ ३ ॥
पूजांशोच्चसमं पीठं तारं कन्यसमुच्यते ।
तयोर्मध्येऽष्टभागं तु उत्तमान(दि) त्रयत्रयम् ॥ ४ ॥
पीठव्यासं त्रिधा भज्य द्विभागं चोरुमो(जो)न्नतम् ।
व्यासार्धमधमोत्सेधं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ ५ ॥
नवधा पीठतुङ्गं च उत्तमादि त्रयत्रयम् ।
क्रमेण कथितं विप्र नागरस्त्वेवमुच्यते ॥ ६ ॥
लिङ्गस्योच्चसमं व्यासं श्रेष्ठमध्यकनिष्ठकम् ।
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा पीठविस्तृतम् ॥ ७ ॥
नवधा विस्तृतं ख्यातं ब्रह्मविष्ण्वंशयोरपि ।
उदयं वसुधा भज्य द्विभागं वा यसां(थां)शकम् ॥ ८ ॥
एकांशे वा विशेषेण स्थलांशे तु निवेशयेत् ।
शेषं पीठोदयं ख्यातमेवं द्राविडमुच्यते ॥ ९ ॥
पूजांशश्च परीणाहसमं श्रेष्ठं विशालकम् ।
परीणाहे कलांशे तु भान्वंशमधमं त्विति ॥ १० ॥
तयोर्मध्येऽष्टभागे तु नवधा पीठविस्तृतम् ।
अथवा लिङ्गविष्कम्भं चतुरस्रकृते सति ॥ ११ ॥

तत्कर्णद्विगुणं वाऽथ सार्धद्विगुणमेव वा ।
त्रिगुणं च विशालं तु पीठानां तु विशेषतः ॥ १२ ॥
गर्भगेहं त्रिभागैकं चतुर्भागैकमेव वा ।
पीठव्यासं समाख्यातं विष्णुभागसमोन्नतम् ॥ १३ ॥
सामान्यं नागरादीनां लिङ्गानां पीठिकासमे ।
उपानबाह्यविस्तारं सर्वेषां तु विधीयते ॥ १४ ॥
तदष्टनवदशांशहीनं वाऽग्रविशालकम् ।
विष्णुभागसमोत्तुङ्गं सपादं सार्धमेव वा ॥ १५ ॥
सामान्यपीठिकानां तु नागराद्व्यासमुन्नतम् ।
लिङ्गानां सकलानां तु सामान्यं पीठलक्षणम् ॥ १६ ॥
कलोदये नवांशे तु व्योमांशं कन्यसोदयम् ।
गुणांशं श्रेष्ठमानं तु तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ १७ ॥
नवधा पीठतुङ्गं तु तस्य विस्तारमुच्यते ।
पीठतुङ्गसमं व्यासमधमं पीठमुच्यते ॥ १८ ॥
द्विगुणं चोत्तमं व्यासात्तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ।
नवधा विस्तृतं ख्यातं सकलानां विशेषतः ॥ १९ ॥
पिण्डिका गोमुखोपेता लिङ्गानां तु विधीयते ।
गोमुखाकृति पीठं स्यात्सकलानां विशेषतः ॥ २० ॥
समाश्रं समवृत्तं वा लिङ्गानां तु विधीयते ।
सायताग्राय(प)वृत्तं वा प्री(प्र)तिमानं समं तु वा ॥ २१ ॥
पद्मपीठं भद्रपीठं वेदिकोपरि मण्डलम् ।
पीठं चतुर्विधं ख्यातमलंकारं द्विजोत्तम ॥ २२ ॥
कलांशं विभजेत्तुङ्गमुपानोच्चं द्विभागया(तः) ।
भूतांशोच्चमथो पद्मं कण्ठं पादुकसदृशम् ॥ २३ ॥
ऊर्ध्वपद्मं तु वेदांशं द्विभागं पट्टिकोदयम् ।
शिवांशं प्रीतवायुश्च(प्रतिभागं च)षोडशदलसंयुतम् ॥ २४ ॥
क्षुद्रं दलं तयोर्मध्ये अष्टौ वाऽथ महादलम् ।
अर्धाङ्गुलं दलाग्रोच्चं मानाङ्गुलसमावृतम् ॥ २५ ॥

लिङ्गदेहाङ्गुलोर्ध्वं वा दलाग्राणां समुच्छ्रयम् ।
पीठतारत्रिभागैकं गोमुखं दीर्घमुच्यते ॥ २६ ॥
तद्दीर्घसदृशं ख्यातं मूलव्यासमुदाहृतम् ।
मूलतारत्रिभागैकं तस्याग्रे विस्तृतं भवेत् ॥ २७ ॥
मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं तद्घनं व्याससदृशम् ।
त्रिपादं वाऽर्धपादोनं वृत्तिभागांश एव वा ॥ २८ ॥
व्यासत्रिभागभागं तु शिलामार्गविशालकम् ।
पट्टिकोर्ध्वसमं निम्नं तस्माद्धीनं तु कन्यसम् ॥ २९ ॥
उपानाद्यङ्गवेशं च नीव्रं सौन्दर्यमाचरेत् ।
अधिष्ठानं भवेद्देशनीव्रं वा परिकल्पयेत् ॥ ३० ॥
पद्मपीठं समाख्यातं भद्रपीठमथोच्यते ।
कृत्वा तु षोडशोत्सेधं भागेनोपानमुच्यते ॥ ३१ ॥
जगत्युच्चं तु वेदांशं गुणांशं कुरुतोश्र(च्छ्र)यम् ।
शिवांशं पट्टिकामानं कण्ठमानं गुणांशकम् ॥ ३२ ॥
तदूर्ध्वं पट्टमेकांशं द्विभागं पट्टिका भवेत् ।
शश्यंशं घृतवारि स्याद्भद्रपीठमिदं परम् ॥ ३३ ॥
पटोच्चं तु कलांशे तु द्विभागं पादुकोदयम् ।
गुणांशं जगतीमानं कुमुदोच्चं तु तत्समम् ॥ ३४ ॥
व्योमांशं पट्टमानं तु कण्ठमानं द्विभागया(तः) ।
तस्योर्ध्वं कम्पमेकांशं गुणांशं पट्टिका भवेत् ॥ ३५ ॥
एकांशं घृतवारि स्याद्वेदीभद्रं तथोच्यते ।
भद्रमेवं समाख्यातं वेदपीठमथोपरि ॥ ३६ ॥
त्रयोदशांशं पीठोच्चं द्विभागं पादुकोदयम् ।
तदूर्ध्वं पद्मकं तुल्यं कम्पमंशेन कारयेत् ॥ ३७ ॥
द्विभागं कम्पमानं तु ऊर्ध्वकम्पं शिवांशकम् ।
तदूर्ध्वपद्मं पक्षांशं पट्टकं चैव तत्समम् ॥ ३८ ॥
घृतवार्युदयं व्योमभागेन परिकल्पयेत् ।
अथोदये तु वस्वंशे उपानोच्चं शिवांशकम् ॥ ३९ ॥

एकांशं घृतवारि स्याच्छेषं वेदियुगाश्रक(य)म् ।
वेदिकापीठमाख्यातं तदेवाक्षांशपट्टिका ॥ ४० ॥
कर्तव्यं तु त्रिधैवाह्नि वेदिकापीठमुच्यते ।
पद्मं वा भद्रपीठं वा वृत्तं तु परिमण्डलम् ॥ ४१ ॥
अधिष्ठानं तु यावद्वा पीठाङ्गं परिकल्पयेत् ।
उपपीठाङ्गवद्धन्धात्तत्तन्नाम्ना प्रकीर्तितम् ॥ ४२ ॥
जयदं चतुरश्रान्तं योन्याकारं प्रजाकरम् ।
शान्तिः स्याद्धनुराकारे गुणाश्रं रिपुनाशनम् ॥ ४३ ॥
वर्धमानं तु वृत्तं स्यात्पञ्चाश्रं पुष्टितुष्टिदम् ।
षट्कोणं रोगनाशं स्याद्दे(दे)वदे(मे)व क्रमाद्विदुः ॥ ४४ ॥
एष्वाकारेषु पीठाग्रात्प्रागुक्तविधिना कुरु ।
द्रव्ये तुष्टेऽष्टपीठे तु जीर्णे धारे द्विजोत्तम ॥ ४५ ॥
पूर्वाऽऽकृतिर्यथा कार्यं तथा कुर्यात्पुनः पुनः ।
पश्चादन्याकृतातीतकर्तव्यं कर्तृनाशनम् ॥ ४६ ॥
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पूर्वाकारं प्रकल्पयेत् ।
सापेक्षं यत्तु तत्तारान्सपादं सार्ध एव वा ॥ ४७ ॥
आजयं मुखभद्रं वा भद्रं चोपसभद्रवत् ।
लिङ्गानां सायतं पीठं न कुर्यात्तु कदाचन ॥ ४८ ॥
समाश्रं समवृत्तं च सायतं वा तदन्यकम् ।
सर्वं च सक्रमोपेतं कर्तव्यं संपदां पदम् ॥ ४९ ॥
पिण्डिकालक्षणं प्रोक्तं पादशैलोदयं शृणु ॥ ५० ॥

इति काश्यपशिल्पे पिण्डिकालक्षणं नामाष्टपञ्चाशत्तमः पटलः ।

॥ अथैकोनषष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण पादशैलादिलक्षणम् ।
लिङ्गतारत्रयं व्यासं तत्र पादसमोन्नतम् ॥ १ ॥
श्रेष्ठमध्यकनिष्ठोर्ध्वं तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ।
तुङ्गं तु नवधा प्रोक्तं पादांशं (वे)सरोदितम् ॥ २ ॥

लिङ्गव्यासद्वयाधिक्यं व्यासं तद्वसुभाजिते ।
कु(ए)कांशमवटे निम्नं लिङ्गमूलवदाकृति ॥ ३ ॥
नवरत्नप्रमाणेन नवकोष्ठं प्रकल्पयेत् ।
अन्यतः समतां कुर्यादाधाराख्यशिलासह ॥ ४ ॥
तदस्मात्पीठसीमान्तं नन्द्यावर्तशिलोदयम् ।
लिङ्गपीठसमानं वा एकद्वित्र्यङ्गुलाधिकम् ॥ ५ ॥
नान्यवृत्तशिलाव्यासं नागरेषु विधीयते ।
पीठव्यासान्यके वाऽथ द्राविडाक्षाग्निकायिकम् ॥ ६ ॥
लिङ्गव्यासेन पादांशे पीठादेकैकवर्धनात् ।
नन्द्यावर्तशिलाव्यासं नवधा वेसरोदितम् ॥ ७ ॥
लिङ्गस्योपरितः कल्प्यं चत्वारश्र(त्वरं च)तुरश्रकम् ।
चतुरश्रोच्चतायामं तेषां मानमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
उत्तराग्रं तु प्राग्भागे प्रागग्रं दक्षिणे न्यसेत् ।
पश्चिमे चोत्तराग्रं चेत् प्रागग्रं चोत्तरे न्यसेत् ॥ ९ ॥
शांकरे प्रथमस्याग्रमनलाग्रे द्वितीयकम् ।
तृतीयं मरुतो वायुमूलं च चतुरर्थकम् ॥ १० ॥
नन्द्यावर्तशिलास्त्वेवं योज्यं कल्पदलोदके ।
तदूर्ध्वेऽष्टबन्धनं कुर्यात्स्थापयेत्पिण्डिकां बुधः ॥ ११ ॥
सुधया वज्रबन्धं वाऽऽलिप्य पीठं प्रयोजयेत् ।
एकांशं चोत्तमं पीठं द्वाभ्यां वै मध्यविष्टरम् ॥ १२ ॥
त्रिचतुष्पञ्चभिर्वाऽथ कन्यसं पीठमुच्यते ।
पीठानां तु तदूर्ध्वे तु मध्यमे(ध्यै)केन समाचरेत् ॥ १३ ॥
बहुवस्तुदलाधस्तात्पीठसंधैर्गलैर्गुरुः ।
गलाधस्ताद्वृषौ द्व्यश्रौ तत्पूर्वे वाऽपरे न्यसेत् ॥ १४ ॥
त्र्यश्रेदाश्रयं त्वेकं वामेऽवामे परे द्वयम् ।
चत्वारं चेद्द्रोणयुगं चतुरश्रं प्रकल्पयेत् ॥ १५ ॥
पञ्चषट् चैव कर्तव्यं पिण्डिकालक्षणान्वितम् ।
सुधयाऽष्टबन्धनाद्वा निश्छिद्रं सुदृढं कुरु ॥ १६ ॥
इष्टकाभिः शिलाभिर्वा दृढं स्यात्सुधयाऽन्वितम् ।
लोहजं राजतं चैव यथावद्दृढता भवेत् ॥ १७ ॥

सर्वेषां बन्धनं चाष्टबन्धमित्यभिधीयते ।
विष्णुभागोर्ध्वसीमं च पिण्डिकोर्ध्वे समुन्नयेत् ॥ १८ ॥
नतोन्नतं न कर्तव्यं कृतं चेत्कर्तृनाशनम् ।
लिङ्गस्य मुखनिर्माणं लक्षणोद्धारमुच्यते ॥ १९ ॥
प्रासादस्याग्रतो वाऽपि चांशके दक्षिणेऽपि वा ।
हस्तमानं समुत्सेधं दर्पणोदरसंनिभम् ॥ २० ॥
गोमयालेपनं कृत्वा पिण्डीं चूर्णैरलंकृताम् ।
नानाधूपैश्च दीपैश्च नानापुष्पैरलंकृताम् ॥ २१ ॥
शालिभिः स्थण्डिलं कुर्याद्वेदिकायां विशेषतः ।
तण्डुलैश्च तिलैर्दर्भैर्लाजैः पुष्पैरलंकृतैः ॥ २२ ॥
अधमत्रयलिङ्गानामेवं मण्डपमाचरेत् ।
शेषाणां लिङ्गदीर्घं स्याद्यथावेदिकविस्तृतम् ॥ २३ ॥
तेनैव त्रिगुणव्यासं मण्डपस्य विशालकम् ।
अन्यत्सर्वमलंकारं प्रागिवैव समाचरेत् ॥ २४ ॥
विध्यूर्ध्वं श्वयते(स्थपति)र्लिङ्गं प्राक्छिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् ।
परिवेष्ट्य घटानष्टौ सकूर्चान्सावधानवान् ॥ २५ ॥
ससूत्रान्नववस्त्राढ्यान् गन्धतोयेन पूरयेत् ।
सावधानान्सभो(शो)माद्या(ढ्यान्)लोकपालादिदैवतान् ॥ २६ ॥
गन्धैः पुष्पैश्च धूपाद्यैरर्चयेत्स्वस्वनामतः ।
लिङ्गमूलस्य वामे तु पिण्डिकाश्म निधापयेत् ॥ २७ ॥
रक्तवस्त्रादिनाऽऽवेष्ट्य लिङ्गपीठे समर्चयेत् ।
वेदिकायां सत्वयैन्द्रे कुण्डं वा स्थण्डिलं कुरु ॥ २८ ॥
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ।
ब्रह्मवृक्षसमिद्भिश्च होमं कृत्वा विधानतः ॥ २९ ॥
आपोहिष्ठादिमन्त्रेण इदं विष्णुश्च मन्त्रतः ।
ब्रह्म जज्ञानमन्त्रेण आज्य[त]न्त्रं समाचरेत् ॥ ३० ॥
चरुहोममघोरेण प्रत्यगष्टादशाहुतीः ।
तथा जागरणं रात्रौ प्रभाते सुमुहूर्तके ॥ ३१ ॥
देशिकस्तु शुचिर्भूत्वा सकलीकृतविग्रहः ।
सितवस्त्रोत्तरीयाढ्यः सितमाल्यानुलेपनः ॥ ३२ ॥

सितयज्ञोपवीतश्च शिवद्विजकुलोद्भवः ।
स्थपतिश्च शुचिर्भूत्वा यज्ञसूत्रोत्तरान्वितः ॥ ३३ ॥
प्राग्वदग्निं समभ्यर्च्य स्विष्टपूर्णाहुतिं यजेत् ।
प्रतिसरं बन्धयेन्मात्रं लिङ्गपीठे द्विजोत्तम ॥ ३४ ॥
स्वर्णरजतकार्पाससूत्रैर्वा हृदयेन तु ।
प्रभाते सुमुहूर्ते तु लक्षणोद्धारमाचरेत् ॥ ३५ ॥
पायसं घृतसंयुक्तं शिरःस्थाने बलिं हरेत् ।
रत्नशान्तिं परित्यज्य गन्धाद्यैरर्चयेद्धृतम् ॥ ३६ ॥
रत्नेन धातुना लिङ्गमध्ये सूत्रं तु पातयेत् ।
मुखभागस्य मध्ये तु नालं कुर्यात्सलक्षणम् ॥ ३७ ॥
लिङ्गमानेन मतिमान् स्तूपिविस्तारमाचरेद् ।
रुद्रभागोदयं गृह्य शिरसो वर्तनान्वितम् ॥ ३८ ॥
सवेदविंशति[हस्तं]कृत्वैकांशं तु विस्तृतम् ।
अङ्गुलं वसुधा भज्य एकांशं यवमुच्यते ॥ ३९ ॥
उत्तमोत्तमलिङ्गानां सूत्रं पञ्चयवं ततः ।
शेषाणामपि लिङ्गानां यवार्धं प्रतिह्रासयेत् ॥ ४० ॥
अधमाधमलिङ्गं तु सूत्रतारं यवं भवेत् ।
सूत्रविस्तारमेवं स्यात्ख्या(खा)तं चैव तु तत्समम् ॥ ४१ ॥
लक्षणं शिरसि व्याधिर्ललाटे मरणं भवेत् ।
नेत्रे कृते त्वपस्मारमास्ये ध्यात्वा विनाशनम् ॥ ४२ ॥
चिबुके बन्धुनाशः स्यात्कण्ठे स्कन्धविनाशनम् ।
स्तनदेशे सुतं हन्ति तस्मादेतानि वर्जयेत् ॥ ४३ ॥
शिरसा सह रुद्रांशं गुणांशं विभजेत्समम् ।
एकांशं मूर्धतो[वर्ज्यस्त]नादूर्ध्वे तदंशके ॥ ४४ ॥
तदसतांशयोर्विप्र लक्षणोद्धारमाचरेत् ।
पद्मं वा मुकुलाकारं लिङ्गाकारं यथोचितम् ॥ ४५ ॥
द्विजानामतिवृद्ध्यर्थं नृपाणां च जयावहम् ।
खड्गप्रत्यञ्चिकाकारं कुंजराक्षमिवाकृति ॥ ४६ ॥
शङ्खाभश्च चतुर्भेदं नृपाणामपि वृद्धये ।
कराञ्जलिसमाकारं गोकर्णाकृति वा भवेत् ॥ ४७ ॥

वैश्यानां च त्रिकोणं च शूलवृत्तायतं तथा ।
शूद्रवृद्धिकरं त्रीणि सूत्रं गृह्य तु लक्षणम् ॥ ४८ ॥
लक्षणोद्धरणोत्थांशं रुद्रभागविभाजिते ।
मुकुलोदयमेकांशं तद्व्यासं चापि तत्समम् ॥ ४९ ॥
तन्मूलानां तु दीर्घत्वं नवभागमुदाहृतम् ।
तन्नालमेकसूत्रं स्यात्सूत्रद्वित्रियुगं तु वा ॥ ५० ॥
सूत्रत(त्र)ययुतं चोक्तं सूत्रान्तरयवत्रयम् ।
यवद्वयान्तरं वाऽथ नालातरं द्विजोत्तम ॥ ५१ ॥
नालमूलेन तस्याग्रे सीमासूत्रे तथा लिखेत् ।
तन्नालं चैकसूत्रं स्याल्लिङ्गमध्ये विशेषतः ॥ ५२ ॥
सूत्रोक्तव्यासखातं च नालायामं च कल्पयेत् ।
नालाधस्तात्तु व्योमांशं त्यजेद्विष्णंवशकोपरि ॥ ५३ ॥
मणिरेखा ततः कार्या मुकुलस्फुङ्ग(फुल्ल)नाकृति ।
रेखात्रयं तथा विप्र पद्ममूलं समं तु वा ॥ ५४ ॥
पद्मतारत्रयैकांशं वेदांशेऽग्न्यंश एव वा ।
पञ्चांशं[वा]युगांशं वा पद्मनालार्धमेव वा ॥ ५५ ॥
मुकुलमूलेऽन्तरं ह्येवं नालमूलेऽतरं शृणु ।
नालायामसमं पश्चाद्द्वित्रिपादयुगांशके ॥ ५६ ॥
त्रिभागं पञ्चभागं तु वेध(द)भागमथापि वा ।
नालमूलसमत्वे वा मणिरेखाद्वयोत्तरम् ॥ ५७ ॥
मूलादग्रं क्रमात्क्षीणं मणिरेखान्तरं भवेत् ।
तन्तुमूले समे तिर्यग्गत्वा पृष्ठे तु संधयेत् ॥ ५८ ॥
मणिरेखाव्यासखातं चालिङ्गस्यात्रि लिङ्गवत् ।
मणिरेखालम्बि नालं दीर्घास्रं सममेव वा ॥ ५९ ॥
तस्मादामूलपर्यन्तं वसुभागविभाजिते ।
मणि(णे)रालम्बनं विप्र नवधा परिकीर्तितम् ॥ ६० ॥
सर्वेषु लक्षणोद्धारे श्रीहिंस्यान्मणिरेखिका ।
प्रथमं लक्षणं प्रोक्तं द्वितीयं लक्षणं शृणु ॥ ६१ ॥

लक्षणोद्धरणार्धांशं दशभागविभाजिते ।
एकांशं मुकुलोच्चं तु नवांशं नालदीर्घकम् ॥ ६२ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
लक्षणांशं तु नवधा भाज्यैकांशं तु कुण्डकम् ॥ ६३ ॥
सप्तांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदेव हि ।
चतुर्थं लक्षणं प्रोक्तं पञ्चमं लक्षणं शृणु ॥ ६४ ॥
लक्षांशं वसुधा भज्य व्योमांशं मुकुलोदयम् ।
षडंशं नालदीर्घं तु नालाधस्ताच्छिवांशकम् ॥ ६५ ॥
तदेव सप्तभागं तु नालदीर्घमुदाहृतम् ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यं सप्तमं लक्षणं शृणु ॥ ६६ ॥
लक्षार्धांशे तु सप्तांशे शश्यंशं मुकुलोदयम् ।
भूतांशं नालदीर्घं तु शेषं पूर्ववदेव हि ॥ ६७ ॥
षडंशं वाऽथ तन्नालदीर्घं शेषं तु प्रागिव ।
एवमष्टविधं ख्यातं नालायामं द्विजोत्तम ॥ ६८ ॥
अग्राकारेऽब्जमुकुलाद्भानुसंख्या तु सुव्रत ।
यथेष्टनालं कर्तव्यं वसुसंख्या तु देशिकः ॥ ६९ ॥
दृढसूत्रं प्रकर्तव्यं लिङ्गेऽयुक्तप्रमाणतः ।
स्थापयेत्तु ततो लिङ्गं प्रागग्रं दारुविष्टरे ॥ ७० ॥
लक्षयेत्पिण्डिकावक्त्रं लिङ्गं सौम्ये निधापयेत् ।
स्थापितः कलशैः स्थाप्य लिङ्गपीठे हृदा बुधः ॥ ७१ ॥
गन्धोदकैः [स्तु सं]स्नाप्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
लम्बकूर्चसमायुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ॥ ७२ ॥
र(थे वा शि)बिकायां वा ग्रामं कृत्वा प्रदक्षिणम् ।
ततो जलाशयं प्राप्य जलाधिवासनं कुरु ॥ ७३ ॥
लक्षणोद्धारमाख्यातं प्रतिमालक्षणं शृणु ॥ ७४ ॥

इति काश्यपशिल्पे पीठलक्षणोद्धारो नामैकोनषष्टितमः पटलः ।

— —

॥ अथ षष्टितमः पटलः ॥

अथ शैवादनन्तरं [स्याद्]विष्णुस्थापने विधिः ।
नगरे पश्चिमे वाऽपि मध्ये वा उत्तमोत्तमम् ॥ १ ॥
मध्यादिकलिकान्तं वा अवतारं तु शिक्षितम् ।
तत्पदे वास्तुदेवांश्च स्थापयेच्छिल्पिकोत्तमः ॥ २ ॥
खगं तु विष्णुपुरतो विष्णुकुम्भमथापि वा ।
अञ्जलिं हस्तसंयुक्तं पूर्वे वा अग्रतस्तथा ॥ ३ ॥
आलयेऽर[ण्यके] वाऽपि तटाके पुण्यतीर्थके ।
ग्रामे वा वास्तुमध्ये वा भवेत्पूर्व उदङ्मुखे ॥ ४ ॥
वरुणे वैश्यभूमिं च यममिन्द्रं तु स्थापयेत् ।
पिशाना(चा)ग्नौ पदे स्थाप्य नैर्ऋतिं वायुमर्चयेत् ॥ ५ ॥
अथ वक्ष्ये विशेषेण सकलस्थानमुत्तमम् ।
शांकरे नृत्तमूर्तिस्तु आग्नेय्यां वृषवाहनम् ॥ ६ ॥
उमास्कन्द[यु]तं विप्र नैर्ऋत्यां परिकल्पयेत् ।
कङ्कालं वायुदिग्भागे भिक्षाटनं जयान्तिके ॥ ७ ॥
सुखासनं तु सत्यांशे विध्यंशे त्रिपुरान्तकम् ।
सुग्रीवे हरिरर्धं स्याद्गन्धर्वे चन्द्रशेखरम् ॥ ८ ॥
शेषांशं........ मुख्ये कालारिमूर्तिकम् । (?)
उदिते त्वर्धनारी स्यादैन्द्रे कल्याणसंयुतम् ॥ ९ ॥
क्षेत्रपालस्तु पर्जन्ये याम्ये वा दक्षिणेश्वरम् ।
वारुण्ये लिङ्गमुद्भूतं सौम्ये तु गजहारिणम् ॥ १० ॥
इत्यूर्ध्वमालयं प्रोक्तमन्तरालस्य कल्पयेत् ।
मूलमध्ये तु संवीक्ष्य सकलं स्थापनं कुरु ॥ ११ ॥
प्राकारेऽष्टचतुर्दिक्षु द्वारशोभादि कल्पयेत् ।
प्राकारान्ताति(नि) मध्ये च दीर्घमध्ये च वेशनम् ॥ १२ ॥
अथवा हर्म्यस्य मध्येन द्व्येकमंशकम् ।(?)
प्रधानमारमेकं वा त्वग्रे वाचालकं द्विज ॥ १३ ॥

इति काश्यपशिल्पे सकलस्थापनविधिर्नाम षष्टितमः पटलः ।

॥ अथैकषष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण सुखासनविधिं परम् ।
आसनं राजसं भावं भद्रपीठं [सुखा]सनम् ॥ १ ॥
वामाङ्घ्रिश्छादयेत्पीठे दक्षिणाङ्घ्रिस्तु लम्बयेत् ।
ऊर्ध्वभागोपरिष्टात्तु सार्धवेदाङ्गुलाधिकम् ॥ २ ॥
स्फिक्पिण्डमानमेतद्धि आसीनोर्ध्वे विशेषतः ।
आसने पूर्वकेशान्तं जान्वोर्बाह्यावसानकम् ॥ ३ ॥
जानूर्ध्वे पूर्वकेशान्तं जानोर्बा(नुबा)हुग्रीवास्यकम् ।
परहस्तमणिबन्धं मध्यमं च समं भवेत् ॥ ४ ॥
आसीनेन स्वसूत्रेऽस्ति पूर्वसूत्रेऽधुना शृणु ।
मौलिमध्यं तु नासाग्रात्स्तनाभं नाभिमध्यमम् ॥ ५ ॥
वामाङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु ब्रह्मसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
सूत्राद्दक्षिणजान्वन्तमेकत्रिंशाङ्गुलं भवेत् ॥ ६ ॥
अथवा त्रिंशदङ्गुल्य एकोनत्रिंशतोऽपि वा ।
सूत्रात्तदङ्घ्रिनलकाद्बाऽन्तरं द्वादशाङ्गुलम् ॥ ७ ॥
त्रयोदशाङ्गुलं वाऽथ दशाङ्गुलमथापि वा ।
पीठं नादं प्रपार्ष्ण्योस्तु नीत्रं द्वित्र्यङ्गुलं तु वा ॥ ८ ॥
तत्सूत्रान्मथये(ध्यमे)हस्ते मध्यरेखावसानकम् ।
चतुर्दशाङ्गुलं प्रोक्तमन्तरं तु द्विजोत्तम ॥
ऊरोर्द्दि मणिबन्धान्तं नीत्रं द्वित्र्यङ्गुलं तु वा ॥ ९ ॥
कटकं सिंहकर्णं वा तत्रस्थं प्रविधीयते ।
तर्जन्यादिकनिष्ठान्तं तत्राङ्गुल्यस्तु वक्रगाः ॥ १० ॥
ईषद्वक्रं तदङ्गुष्ठमेवं स्यात्कटकाकृति ।
मध्यामध्यतलान्तं तु अर्धमर्धं त्वनामिका ॥ ११ ॥
वक्रं शेषाङ्गुलं प्राग्वत्सिंहकर्णमिदं परम् ।
हिक्कासूत्रं समं कुर्यात्कर्तव्याग्रौ करे परे ॥ १२ ॥
वक्रावनामिकाङ्गुष्ठौ तलमध्यावसानकौ ।
किंचिद्वक्रा कनिष्ठाऽपि शेषौ द्वौ तु ऋजुक्रियौ ॥ १३

कर्तव्याऽऽकृतिरेवं स्याल्लक्षणाञ्चितसुन्दरम् ।
कूर्परं श्रोणिपार्श्वे तु पञ्चषट्सप्तमाकृतिम् ॥ १४ ॥
कुक्षिमध्ये च नासाग्रे पूर्वसूत्रं तु संस्पृशेत् ।
मेढ्रमूलं तु वामाङ्घ्रि गुल्फमध्यं रसाङ्गुलम् ॥ १५ ॥
अथवा सप्तमात्रं तु पञ्चमात्रमथापि वा ।
नाभिमध्यं तु वामाङ्घ्रिनलिकाग्रं चतुर्दश ॥ १६ ॥
त्रयोदशाङ्गुलं वाऽथ भान्वङ्गुलमथापि वा ।
मौल्यग्रमध्यमात्सूत्रं द्व्यन्तरं मनुमातृ(त्र)कम् ॥ १७ ॥
सार्धत्रयोदशं वा [त्र]योदशाङ्गुलमेव वा ।
ऋजो(जु)गतं सुखासीनं प्रवालसदृशप्रभम् ॥ १८ ॥
त्रिनेत्रं सुप्रुवदनं संपन्नं राजसं गुणम् ।
व्याघ्राजिनाम्बरोपेतं दुकूलवसनान्वितम् ॥ १९ ॥
कर्तरीपरहस्तौ द्वौ बाह्ये वाऽभ्यन्तरासनम् ।
दक्षिणे परशुं वामे कृष्णं चान्यवरद्वयम् ॥ २० ॥
अभयं दक्षिणं वामं कटकं सिंहकर्णवत् ।
वामे कर्णविशेषेण शङ्कपात्रमधापयेत् ॥ २१ ॥
त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पञ्चमण्डलविस्तृतम् ।
कर्णनालघनं चैव त्रिगुणं पत्रविस्तृतम् ॥ २२ ॥
य(ए)वं पत्रघनं प्रोक्तं श्वेतभान्वादिमार्दवम् ।
दक्षिणे कर्णमेवं तु कुण्डलं सिंह एव वा ॥ २३ ॥
कुण्डलं व्यासतुङ्गं तु त्रिचतुष्पञ्चमात्रकम् ।
युक्त्या तत्कुण्डलं कृत्वा कर्णस्कन्धोपरि न्यसेत् ॥ २४ ॥
अथवा कर्णयोर्विप्र वृत्तकुण्डलकं न्यसेत् ।
वृत्तकुण्डलविस्तारमष्टादशयवं भवेत् ॥ २५ ॥
वेदाङ्गुलं तु तत्तुङ्गं कुम्भाब्जं मुकुलोदयम् ।
क(अ)न्यद्वा सुन्दरोपेतं कल्पयेद्वृत्तकुण्डलम् ॥ २६ ॥
जटामुकुटसंयुक्तं युग्मसंख्याजटान्वितम् ।
मुकुटस्योदयं विप्र चतुर्विंशाङ्गुलं भवेत् ॥ २७ ॥
त्रिसप्ताङ्गुलतुङ्गं वा द्विनेवाङ्गुलमेव वा ।
केशांश्च मुकुटं चंतु(चापि) ललाटे पट्टसंयुतम् ॥ २८ ॥

मुखान्तसदृशं विप्र मुकुटमूलविशालकम् ।
तत्सप्ताष्टनवांशेन हीनमग्रविशालकम् ॥ २९ ॥
चतुष्पूरिमसंयुक्तं भान्वंशं पूरिमोदयम् ।
सव्ये नागार्कपुष्पैश्च वामे त्वर्धशशिं न्यसेत् ॥ ३० ॥
दक्षिणोत्थं शिवार्धं वा वामे नागार्कपुष्पधृत् ।
कटिसूत्रत्रिसंख्यादि सूत्रं प्रति यवं स्वनम् ॥ ३१ ॥
कटिसार्धोपरिष्टात्तु कटिसूत्रं तु बन्धयेत् ।
पञ्चषट्सप्तमात्रं वा कीर्तिमाननविस्तृतम् ॥ ३२ ॥
तद्विस्तारसमोत्तुङ्गं मेढ्रोर्ध्वे परिकल्पयेत् ।
कटिसूत्रादूरुदाममूरुत्रयावसानकम् ॥ ३३ ॥
मुक्तादामोरुदाम स्यादन्तरे रत्नसंयुतम् ।
कटिसूत्रं समाख्यातं कटकं वलयान्वितम् ॥ ३४ ॥
कटकं वलयोपेतं प्रकोष्ठं द्विजसत्तम ।
कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहं वलयं मार्दवं हितम् ॥ ३५ ॥
अथवा वलयस्यैव घनं द्वित्रियवं तु वा ।
पराजितं तु वलयं युग्मं प्रके(कोष्ठे) निधापयेत् ॥ ३६ ॥
मार्दवं रत्नबन्धं वा कृत्वा तु वलये द्विज ।
केयूरं कूर्परे न्यस्य मुकुटं च घनान्वितम् ॥ ३७ ॥
एकाकारं तु केयूरं वाऽष्टपत्राब्जसंयुतम् ।
नानारत्नसमायुक्तं शैलवाहमथापि वा ॥ ३८ ॥
पत्रपूरिमसंयुक्तं बाहुमध्ये द्विजोत्तम ।
पत्रपूरिमनालं तु केयूरसदृशं घनम् ॥ ३९ ॥
तत्पूरिमादधोनालं बाहुद्वित्रिपरं तु वा ।
त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पत्रपूरिमविस्तृतम् ॥ ४० ॥
तद्व्यासार्ध[मात्र]तुङ्गं पादोनं द्विगुणं तु वा ।
द्विगुणं वाऽपि तुङ्गं तु तद्बाहुवलयं भवेत् ॥ ४१ ॥
मध्याङ्गुल्या विना शेषाः स्वाङ्गुलीमुद्रिकान्विताः ।
मुद्रिकामूलपर्वस्था वृत्ताया वसनान्वितम् ॥ ४२ ॥
उदरं स(ब)न्धं विशालं चैकद्वित्रियुगं तु वा ।
यवं वा द्वियवं वाऽथ उदरं बन्धनं भवेत् ॥ ४३ ॥

नानालंकारसंयुक्तं नानारत्नैर्विचित्रितम् ।
नाभेरूर्ध्वे गुणांशं तु नीत्वा वा दारु वर्धयेत् ॥ ४४ ॥
पादयोर्मध्यमादन्याः स्वङ्गुल्यो वलयान्विताः ।
का(जा)लयवद्वयघनं स्वङ्गुलानां तु मध्यगम् ॥ ४५ ॥
पादौ जालकयुक्तौ[हि]गुल्फजस्थौ द्विजोत्तम ।
जालकाबन्धसूत्रं तु यवद्वयघनान्वितम् ॥ ४६ ॥
तत्सूत्रजालनालं स्यात्रिपञ्चयवमानकम् ।
त्रियवं जालकानालं शेषं वै जालकोदयम् ॥ ४७ ॥
तदुन्नतसमं व्यासं यवमानं च तत्समम् ।
शेषं हीनं घनं गाढं यस्य यत्र यथोचितम् ॥ ४८ ॥
गाढाष्टतं तु युक्तं स्यादन्तःपाषाणसंयुतम् ।
घनं पाषाणहीनं तु गाढनीत्रं तदोच्यते ॥ ४९ ॥
परशोर्हरिणीदीर्घं भान्वङ्गुलमुदाहृतम् ।
परशुं हरिणीं चैव युक्त्या वा द्वयमाचरेत् ॥ ५० ॥
यज्ञोपवीतसंयुक्तं यवाष्टांशं घनं भवेत् ।
उपवीतद्विसूत्रं स्यादुपवीतसमं घनम् ॥ ५१ ॥
वासः स्कन्धोपरि न्यस्य नाभ्यधस्ताङ्गुलं भवेत् ।
यज्ञोपवीतसूत्रं स्यान्नाभेर्दक्षिणपार्श्वके ॥ ५२ ॥
अपरे वाममाश्रित्य यज्ञसूत्रं निधापयेत् ।
ऊरुसूत्रं समालम्ब्य स्तनादष्टाङ्गुलोत्तरम् ॥ ५३ ॥
यज्ञोपवीतमेवं स्याच्छन्नवीरमथ शृणु ।
यज्ञोपवीतं स्याद्विम स्कन्द(न्ध)योरुभयोरपि ॥ ५४ ॥
पार्श्वयोश्चैव श्रोण्यर्धे न्यस्य स्थानान्तरैकवत् ।
[ग्रीवा]हारं विजानीयाद्धिक्काधस्तात्षडङ्गुलम् ॥ ५५ ।
लम्ब्ये वेदाङ्गुलं तारं यवत्रयघनान्वितम् ।
नानारत्नैर्हिरण्यैश्च हारं कृत्वा तु सुन्दरम् ॥ ५६ ॥
हिक्कासूत्रोपरिष्टात्तु उपग्रीवं च बन्धयेत् ।
रुद्राक्षं वाऽथ रत्नं वा हेमसूत्रमथापि वा ॥ ५७ ॥

उपग्रीवं समाख्यातं नानापुष्पविराजितम् ।
सर्वाङ्गसुन्दरं देवं शेषं युक्त्या समाचरेत् ॥ ५८ ॥
एवं सुखासनं प्रोक्तमुमास्कन्दयुतं तथा ॥ ५९ ॥

इति काश्यपशिल्पे सुखासनं नामैकषष्टितमः पटलः ।

॥ अथ द्विषष्टितमः पटलः ।

अथ वक्ष्ये विशेषेण सोमकन्देश्वरं द्विज ।
सुखासनं यथा प्रोक्तं तथेदं च विधीयते ॥ १ ॥
देवस्य वामपार्श्वे तु पार्वतीं च सुखासनाम् ।
चय(रच)येद्दक्षिणे पादे वामपादं प्रलम्बयेत् ॥ २ ॥
आसनस्योपरिष्टात्तु स्विष्टीनां चतुरङ्गुलम् ।
ऊर्ध्वकायसमायुक्तं मानसोपारि कल्पयेत् ॥ ३ ॥
किंचिद्देव्याश्रितं वक्त्रं लक्षणं भागसंयुतम् ।
वरदं वामहस्ते तु उत्पलं दक्षिणे करे ॥ ४ ॥
किंचिद्वक्रौ यथापूर्वौ वामहस्तौ तथोर्ध्वके ।
वरदं चामिति(भयं) ख्यातं पृथक्सिंहस्य कर्णवत् ॥ ५ ॥
वामांके स्थापयेद्देवीं सर्वाभरणभूषिताम् ।
रक्ताम्बरधरां देवीं छन्नवीरसमन्विताम् ॥ ६ ॥
अथवाऽन्यप्रकारेण देवीभङ्गं वदामि द्म्(ते) ।
वामोरु(रौ)बाह्यपीठे तु वामहस्ततलं न्यसेत् ॥ ७ ॥
पश्चादुत्पलसंयुक्तं दक्षिणं हस्तमुच्यते ।
पीठं तु दक्षिणे जानुं किंचिदुच्छ्रितसंयुतम् ॥ ८ ॥
त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा पीठजान्वन्तरं भवेत् ।
षट्सप्ताष्टाङ्गुलं वाऽथ पीठं जान्वन्तरं भवेत् ॥ ९ ॥
एवं द्विविधमित्याहुर्देवीभङ्गं विधीयते ।
श्रीमाद्धेनु(मता चो)क्तमार्गेण देवीमानं तु गृह्यताम् ॥ १० ॥

स्थानकानां तु देवेश देवि चास्थानकं भवेत् ।
आसने त्वासनं ख्यातं विपरीतं विपत्करम् ॥ ११ ॥
देवीलक्षणमेवं वा स्कन्दलक्षणमुच्यते ।
देवीदेवेशयोर्मध्ये स्थापयेत्स्कन्दमूर्तिकाम् ॥ १२ ॥
देव्या हिक्कावसानं तु स्कन्दमानं तदुत्तरम् ।
स्तनाक्षान्तं कनिष्ठं स्यात्तयोर्मध्येऽष्टभाजिते ॥ १३ ॥
नवधा स्कन्दमानं तु उक्तमानं त्रयं त्रयम् ॥
जात्या व्यासयुतं वाऽपि हीनं वाऽपि प्रकल्पयेत् ॥ १४ ॥
सवेदरसधर्मांशं तन्मानं तु विभाजिते ।
एकांशमङ्गुलं ख्यातं तदष्टांशं यवं भवेत् ॥ १५ ॥
एकाङ्गुलं शिरोमानं केशान्तं चैव तत्समम् ।
त्रिभागं नेत्रसूत्रान्तं पुटान्तं चैव तत्समम् ॥ १६ ॥
गुणांशं हनुसीमान्तं ग्रीवोच्चं तु द्व्याङ्गुलम् ।
हिक्कासूत्रस्तता(ना)न्तं तु नवभागमुदाहृतम् ॥ १७ ॥
तस्मानिन्मि(न्नाभ्य)वसानं तु वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ।
नाभेस्तु मेढ्रमूलान्तं सप्तमात्रमिति स्मृतम् ॥ १८ ॥
भान्वंशमूरुदीर्घं स्याज्जानु द्व्यङ्गुलकं भवेत् ।
जङ्घा चोरुसमं तुल्यं द्व्यंशं पादतलोन्नतम् ॥ १९ ॥
दशांशांघ्रीतलायामं बाहुदीर्घं चतुर्दश ।
प्रकोष्ठायामं दशांशं तलं वेदाङ्गुलं भवेत् ॥ २० ॥
युगांशं मध्यमाङ्गुल्यं सार्धाग्न्यंशमनामिका ।
तत्समं तर्जनीदीर्घं कनिष्ठायां गुणाङ्गुलम् ॥ २१ ॥
अङ्गुष्ठायाममग्न्यंशं युगांशं तलविस्तृतम् ।
प्रकोष्ठाग्रं गुणांशं तु तन्मूलं चतुरङ्गुलम् ॥ २२ ॥
भूतांशं बाहुमूलं स्याद्विस्तारं द्विजसत्तम ।
सार्धाष्टांशं मुखव्यासं सप्तांशं कर्णविस्तृतम् ॥ २३ ॥
कक्षयोरन्तरव्यासं त्रयोदशाङ्गुलं भवेत् ।
पञ्चांशं हृदयविस्तारं रुद्रांशं मध्यविस्तृतम् ॥ २४ ॥

श्रोणिस्थाने तु भान्वंशं कटिस्थाने त्रयोदश ।
ऊरुमूलविशालं तु वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २५ ॥
षडङ्गुलं जानुविस्तारं(वृत्तं) जङ्घामूलं युगाङ्गुलम् ।
गुणांशं नलकं तारं षडंशं तलविस्तृतम् ॥ २६ ॥
पार्ष्णिन्यासं युगांशं वा शेषं युक्त्या तु कल्पयेत् ।
केशान्ते नासिकोपेतं करण्डमुकुटान्वितम् ॥ २७ ॥
उभयोर्हस्तयोः पुष्पं वामो वरद एव वा ।
कटकं वाऽथ तद्धस्तं सिंहकण्ठमथापि वा ॥ २८ ॥
दक्षिणे पुष्पहस्तं वा कपिण्डमुभयं तु वा ।
कटिसूत्रधृतं नग्नं छन्नवीरसमन्वितम् ॥ २९ ॥
मृदुकर्चं उपग्रीवं बालभूषणभूषितम् ।
आसीनं वा स्थितं वाऽथ नृत्तं वा स्कन्दमाचरेत् ॥ ३० ॥
आसीनौ चरणौ द्वौ द्वौ विष्टरोपरि शाययेत् ।
स्थितौ पादतलौ द्वौ तु स्थलभङ्गमिति स्थितौ ॥ ३१ ॥
चरणौ कुञ्चितोभौ तु युक्त्या जानु(न्वो)श्च नीत्रकम् ।
द्विपादौ कुञ्चितौ किंचित् किंचद्गमन एव वा ॥
नृत्तं चेत्स्वस्तिकः सव्यपादं वक्रसमन्वितम् ।
उद्धृत्य वामपादं तु पीठोत्सेधं कलावधि ॥ ३३ ॥
षण्मात्रपञ्चमात्रान्तं पादमुद्धारतो द्विज ।
फलेनावरदं वामं हस्तमन्यं तु सूचितम् ॥ ३४ ॥
अथवा वामहस्तं तु फलं न्यस्त्वा(स्य)प्रसाधयेत् ।
हिकासूत्रे समे धृत्वा कर्णबन्धोर्ध्वसीमकम् ॥ ३५ ॥
द्व्यन्तरं लम्बसूत्रं तु नृत्तमूर्तिवदाचरेत् ।
उमास्कन्दयुतं प्रोक्तं शृणु चन्द्रधरादिधृत् ॥ ३६ ॥

इति काश्यपशिल्पे द्विषष्टितमः पटलः ।

॥ अथ त्रिषष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण चन्द्रशेखरमूर्तिना(काम्) ।
केवलं गौरिसहितमालिङ्गं च त्रिधा भवेत् ॥ १ ॥
केवलं गौरिसहितं सहजं गौरिसंयुतम् ।
आलिङ्ग्य चैकहस्तेन देविदेवौ परस्परम् ॥ २ ॥
कृतमालिङ्गमाख्यातमेवं त्रिविधमूह्यताम् ।
केवलं समपादं तु स्थानकं सहितं भवेत् ॥ ३ ॥
समभङ्गं त्रिभङ्गं स्यादभङ्गं चन्द्रशेखरम् ।
केवलं मूर्तिदं ख्यातं सहितमभयप्रदम् ॥ ४ ॥
तेष्वादौ समपादं तु स्थानकं सहितं तथा ।
बिम्बमानोदयं सर्वं प्रागेव परिकीर्तितम् ॥ ५ ॥
लम्बमानोपमानं च ह्यधुना वक्ष्यते क्रमात् ।
प्रलम्बफलकायामं चत्वारि चाष्टमात्रकम् ॥ ६ ॥
अष्टादशाङ्गुलं तारं सार्धद्विद्व्यङ्गुलं घनम् ।
चतुष्पादसमायुक्तं पादोच्चं प्रतिमोदयम् ॥ ७ ॥
रि(ऋ)क्षाङ्गुलसमायुक्तं स्थापयेत्समभूतले ।
समसूत्रं विनिश्चित्य प्रलम्बफलकोपरि ॥ ८ ॥
पूर्वेऽपरे च पार्श्वे च मानसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
अन्तरे सुषिरं कल्प्यं सूत्रान्त्यं लम्बयेत्तदा ॥ ९ ॥
तत्सूत्रं तु गुणं बिम्बं कारयेद्द्विजसत्तम ।
पूर्वे च पातयेत्पृष्ठे कायमध्ये च लम्बयेत् ॥ १० ॥
एतानि पञ्च सूत्राणि ब्रह्मसूत्रमुदाहृतम् ।
कक्षान्तरे मुखान्ते च द्वे द्वे सूत्रे प्रलम्बयेत् ॥ ११ ॥
एवं हि नवसूत्राढ्यं स्थानकं चाऽऽसनं तथा ।
मुकुटं मध्यमं चैव ललाटस्य तु मध्यमे ॥ १२ ॥
नासाग्रमध्यमं चैव ह्नोर्मध्यं तथैव च ।
हिक्कामध्यं च हृदयं मध्ये नाभिश्च मध्यमे ॥ १३ ॥
लिङ्गमध्ये च मध्ये तु पादयोश्च तलान्तरे ।
लम्बयेत्पूर्वसूत्रं स्यादपरस्तमथोच्यते ॥ १४ ॥

मुकुटस्य मध्यमाद्रिम कृकाटिकास्तु मध्यमे ।
ककुन्मध्यत्वमध्ये तु स्फिक्पिण्डान्तरके तथा ॥ १५ ॥
ऊरुजङ्घो(ङ्घ)र्ध्वशङ्का(जङ्घा)यां पार्ष्ण्योश्च द्व्यन्तरे तथा ।
एवं स्याल्लम्बयेत्सूत्रमपरस्यात्रमेव हि ॥ १६ ॥
पार्श्वयोः कर्णवल्यन्तं ग्रीवामध्ये तथैव च ।
बाहे च मध्यमालम्ब्य गुल्फमध्ये तु लम्बयेत् ॥ १७ ॥
देहमध्ये गतेनैव पञ्चसूत्रं प्रकल्पयेत् ।
श्रोत्राभ्यन्तर्गतं सूत्रं स्तनचूचुकमध्यमे ॥ १८ ॥
पादोरुमध्यदेशेऽन्त्ये मध्यमे तु प्रलम्बयेत् ।
पूर्वसूत्रं तु मौल्यग्रं निम्नं द्वादशमातृ(त्र)कम् ॥ १९ ॥
पूर्वसूत्रं मौल्यमग्रं षण्मात्रं तु प्रमुच्यते ।
पूर्वसूत्रं ललाटान्तं ह्यन्तरं द्व्यङ्गुलं भवेत् ॥ २० ॥
अपरसूत्रं शिरःपृष्ठे पादोनान्वं युगाङ्गुलम् ।
पूर्वसूत्रं तु मन्म(न्व)न्तं सयवं द्व्यंशमिष्यते ॥ २१ ॥
कृकाटिकापरं सूत्रं यवोनं द्व्यन्तरान्तरे ।
पूर्वसूत्रं तु हिक्कान्तं द्व्यन्तरं तु रसाङ्गुलम् ॥ २२ ॥
ककुदोऽपरपृष्ठे तु षोडशं तु यवान्तरम् ।
उरसः पूर्वसूत्रं तु द्व्यन्तरं तु द्विमातृ(त्र)कम् ॥ २३ ॥
ककुन्मध्यात्परं सूत्रं द्व्यन्तरं त्वणुमात्रकम् ।
मध्योदरं न्यसेत्पूर्वं सूत्रं वै तत्समं परे ॥ २४ ॥
वशं निम्नपरं सूत्रं पादोनाष्टाहर्कं परम् ।
प्राक्सूत्रान्नाभिमध्ये तु द्व्यन्तरं सार्धमातृ(त्र)कम् ॥ २५ ॥
नाभिसूत्रात्परे पृष्ठे सार्धपक्षाङ्गुलं भवेत् ।
प्राक्सूत्रान्मेढ्रमूलान्तं गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ २६ ॥
तत्समं तु परे सूत्रे द्व्यन्तरं तु द्विमात्रकम् ।
ऊरुमध्ये तु पुरतो जटामध्यं तथैव च ॥ २७ ॥
जङ्घामध्ये च नलिकामध्ये चैव पुरोगतम् ।
तिर्यक्सूत्रं तु संकल्प्य द्व्यन्तरं तु प्रमीयते ॥ २८ ॥
तत्तत्स्थाने पुरे चैव तिर्यक्सूत्रं प्रकल्पयेत् ।
ऊरुमध्याङ्गसूत्रं तु पूर्वसूत्रं तु द्व्यङ्गुलम् ॥ २९ ॥

तत्रैवापरसूत्रं तु षड्विंशतियवं भवेत् ।
जानुमध्याङ्गसूत्रान्तं पूर्वसूत्रं रसाङ्गुलम् ॥ ३० ॥
तत्रैवापरसूत्रं तु पादोनं पञ्चमात्रकम् ।
जङ्घामध्यं तु प्राक्सूत्रं वस्वङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
तत्रैवापरसूत्रान्तं षड्विंशतियवं भवेत् ।
प्राक्सूत्रान्नालकामध्यं सार्धं वस्वङ्गुलं भवेत् ॥ ३२ ॥
नालकापरसूत्रान्तं पादोनं पञ्चमात्रकम् ।
द्व्यर्धमङ्गुष्ठयोरग्रं पूर्वसूत्रं विशेषतः ॥ ३३ ॥
तत्सूत्रपार्ष्णिपर्यन्तं सार्धमन्विष्यमिष्यते ।
प्राक्सूत्रकायमध्यस्थं सूत्रं सार्धं नवाङ्गुलम् ॥ ३४ ॥
कायमध्यस्थसूत्रं तु शिरः पृष्ठयुगान्तकम् ।
तत्कायमध्यसूत्रं तु ककुत्पञ्चाङ्गुलार्धकम् ॥ ३५ ॥
उरोमध्यप्रदेशे तु पृष्ठं सार्धषडङ्गुलम् ।
सूत्रमध्योदरे पृष्ठे सार्धवेदाङ्गुलं भवेत् ॥ ३६ ॥
नाभिप्रदेशपृष्ठे तु सार्धभूताङ्गुलं भवेत् ।
कठि(टि)नीव्रं षडंशं स्यात्सार्धाष्टांशं स्वि(स्फि)काग्रकम् ॥ ३७ ॥
ऊरुमध्योत्पलं वेदो जानुपृष्ठं तथैव च ।
जङ्घामध्ये गुणांशं तु नलिका द्व्यङ्गुला भवेत् ॥ ३८ ॥
गुल्फौ हि(ल्पयोर्हि) युगाङ्गुल्यं परसूत्रे बहिर्घनम् ।
पार्श्वसूत्रमधस्तं(स्तात्तु) समसूत्रं तु संस्थितम् ॥ ३९ ॥
पार्श्वसूत्रात्पुरो बाहुपर्यन्तं चतुरङ्गुलम् ।
तत्सूत्रादपरे बाह्यपर्यन्ताव(वं)समातृ(त्र)कम् ॥ ४० ॥
पूर्वाकारौ तु मध्ये च कूर्परं तु वलग्नकौ
तत्करे बाह्यविप्रादौ चतुरङ्गुलमिष्यते ॥ ४१ ॥
कर्तरीपरहस्ताग्रौ हिक्कासूत्रं समं भवेत् ।
मध्याङ्गुलाग्रमुभयोः स्तनचूचुकसंभवेत् ॥ ४२ ॥
अभयं दक्षिणे हस्ते वरदं वामहस्तकम् ।
प्राक्सूत्रादभये हस्ते मध्यं पञ्चदशाङ्गुलम् ॥ ४३ ॥

वरदं वामहस्तं तु अधोमुखं प्रकल्पयेत् ।
तलमूलं कटीपृष्ठे मेढ्राग्रं तु तत्क(तः प)रे ॥ ४४ ॥
मध्याङ्गुल्यं [स]मालम्ब्य ऊरुनीव्रं युगाङ्गुलम् ।
ऊरुवक्त्रं तु वरदं पृष्ठं नाभिसमोद्धृतम् ॥ ४५ ॥
वरदं हस्ततलमध्ये पूर्वसूत्रं तलाङ्गुलम् ।
कर्तरीमणिबन्धं तु बाहुबाह्यमुखं भवेत् ॥ ४६ ॥
अथवा रुद्रभागं तु दशाङ्गुलमथापि वा ।
कौ(कू)र्परं पूर्वसूत्रान्तं नीव्रं सप्तदशाङ्गुलम् ॥ ४७ ॥
जङ्घयोरेकोनविंशदं ऊ(मू)रुमूलं द्वयोन्नतम् ।
गुल्फयोरन्तरं चैव एकाङ्गुलमुदाहृतम ॥ ४८ ॥
ऊरोर्मध्यान्तराङ्गुल्यं विंशाग्रं वा उदाहृतम् ।
जान्वन्तरं चतुर्मात्रं जङ्घयोः पञ्चमातृ(त्र)कम् ॥ ४९ ॥
तलोरुं(रू) तु रसांशं तु वेदांशं गुल्फयोर्भवेद् ।
पादाङ्गुष्ठद्वयोरन्तं द्व्यन्तरं वसुमात्रकम् ॥ ५० ॥
आर्जवं राजसं भावं कल्पयेद्वा द्विजोत्तम ।
कर्तरीपरहस्तौ द्वौ टङ्कं वै दक्षिणे करे ॥ ५१ ॥
हरिणी वामहस्ते तु टङ्कं कृत्वा बहिर्मुखम् ।
हरिणीबाह्यमूलं वा द्व्यन्तराननमेव च ॥ ५२ ॥
जटामुकुटसंयुक्तं दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
वामेन्दुशेखरं वाऽथ प्रवालसदृशप्रभम् ॥ ५३ ॥
त्रिनेत्रं सौम्यवदनं सर्वाभरणभूषितम् ।
पीताम्बरधरं देवं वस्त्राग्रौ नलकान्तकौ ॥ ५४ ॥
उभयोः पार्श्वयोरेवमम्बरं चोरुमध्यमम् ।
केवलं चैवमाख्यातं वामे गौरीसमायुतम् ॥ ५५ ॥
भिन्नपीठैकपीठं वा भवेद्वा भङ्गसंयुतम् ।
तद्गौरीसंयुतं चोरुभिन्नपीठकमेव वा ॥ ५६ ॥
तदेव भङ्गसंयुक्तं देवदेव्यौ परस्परम् ।
देवो वरदहस्तेन देवीं वै त्वपराश्रिताम् ॥ ५७ ॥

स्थानमध्यान्तरे वामपार्श्वमालिङ्गनं कुरु ।
पार्श्वसूत्रात्परो वाऽथ बाहुमालिङ्गनं तु वा ॥ ५८ ॥
दोवि(वी)दक्षिणहस्तेन शंभोर्दक्षिणपार्श्वतः ।
कटिसूत्रोपरिष्वाथ(ष्टात्तु) पुष्पं वामकरे धृतः ॥ ५९ ॥
अथवा पार्श्वदेवेशो व्योम्नस्तु दक्षिणे करे ।
करोत्पलं (व)हन्त्याश्च वामहस्तं प्रलम्बयेत् ॥ ६० ॥
एवमालिङ्गमूर्तिश्च त्रिधामान्ये(नेन)कल्पयेत् ।
सर्वाभरणसंयुक्तं प्रभामण्डलसंयुतम् ॥ ६१ ॥
चन्द्रशेखरमाख्यातं वृषारूढमथ शृणु ॥ ६२ ॥

इति काश्यपशिल्पे चन्द्रशेखरमूर्तिलक्षणं नाम त्रिषष्टितमः पटलः ।

अथ चतुःषष्टितमः पटलः ।

वृषवाहनमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
समभङ्गं त्रिभङ्गं वा कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ १ ॥
दक्षिणं स्वस्तिकं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ।
उष्णीषान्मध्यमाद्वामे ललाटं मध्यवामके ॥ २ ॥
वामनेत्रावसाने तु वामनासापुटान्तके ।
दक्षिणे स्तनपीठं स्याद्वामनाभिश्च मध्यमे ॥ ३ ॥
वामोरुमध्यपार्ष्ण्योश्च मध्यसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
एवं तु समभङ्गं स्यात् नतमानं युगाङ्गुलम् ॥ ४ ॥
मुखे पूर्ववदुद्दिष्टं दक्षिणे तु स्तने तथा ।
नाभेर्वामे गुणांशं तु वामोरुमध्यमे तथा ॥ ५ ॥
स्वसि(स्थि)ताङ्घ्रिस्तु गुल्फं स्यात्मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् ।
अतिभङ्गमिति ख्यातं नतं पञ्चाङ्गुलं भवेत् ॥ ६ ॥
वृक्ष(ष)स्य मस्तकोर्ध्वे तु न्यसेचै(च्च)वामको(कू)र्परम् ।
हिकासूत्रं तथा विप्र कलांशं वा नवाङ्गुलम् ॥ ७ ॥

वामको(कू)र्परं लम्बं स्यात्तस्मादास्तनसीमकम् ।
वृषभस्योच्चयं ख्यातं पादस्थानाहिताङ्गुलम् ॥ ८ ॥
वृषभोदयमाख्यातं वृषं लक्षणवत्कुरु ।
वृषमूर्ध्नि तु हस्ते तु मध्याङ्गुल्यग्रसीमकम् ॥ ९ ॥
नाभिसूत्रं समं कुर्यादङ्गुलं वा नताङ्गुलम् ।
(अध)स्तात्तलमध्ये तु पूर्वसूत्रं यवद्वयम् ॥ १० ॥
अधोमुखं प्रकर्तव्यं तदर्धं तु प्रसारयेत् ।
दक्षिणे पूर्वहस्ते तु पार्ष्णिं नाभेरधो बुधः ॥ ११ ॥
पक्षे षोडशमात्रं वा नतं तत्सिंहकर्णवत् ।
वक्त्रदण्डोत्थितं तस्मिन्कल्पयेत्तु चलाचलम् ॥ १२ ॥
स्थिताङ्घ्रिजानुरूर्ध्वासु हिक्कासूत्रं तु(स)मुन्नतम् ।
कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहमग्रं वत्क्रत्रयान्वितम् ॥ १३ ॥
लोहजं दारुजं वाऽथ वक्रदण्डैवमाचरेत् ।
अधस्तान्मणिबन्धस्तु ऊरूमूलं तदुत्तरम् ॥ १४ ॥
पञ्चषट्सप्तमात्रं वा वसुनन्दाङ्गुलं तु वा ।
जटामुकुटसंयुक्तं जटाभारस्तु लम्बितः ॥ १४ ॥
जयबन्धशिरो वाऽपि कर्तुरिच्छावशान्नयेत् ।
सर्वाभरणसंयुक्तं रक्ताभं रक्तवद्धत(क्त्रक)म् ॥ १६ ॥
वामपार्श्वे उमादेवी दक्षिणे वा विशेषतः ।
स्वस्तिकं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १७ ॥
उत्पलं दक्षिणे हस्ते वामहस्ते प्रसारितम् ।
स्त्रीमानेन विधानेन उमादेवीं च कारयेत् ॥ १८ ॥
वृषवाहनमाख्यातं नृत्तमूर्तिरथोपरि ॥ १९ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे वृषवाहनमूर्तिलक्षणं नाम
चतुःषष्टितमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चषष्टितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण नृत्तमूर्तेस्तु लक्षणम् ।
उत्साहवर्धनार्थाय उद्धृता चर्ममुण्डिका ॥ १ ॥
रुरुण्डावदनं कृत्वा स्पिक्यात्पणनितं तथा ।
हिंसोत्सुकासना देवी तत्सुखासनवृद्धये ॥ २ ॥
तथा नृत्तं करिष्यति सर्वलोकहिताय वै ।
देवानां मूर्तिनाथाय राजराष्ट्रविवर्धनात् ॥ ३ ॥
नृत्तमष्टादशं ह्येव तेष्वादौ नवमुच्यते ।
प्रकृतौ विधिना ग्राह्यं बिम्बमानं द्विजोत्तम ॥ ४ ॥
उत्तमं दशतालेन सर्वाङ्गं परिकल्पयेत् ।
भानुरुद्रदशं चैव तुङ्गं नृत्तोन(न्न)तं भवेत् ॥ ५ ॥
उष्णीषान्मध्यमात्सव्ये ललाटं मध्यदक्षिणे ।
नीत्वा शिवाङ्गुलं सव्ये नेत्रान्ते च पुटान्तके ॥ ६ ॥
हनोः सर्वं तु हिक्कायां मध्ये नाभिं च मध्यमे ।
वामोर्वभ्यन्तरे लम्ब्य स्थिताङ्घ्री गुल्फमध्यमे ॥ ७ ॥
प्रभामण्डलमध्ये तु पूर्वसूत्रं तु लम्बयेत् ।
ललाटसूत्रनीत्रं तु युगार्धाङ्गुलमन्तरम् ॥ ८ ॥
गुल्फसूत्रान्तरे चैव द्वादशांशं विधीयते ।
हिक्कामध्यं तु सूत्रं तु सार्धसप्तनवाङ्गुलम् ॥ ९ ॥
मुकुटोन्य(द्व्ये)कपक्षाग्रं सूत्रान्तरं तथैव च ।
ऊर्ध्वकुक्षिं स्पृशेत्पूर्वं सूत्रमेवं प्रलम्बयेत् ॥ १० ॥
तत्सूत्राडोल(त्पर)बावा(ह्व)ग्र मर्धाधिककलाङ्गुलम् ।
तस्मादपरबाह्वग्रं युगाङ्गुलमुदाहृतम् ॥ ११ ॥
तस्मादग्निकराग्रान्तं साष्टत्रिंशाङ्गुलं तु वा ।
चत्वारिंशतिमात्रं वा तस्मादधिगुणाङ्गुलम् ॥ १२ ॥
हिक्कासूत्रं समोद्धृत्य मध्यमे मध्यमाग्रकम् ।
तथास्ता(द्धस्त)तलमध्ये वा मध्याङ्गुल्यग्रपूर्वके ॥ १३ ॥

मध्यपर्वे यवाधिक्यं त्वनलं पात्रसंयुतम् ।
पात्रं विनाऽध(थ)वाऽऽधिक्यं पञ्चाङ्गुलं विशालकम् ॥ १४ ॥
तुङ्गं सप्ताङ्गुलं वाऽष्टनवमात्रमथापि वा ।
त्रिपञ्चसप्तजिह्वायां कल्प्यमेवमथोच्यते ॥ १५ ॥
उक्तासु मध्यजिह्व(ह्वा)यां वन्यं दक्षिणाननं कुरु ।
दक्षिणे पूर्वसूत्रं तु बाह्वग्रं विशदं कुरु ॥ १६ ॥
तस्माड्डमरुके हस्ते मणिबन्धस्य बाह्यके ।
अष्टत्रिंशतिमात्रं वा चत्वारिंशतिरेव वा ॥ १७ ॥
चत्वारिंशतिमात्रं वा वामहस्तस्य सव्ययोः ।
तथ(द्ध)स्ते मणिबन्धोर्ध्वे हिक्कासूत्रं समं भवेत् ॥ १८ ॥
डमरुं मध्यमं पिण्डयं सूचीकर्णं तु उद्धृतम् ।
तर्जन्यग्रं तु सूच्यग्रं तर्जनी रजनी भवेत् ॥ १९ ॥
अथवा चर्मसूत्रं तु पिण्डी मध्याङ्गुलोपरि ।
अनामिकोपरिष्टात्तु डमरुं परिकल्पयेत् ॥ २० ॥
डमरोर्दीर्घविस्तारं वसुपञ्चाङ्गुलं क्रमात् ।
मध्यं गुणाङ्गुलव्यासं पद्माकारं प्रकल्पयेत् ॥ २१ ॥
वलयद्वयसंयुक्तं चर्मसूत्रेण बन्धितम् ।
गव्येनाकृतबिम्बं तं तद्द्रव्येण तु कारयेत् ॥ २२ ॥
सूच्यग्रात्कर्णसीमान्तं चत्वारिंशतिमात्रकम् ।
सपञ्चचत्वारिंशद्वा पञ्चांशन्मातृ(त्र)कं तु वा ॥ २३ ॥
पार्श्वसूत्रं समं सूच्या वन्यास्तौ मध्याङ्गुलम् ।
दक्षिणे पूर्वहस्तं तु अभयं परिकल्पयेत् ॥ २४ ॥
नाकसूत्रादुभये हस्ते मध्यं भानुद्वयाङ्गुलम् ।
तन्मध्यमाङ्गुलान्तं तु हिक्कासूत्रसमं भवेत् ॥ २५ ॥
सूत्रात्कूर्परनीत्रं च चत्वारिंशद्द्विमात्रकम् ।
अभयं प्रकोष्ठमध्ये तु भुजं[ग]वलयं न्यसेत् ॥ २६ ॥
प्रकोष्ठमध्यनाहं स्यात् सपादं तस्य दीर्घकम् ।
तत्सूत्रादुपरि ख्यातं फणं भान्वङ्गुलं भवेत् ॥ २७ ॥
सप्ताङ्गुलं विशालं तु घनमेकाङ्गुलं भवेत् ।
पुरःस्थितान्समीक्षेत्तु जिह्वानीत्रं समन्वितम् ॥ २८ ॥

भुजंगवलयं शैवं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
सूत्रात्कक्षान्तरं सव्ये पार्श्वे द्वादशमात्रकम् ॥ २९ ॥
सूत्रान्मध्योदरं वामे नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।
नवमात्पिण्डसूत्रं तु सूत्रादष्टादशाङ्गुलम् ॥ ३० ॥
सूत्रात्कुञ्चितजान्वोस्तु अन्तरं तु दशाङ्गुलम् ।
नवाङ्गुलं चाष्टमात्रं जानुनीव्रं यथाक्रमम् ॥ ३१ ॥
भानुरुद्रदशाङ्गुल्यं नतमानं तु कल्पयेत् ।
स्थिताङ्घ्रिजानु चोर्वामं जानुनीव्रं तदाकुलम् ॥ ३२ ॥
त्रिपञ्चमनुमात्रं वा जानुद्वयन्तं तथैव च ।
स्थिताङ्घ्रिनलकामध्याद्वामपार्ष्ण्यन्तरं बुधः ॥ ३३ ॥
सवेदचत्वारिंशच्च साङ्गुलं प्रविधीयते ।
सप्ताष्टपञ्चचत्वारिंशत्त्व(द)ङ्गुलं नतं भवेत् ॥ ३४ ॥
स्थितजान्वो(नू)द्धृतं पार्ष्ण्यां चतुस्त्रिंशतिमात्रकम् ।
त्रयस्त्रिंशतिमात्रं वा जानुपार्ष्ण्यन्तरं द्विज ॥ ३५ ॥
उद्धृताङ्घ्रिस्तु जान्वो(नू)र्ध्वं नाभिसूत्रं समं भवेत् ।
कूर्परं डोलहस्तं स्यान्नालसूत्रं दशाङ्गुलम् ॥ ३६ ॥
एकादशाङ्गुलं वाऽथ कल्पे वा(ल्प्यैवं)कूर्परान्तकम् ।
तद्धस्ते मणिबन्धस्तु वामजानु तु द्व्यन्तरम् ॥ ३७ ॥
दशाङ्गुलं वा कर्तव्यं नवाङ्गुलमुदाहृतम् ।
डोलहस्तं विविन्ध्यस्तदङ्गुलाग्रं विशेषतः ॥ ३८ ॥
वामपादे तु जङ्घादि द्व्यन्तरं त्वङ्गुलं भवेत् ।
नवाङ्गुलान्तरं वाऽपि रुद्राङ्गुलमथापि वा ॥ ३९ ॥
डोलहस्ताद्द्वयान्तं तु द्व्यन्तरं तु दशाङ्गुलम् ।
अन्योन्ययुक्तनीव्राणि यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ ४० ॥
केशान्ताद्धकपक्षं स्यात्तुङ्गमष्टादशाङ्गुलम् ।
सप्तदशाङ्गुलं वाऽथ षोडशाङ्गुलमेव वा ॥ ४१ ॥
तदर्धं वा त्रिपादं वा तस्य विस्तारमेव हि ।
सुविकीर्णजटाभारं पञ्च षट् सप्त नन्द वा ॥ ४२ ॥
रुद्रसंख्या तु वा विप्र उभयोः पार्श्वयोस्तथा ।
द्वात्रिंशाङ्गुलमारभ्य चैकषष्ट्यङ्गुलान्तकम् ॥ ४३ ॥

अङ्गुलाङ्गुलवृद्ध्या तु जटादीर्घमुदाहृतम् ।
अधोजटादीर्घमेवं तस्मादूर्ध्वं तु मूर्धके ॥ ४४ ॥
कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहं जटानाहमुदाहृतम् ।
जटान्तपुष्पमालाभिरलंकृत्य विशेषतः ॥ ४५ ॥
नागं चैवार्कपुष्पं च धत्तूरकुसुमं तथा ।
हस्तिशिरीषकं चैव करोटिरत्नबन्धनम् ॥ ४६ ॥
ऋषिं धृत्वा तु मुकुटे दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
सिन्धूराकृतितोलस्तु अष्टमालाविलम्बितम् ॥ ४७ ॥
भस्मोद्धूलितसर्वाङ्गं किंचित्प्रहसिताननम् ।
यज्ञोपवीतसंयुक्तं हरसूत्रसमन्वितम् ॥ ४८ ॥
देवाङ्गनोरुदे मध्ये बाहुधामेऽग्रमिर्गतिः ।
प्रभामण्डलमाश्रित्योदरबन्धाग्रको द्विज ॥ ४९ ॥
व्याघ्रचर्माम्बरोपेत ऊर्ध्वं गतिवसानकम् ।
डोलाबाह्वोर्धृतो बन्धं व्याघ्रचर्म द्विजोत्तम ॥ ५० ॥
लम्बनं बाहुमूले तु भानुत्रयोदशाङ्गुलम् ।
तदर्धं वा त्रिपादं वा विस्तारं ल(च)क्रमण्डलम् ॥ ५१ ॥
पादौ नूपुरसंयुक्तौ सर्वाभरणभूषितौ ।
हस्तपादाङ्गुलं सर्वं रत्नहेमाङ्गुलीयुतम् ॥ ५२ ॥
मध्याङ्गुलिविवृद्ध्या तु शेषं वै मुद्रिकान्वितम् ।
दक्षिणं कुञ्चितं पादमपस्मारोपरि स्मृतम् ॥ ५३ ॥
तिर्यक्पादतलन्यासान्नृत्तं कुर्यान्महेश्वरः ।
वामपादं ततोद्धृत्य सतिर्यग्दक्षिणान्वितम् ॥ ५४ ॥
डोलहस्तमथात्यन्तमपस्मारमिहोच्यते ।
त्रिचतुष्पञ्चमात्रं वा अपस्मारस्य दीर्घकम् ॥ ५५ ॥
अष्टचत्वारिंशांशं तु अपस्मारोदयं कुरु ।
उष्णीषं चैकभागेन केशान्तं च द्विधा भवेत् ॥ ५६ ॥
हृदयं नाभिपर्यन्तं तत्समं परिकीर्तितम् ।
नाभिमेढ्रस्य मूलान्त मानं षण्मातृ(त्र)कं भवेत् ॥ ५७ ॥
सप्ताङ्गुलं चोरुदीर्घं जानुदीर्घं द्व्याङ्गुलम् ।
जङ्घादि घो(चो)रुतुल्यं स्याद्व्य[न्ति]रं चरणोदयम् ॥ ५८ ॥

मन्वंशं तु करं हिका मध्यमाङ्गुलिसीमकम् ।
शेषं युक्त्या तु कर्तव्यं शार्ययेषु अधोमुखम् ॥ ५९ ॥
शंभोः सव्यशरीरस्थावुभौ पादौ तु कीर्तितम् ।
अपस्मारोदरोच्चं तु धर्मनन्दाष्टमात्रकम् ॥ ६० ॥
तन्मुखं तु समुद्धृत्य बाललीलासमन्वितम् ।
व्यालं वै वामहस्तेन दक्षिणे तस्य चेन्द्रियम् ॥ ६१ ॥
सस्यश्यामनिभाकारमपस्मारं द्विजोत्तम ।
कलांशं पद्मपीठोच्चं विस्तारं च चतुर्गुणम् ॥ ६२ ॥
सपादं सार्धपादोनं द्विगुणं वा तदायतम् ।
ऊर्ध्वपद्ममधोपद्मं पिण्डिकां नो(चो)क्तवद्भवेत् ॥ ६३ ॥
प्रभामण्डलसंयुक्तमनेन विधिना कुरु ।
गुणाङ्गुलं समारभ्य शतमात्रावसानकम् ॥ ६४ ॥
तावदेवाङ्गुलाख्या तु कालकोनशतोदयम् ।
एकाङ्गुलं समारभ्यैकैकावयववर्धनम् ॥ ६५ ॥
पश्चात्सख्यासनं ख्याते दण्डः स्यात्प्रथमस्य तु ।
तत्तदष्टांशहीनं तु ऊर्ध्वोर्ध्वं तु क्रमात्कृशम् ॥ ६६ ॥
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चषट्सप्तवसुमात्रकम् ।
पुनः पुनस्तथा संख्यमुपकुर्यात्प्रकल्पयेत् ॥ ६७ ॥
कर्तुरिच्छावशात्तेषु दण्डसंख्यं तु तत्कुरु ।
नानातात(ल)लताभिश्च नानापुष्पैश्च शोभितम् ॥ ६८ ॥
तस्योपरिष्टादलिनं हस्तं वै शिखरं बुधः ।
कर्तव्यं परितो विप्र तालस्याभ्यन्तरान्वितम् ॥ ६९ ॥
भानुमण्डलं वा धीमान्प्रभामण्डलवर्तमम् ।
तस्य वामे उमा देवी प्रागुक्तविधिना कुरु ॥ ७० ॥
एतस्य प्रथमं पक्का सर्वलोकहितावहम् ।
तद्वेव दक्षिणे पार्श्वे जटाग्रे च विभाजिते ॥ ७१ ॥
शम्भोर्देहान्तरं चैव षोडशाङ्गुल(संमि)तम् ।
श्रीमानोक्ताङ्ग[सं]युक्तं हृदयं चालिसंयुतम् ॥ ७२ ॥
एवं मानविधिं युक्तं नृत्तं युक्त्या द्वितीयकम् ।
तद्वेव वापपादं तु अपस्मारोपरि स्थितम् ॥ ७३ ॥

उद्धृतं दक्षिणं पादं वामपादं प्रसारितम् ।
ललाटमध्यवामे तु वामनासापुटान्तके ॥ ७४ ॥
लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रं तु स्थितपादस्य गुल्फके ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यं यथानृत्ततृतीयकम् ॥ ७५ ॥
अवकीर्णजटाभारजटामुकुटसंयुतम् ।
जटामण्डलसंयुक्तं विशेषप्रथनृत्तवत् ॥ ७६ ॥
चतुर्थं नृत्तमेतद्धि सर्वप्राणिहितावहम् ।
कर्णान्तमुद्धृतं सव्यपादं वामं तु कुञ्चितम् ॥ ७७ ॥
भूका(ता)ष्टकसमायुक्तमेतत्पञ्चकनृत्तकम् ।
अभयं शूलपाशं च डमरुं दक्षिणे करे ॥ ७८ ॥
कपालं चाग्निपाशं च गण्डं हस्तिकरोपमम् ।
गजहस्तोपमं हस्तं प्रसार्य दक्षिणानुकम् ॥ ७९ ॥
यद्वत्प्रथमनृत्तं स्यात्सर्वसूत्रं प्रसारयेत् ।
चित्तपञ्चमनृत्तं स्यादेवमेवेति नृत्यते ॥ ८० ।
दोर्भिः षोडशसंयुक्तं वामे गौरीसमायुतम् ।
हस्ताभ्यामुद्धृतं स्कन्धं स्तनं तस्य प्रसारितम् ॥ ८१ ॥
अभयं शूलपाशं च खड्गं डमरुकध्वजम् ।
वेतालं सूचिहस्तं च दक्षमष्टकरं भवेत् ॥ ८२ ॥
अनलं गजहस्ताभं खेटकं विस्मयं तथा ।
घण्टां चैव कपालं च छुरिकां सूचिमेव च ॥ ८३ ॥
वामे त्वष्टभुजाख्यातं शेषं पञ्चमनृत्तवत् ।
एवं षष्ठाष्टमं ख्यातं राजराष्ट्रसुखावहम् ॥ ८४ ॥
त्रिनेत्रमष्टहस्तं च सुविकीर्णजटाधरम् ।
कुञ्चितं वामपादं तु अपस्मारोपरि स्थितम् ॥ ८५ ॥
वामपार्श्वे शिरस्थस्य विकीर्णाङ्घ्रिश्च दक्षिणे ।
उद्धृतं दक्षिणाङ्गुष्ठमग्रं संहितसङ्गमम् ॥ ८६ ॥
पूर्वसूत्रं तथाऽङ्गुष्ठनीत्रं भान्वङ्गुलं भवेत् ।
अभयं शूलपाशं च डमरुं दक्षिणे करे ॥ ८७ ॥
कपालमग्निपात्रं च तथा विस्मयहस्तकम् ।
गजहस्तोपमं वामे चतुर्थे चैवमेव हि ॥ ८८ ॥

गजहस्तोपमं सव्यं वामं व्यालसमं तु वा ।
ललाटस्य तु मध्ये तु वामे तु स्थानमध्यमे ॥ ९ ॥
वामाङ्घ्रिनलिकामध्ये लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ।
तत्सूत्राद्वामजान्वे(न्वन्तं) नीत्रं चैव नवाङ्गुलम् ॥ १० ॥
नतमानं दशांशं स्याद्वामे गौरीसमायुतम् ।
सप्तमं नृत्तमाख्यातं जगद्दुःखविनाशकम् ॥ ११ ॥
तमेव षड्भुजं भेदमभयं डमरुं तथा ।
शूलं दक्षिणपार्श्वे तु कपालं विस्मयं तथा ॥ १२ ॥
गजहस्तोपमं वामे सूत्रं प्राय(प)यदष्टकम् ।
चतुर्भुजं त्रिनेत्रं वा जटामुकुटमण्डनम् ॥ १३ ॥
अभयं डमरुं सव्ये वामेऽङ्घ्रिर्गजहस्तवत् ।
अपस्मारं विना पीठे वामाङ्घ्रिकुञ्चितं स्थितम् ॥ १४ ॥
तत्तत्पुरस्थितं पीठे सव्यपादकनिष्ठके ।
तपादं कुञ्चितं युक्त्या सूत्रं युक्त्या तु लम्बयेत् ॥ १५ ॥
नवमं नृत्तमाख्यातं गङ्गाधरमतः परम् ॥ १६ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे नृत्तमूर्तिलक्षणं नाम पञ्चषष्टितमः पटलः ।

॥ अथ षट्षष्टितमः पटलः ॥

गङ्गाधरमहं वक्ष्ये संक्षेपेणाधुना शृणु ।
स्वस्तिकं दक्षिणं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १ ॥
ललाटमध्यमात्सर्वं नीत्वा नवयवान्तकम् ।
दक्षिणे चाक्षिसीमन्ते सव्यनासापुटान्तरे ॥ २ ॥
हिक्कामध्यमनाभिस्तु सव्ये द्व्यङ्गुलकं भवेत् ।
दक्षिणे मेढ्रमूलं स्यान्मध्ये वेदाङ्गुलान्तरे ॥ ३ ॥
पार्ष्ण्योश्च मध्यमे चैव हिक्कासूत्रं प्रलम्बयेत् ।
युगांशं नतमानं तु पादाङ्गुष्ठद्वयान्तरे ॥ ४ ॥
अष्टादशाङ्गुलं प्रोक्तं त्र्यांशं पार्ष्णिकान्तरम् ।
वसिष्ठस्य जटाबन्धं वामे त्वीषन्नताननम् ॥ ५ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्तं तु कुरु देवीस्तनाश्रितम् ।
वामेन पूर्वहस्तेन देवीमालिङ्गनं कुरु ॥ ६ ॥

दक्षिणे परहस्ते तु ज(टाजाह्नवि)संयुतम् ।
उष्णीषान्तं समुद्धृत्य वामे कृष्णयुगं ध्रुवम् ॥ ७ ॥
देवस्य वामपार्श्वे तु देवीवहितकाननम् ।
स्वस्तिकं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ॥ ८ ॥
समजङ्क(ङ्घ)नतं सूत्रं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
प्रसार्य दक्षिणं हस्तं वामहस्तं तु पुष्पकम् ॥ ९ ॥
अथवा दक्षिणे हस्ते प्रकोष्ठस्य त्रिवर्गकम् ।
श्रोणिहस्ततलं लम्ब्य स्वप्रस्थितिमिव क्रमात् ॥ १० ॥
सर्वाहंकारसंयुक्तं सर्वालंकारसंयुतम् ।
भागीरथीदक्षिणे पार्श्वे मुनिभिः पठ्यतेश्वरः ॥ ११ ॥
गङ्गाधरं हरमिति .... ततो वै त्रिपुरान्तकम् ॥१२॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे गङ्गाधरमूर्तिलक्षणं नाम षट्षष्टितमः पटलः ।

॥ अथ सप्तषष्टितमः पटलः ॥

त्रिपुरान्तकमूर्त्योस्तु लक्षणं वक्ष्यते क्रमात् ।
त्रिचतुष्पञ्चमात्रं स्यान्नतमानं यथाक्रमम् ॥ १ ॥
अभङ्गं समभङ्गं च अतिभङ्गमिति त्रिधा ।
प्रतिमोच्चनतं भागं मानमेवं हि कल्पयेत् ॥ २ ॥
पादाङ्गुष्ठद्वयोश्चैव द्व्यन्तरं षोडशाङ्गुलम् ।
अभङ्गं तद्विजानीयादष्टादशाङ्गुलं समम् ॥ ३ ॥
विंशत्यङ्गुलमाख्यात[म]तिभङ्गमिति स्मृतम् ।
त्रिभागैकभागं तु पार्ष्ण्योस्तु द्व्यन्तरं भवेत् ॥ ४ ॥
उष्णीषाद्वामपार्श्वे तु नेत्रान्ते तत्पुटान्तके ।
हनोर्वामे समालम्ब्य दक्षिणस्तनयामके ॥ ५ ॥
नाभेर्दक्षिणपार्श्वे तु वामोरुसमपार्श्वके ।
दक्षिणाङ्घ्रेस्तु पार्ष्ण्योस्तु वामपार्श्वे तु लम्बयेत् ॥ ६ ॥
अभङ्गं सूत्रमाख्यातं समभङ्गमथो शृणु ।
ललाटमध्यनासाग्रे पादयोः पार्ष्णिमध्यमे ॥ ७ ॥

लम्बयेत्पूर्वसूत्रं तु द्व्यन्तरं त्वेवमूह्यताम् ।
तत्सूत्राद्वामपार्श्वे तु हिक्कासूत्रं शिवाङ्गुलम् ॥ ८ ॥
अर्धाङ्गुलं तु तत्सूत्रं वा येन्द्रथ मे मेढ्र तु मध्यमे ।
तत्सूत्राद्दक्षिणे नाभिमेढ्रमध्यं युगाङ्गुलम् ॥ ९ ॥
[त]त्सूत्राद्वामजान्वन्तमर्धमात्रं विधीयते ।
समभङ्गमिति ख्यातमतिभङ्गमथो शृणु ॥ १० ॥
उष्णीषाद्वामपार्श्वे तु नेत्रान्ते च पुटान्तके ।
दक्षिणे स्तनमध्यान्तं तत्सूत्रं तु गुणाङ्गुलम् ॥ ११ ॥
नाभिमध्ये तु वामे तु सूत्रनीत्रं गुणाङ्गुलम् ।
तत्सूत्रं वामजान्वन्तमर्धमात्रं विधीयते ॥ १२ ॥
वामाङ्घ्रिपार्ष्णिसव्ये तु पार्श्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
स्पर्शनं वेशनं नीत्रं स्म(स)पादस्थानकोर्त(क्त)वत् ॥ १३ ॥
एवं त्रिभङ्गसूत्रेषु संमिश्रं तु न कारयेत् ।
उत्तमं चातिभङ्गं स्यात्समभङ्गं तु मध्यमम् ॥ १४ ॥
अभङ्गमधमं ख्यातं त्रिपुरान्तकमूर्तितः ।
दक्षिणं स्वस्तिकं पादं वामपादं तु कुञ्चितम् ॥ १५ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्ते तु द्वे नाभी सूत्रसन्तक(त)म् ।
सिंहकर्णं तु तद्धस्तं बाणमध्यं तु पिण्डितम् ॥ १६ ॥
बाणा[या]मं तु तत्सप्तत्र्यङ्गुलं तु विधीयते ।
कनिष्ठाङ्गुलिपरीणाहं देवेशस्य करौ स्थितौ ॥ १७ ॥
आस्यं पञ्चाङ्गुलव्यासमास्योर्ध्वं व्याससदृशम् ।
आस्यतुङ्गं समं पूज्यं तुङ्गमन्याङ्गुलीततम् ॥ १८ ॥
वामहस्ते धनुर्धृत्वा कक्षान्तात्तत्करोर्ध्वकम् ।
एकद्वित्र्यङ्गुलं वाऽपि तस्माद्धृत्यानतं तु वा ॥ १९ ॥
शताङ्गुली (लं) तु तुङ्गं वा पञ्चसप्तनवाङ्गुलम् ।
हीनं वाऽप्यधिकं वाऽपि नवधा धनुषाऽन्वितम् ॥ २० ॥
पूर्णमुष्टि तु नाहं स्यान्मध्यमाग्रौ कृशौ कुरु ।
अग्रं मध्याङ्गुलव्यासं वृत्तवर्णे विचित्रकम् ॥ २१ ॥
बाणनाहं त्रिभागैकं रज्जुनाहं तु तन्तुना ।
धनुर्दीर्घाष्टभागे तु सप्तांशं रज्जुदीर्घकम् ॥ २२ ॥

तद्दीर्घस्यानुकूलं तु धनुर्वक्रमुदाहृतम् ।
त्रिवक्रं सहितं वाऽथ बालचन्द्रो भवेत्तथा ॥ २३ ॥
धनुषा(रा)कृतिरेवं स्याल्लोहजं दारुजं तु वा ।
कर्तरीपरहस्तौ द्वौ टङ्कं कृष्णमृगान्वितम् ॥ २४ ॥
टङ्कं दक्षिणहस्ते तु वामहस्ते मृगो धृतः ।
जटामुकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ २५ ॥
प्रवालसदृशप्रख्यं वामे गौरीसमायुतम् ।
त्रिपुरान्तकमूर्तिस्तु प्रथमं लक्षणाञ्चितम् ॥ २६ ॥
देवस्य वामपादं तु अपस्मारोपरि स्थितम् ।
शेषं प्राविग कर्तव्यं द्वितीयं लक्षणं भवेत् ॥ २७ ॥
स्वस्तिकं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यं सूत्रादितरपार्श्वकम् ॥ २८ ॥
तृतीयं लक्षणं प्रोक्तं चतुर्थं लक्षणं शृणु ।
तदेव वामपादं तु अपस्मारशिरःस्थितः ॥ २९ ॥
प्रागिवैवावशेषं तु चतुर्थं लक्षणं हितम् ।
कटौ बाणधरे हस्ते मध्यरेखाकलाङ्गुलम् ॥ ३० ॥
तुर्यांशं मनुमात्रं वा त्रयोदशाङ्गुलं तु वा ।
भानुरुद्राङ्गुलं वाऽथ द्व्यन्तरं षड्विधं भवेत् ॥ ३१ ॥
तत्परं कूर्परं नीत्रं श्रोणिपार्श्वे तथा भवेत् ।
कक्षाद्धनुर्धनुर्हस्ते मणिबन्धान्तरं ततः ॥ ३२ ॥
तत्करे कूर्परोद्धारं हृदयान्तमुदाहृतम् ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चमात्रं तन्मानकं तु वा ॥ ३३ ॥
सर्वेषामपि सामान्यं द्व्यन्तरं कथितं मतम् ।
तदेव पूर्वहस्तौ द्वौ कटकौ हृदयस्थितौ ॥ ३४ ॥
वामे दक्षिणहस्तं तु क्रमाद्द्वंद्वयोर्मुदा ।
बाणमूलं धृतं सव्यं वामं बाणाग्रकं धृतम् ॥ ३५ ॥
परहस्ते दक्षिणे टङ्कं धनूंषि वामहस्तके ।
सव्ये पार्श्वे भृगुर्वाऽथ वामे गौरीसमायुतम् ॥ ३६ ॥
अपस्मारं विना पादं नतसूत्रं च पार्श्वयोः ।
एवं चतुर्भुजोपेता मूर्तिः पञ्चविधा भवेत् ॥ ३७ ॥

अतिभङ्गं नतो भेदमष्टहस्तसमन्वितम् ।
बाणं च परशुं खड्गं यज्ञं वै दक्षिणे करे ॥ ३८ ॥
धनुषी विस्मयं खेटं मृगहस्तमथापि वा ।
वामहस्तामिदं ख्यातं पूर्वहस्तात्करान्तकम् ॥ ३९ ॥
यथाशोभं तथा तुङ्गं कल्पयेद्गौरिसंयुतम् ।
षष्ठमप्येवमाख्यातं सप्तमं च अथोच्यते ॥ ४० ॥
बाणं चक्रं तथा शूलं टङ्कं वज्रं च दक्षिणे ।
धनुः शङ्खं तथा सूचिं विस्मयं खेटकं तथा ॥ ४१ ॥
वामे पञ्चकरं ख्यातमतिभङ्गस्तथोपरि ।
तथैव दक्षिणं जानुं वामोपरि निधापयेत् ॥ ४२ ॥
तत्पूर्वे या(वा)मपादं तु तले न्य[स्य] रथोपरि ।
रथं तु मुकुलोपेतं मुकुलं रज्जुनाऽऽवृतम् ॥ ४३ ॥
मुकुलाभ्यन्तरे ब्रह्म चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजम् ।
तस्य दक्षिणहस्तौ द्वौ वेणुदण्डकमण्डलुम् ॥ ४४ ॥
कुण्डिका पद्मपाशं च वामहस्तद्वयोर्धृतम् ।
रथस्य मुकुलाधस्ताद्वृषभं चातिवर्णकम् ॥ ४५ ॥
रथं याप(पूर्वे)णमार्गेण कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
त्रिपुरान्तकमाख्यातमष्टभेदं द्विजोत्तम ॥ ४६ ॥
प्रवालसदृशं प्रणां(ख्यं) सत्त्वराजसमुश्रु(संयु)तम् ।
सर्वाभरणसंयुक्तं मेघवक्त्रं त्रिनेत्रकम् ॥ ४७ ॥
तस्य वामे स्थिता देवी प्रागुक्तविधिना कुरु ।
सामान्यलक्षणं कार्यं त्रिपुरान्तकमूर्तिनः ॥ ४८ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे त्रिपुरान्तकमूर्तिलक्षणं नाम सप्तषष्टितमः पटलः ।

॥ अथाष्टषष्टितमः पटलः ॥

अथ कल्याणमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
ललाटमध्यवामे तु वामनेत्रावसानके ॥ १ ॥

वामनासापुटान्ते च हिक्कामध्ये चलं भवेत् ।
दक्षिणं नाभिमध्ये तु देवहत्वा(स्ता)ङ्गुलं भवेत् ॥ २ ॥
नीत्वा स्थिताङ्घ्रिगुल्फः स्यान्मध्ये सूत्रं प्रलम्बयेत् ।
द्व्यन्तरं नतमानं च समभङ्गं यथाक्रमम् ॥ ३ ॥
स्वस्तिकं वामपादं तु दक्षिणं कुञ्चितं भवेत् ।
दक्षिणं पूर्वहस्तं तु गौरीदक्षिणहस्तधृत् ॥ ४ ॥
वरदं वामहस्तं तु परहस्तद्वयोस्त(र्वे)रम् ।
दक्षिणे परशुं वाऽथ वामे कृष्णमृगं तथा ॥ ५ ॥
जटामुकुटसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ।
देवं प्रवालवर्णाभं पार्श्वे तस्य विशेषतः ॥ ६ ॥
सस्यश्यामनिभा देवी प्राग्वन्मानादिसंमताम् ।
उत्पलं वामहस्ते तु धृतदक्षिणहस्तकम् ॥ ७ ॥
शंभोर्दक्षिणसंग्राह्यलज्जालम्बसमन्वितम् ।
पूर्वस्यानुगुणं शीघ्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ८ ॥
हस्ताभ्यां संस्पृशेद्देवौ तौ(गौ)र्याधस्तु कटिं द्विजः ।
देवाग्रे कारयेत्कुण्डं होमकर्म प्रजापतिः ॥ ९ ॥
शंभोर्वै स्तनसीमान्तं प्रजेशस्योदयं भवेत् ।
चतुर्भुजं चतुर्वक्त्रं सर्वाभरणभूषितम् ॥ १० ॥
अजिनं चाक्षमाला च वामहस्तेऽधरे पु(प)रे ।
दक्षिणं पूर्वहस्तं तु धृतवामकरः क्रमात् ॥ ११ ॥
उत्तराभिमुखासीनः पद्मपीठे प्रजापतिः ।
प्रभाग्रौ देवीदेवेशौ देवी देवस्य दक्षिणे ॥ १२ ॥
दक्षिणाभिमुखो विष्णुर्होमस्योत्तरदिक्स्थितः ।
शंभोर्वै नासीसीमान्तं श्रेष्ठायामं स्तनान्तकम् ॥ १३ ॥
तयोर्मध्येऽष्ट वा भज्य नवधा केशवोदयम् ।
श्यामवर्णं समं भागं शङ्खचक्रं परे करे ॥ १४ ॥
हिरण्यपरकोणापा पूर्वहस्तद्वयोपरि ।
संग्राह्यं वरदे हस्ते सुतीर्थोदकपूर्वकम् ॥ १५ ॥
अनादिगोत्रसंभूतं श्रीशैवं परमेश्वरम् ।
आदिगोत्रा उमा गौरी तवैवास्मिन्ददाम्यहम् ॥ १६ ॥

इत्युक्त्वा वरदे हस्ते दद्यात्तीर्थोदकं हरिः ।
अष्ट लोकेशविघ्नेशसिद्धप(य)श्च गणादयः ॥ १७ ॥
ऋषयश्चैव गन्धर्वा अप्सराश्च सदैवताः ॥ १८ ॥
इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कल्याणमूर्तिलक्षणं नामा-
ष्टषष्टितमः पटलः ।

॥ अथैकोनसप्ततितमः पटलः ॥

अर्धनारीशमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यते शृणु ।
चतुर्भुजं षड्भुजं च द्विभुजं परिकीर्तितम् ॥ १ ॥
सभङ्गं स्थानकस्योक्तमार्गेणैवानतादयः ।
स्वस्तिकं दक्षिणं पादमितरं कुञ्चितं भवेत् ॥ २ ॥
वामार्धे पार्वतीरूपं दक्षिणार्धे महेश्वरम् ।
अभयं परशुं सव्ये हस्ते वह्निं शिवांशके ॥ ३ ॥
वृषभं मूर्तिकन्यस्तकूर्परं वामहस्तके ।
तदन्यद्वामहस्तं तु कटकं पुष्पसंयुतम् ॥ ४ ॥
द्विभुजे वरदं सव्ये वामहस्ते तु पुष्पधृत् ।
शिवास्य(वस्याऽऽ)भरणं सव्ये वामे श्रीभूषणाञ्चितम् ॥ ५ ॥
पुस्तकं दक्षिणे पार्श्वे वामे स्त्रीणां पयोधरम् ।
अथवा कुञ्चितं सव्यं पादं वामं तु स्वस्तिकम् ॥ ६ ॥
सव्यं शूलधरं हस्तं वामे पुष्करकं धतम् ।
वरदं दक्षिणं हस्तमन्योक्षिशिरपूर्वकम् ॥ ७ ॥
कपालं दक्षिणे हस्ते वामहस्तं प्रसारितम् ।
दक्षिणे रौद्रदृष्टिः स्याद्वामे पार्श्वे तु शीतलम् ॥ ८ ॥
दुकूलं चोरुमध्यान्तं सव्यं गुल्फान्तमन्यकम् ।
एवं विस्तारतः प्रोक्तमर्धनारीश्वरं परम् ॥ ९ ॥
इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पेऽर्धनारीश्वरलक्षणं नामैकोनसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ सप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण गजहामूर्तिलक्षणम् ।
ललाटमध्यनासाग्रं वामे तु स्तनमध्यमात् ॥ १ ॥

वामद्विपिण्डमध्यात्तु पूर्वसूत्रं प्रसारयेत् ।
तत्सूत्राद्दक्षिणे वामे पादपार्ष्ण्यन्तरं द्विज ॥ २ ॥
साष्टत्रिंशतिमात्रं वा षट्त्रिंशत्यङ्गुलं तु वा ।
तत्सूत्राद्वामनो(तः) सव्यपादाङ्गुष्ठान्तरं द्विज ॥ ३ ॥
एकविंशतिमात्रं वा एकोनविंशदेव वा ।
चतुर्हस्ताष्टहस्तं वा सर्वाभरणसंयुतम् ॥ ४ ॥
चतुर्भुजं चेत्पाशं च भे(ग)जचर्म च दक्षिणे ।
गजास्यं गजचर्म स्याद्वामपार्श्वकरद्वयम् ॥ ५ ॥
चतुर्दोर्ष्वेवमाख्यातमष्टहस्तमथोच्यते ।
गजस्य मस्तकं पाशं गजचर्म च दक्षिणे ॥ ६ ॥
गजशृङ्गं कपालं च गजेचर्म च विस्मयम् ।
वामपार्श्वे तु चत्वारो हस्तमे(स्ता ह्ये)वं प्रकीर्तितम् ॥ ७ ॥
शंभोर्वामाङ्घ्र्यधस्तात्तु गजस्यैव तु मस्तकम् ।
मुकुटस्योपरिष्टात्तु गजपुच्छं प्रकाशयेत् ॥ ८ ॥
पार्श्वयोगे जयायां तु यथा युक्त्या तु कारयेत् ।
प्रभामण्डलवच्छेषं गजचर्म प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥
शूलखड्गधरं चर्म गजशृङ्गं च दक्षिणे ।
कपालं खेटकं खड्गं गजचर्म च वामके ॥ १० ॥
ललाटमध्यनासाग्रं दक्षिणस्तनमध्यमात् ।
सव्यपीठस्य मध्यं तु लम्बयेद्ब्रह्मसूत्रकम् ॥ ११ ॥
स्वस्तिकं वामपादं तु गजस्य मस्तकोपरि ।
उद्धृतं दक्षिणं पादं वाममुत्कुटिकं भवेत् ॥ १२ ॥
तदङ्घ्रिपार्ष्ण्योः स्फिक्पिण्डादद्व्यन्तरं चतुरङ्गुलम् ।
तज्जानुवामकक्षस्य असिसूत्रं समं नयेत् ॥ १३ ॥
एवं द्विविधनीत्वा तु गजहामूर्तिरुच्यते ।
दक्षसूत्रादुमा देवी शंभोर्वामोभयान्विताम् ॥ १४ ॥
एवं हि कल्पितं बिम्बम्(म्बं रा)जाविजयमाप्नुयात् ॥ १५ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे गजहामूर्तिलक्षणं नाम
सप्ततितमः पटलः ।

———

॥ अथैकसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण पाशुपत[स्य] लक्षणम् ।
समपत्स्थानकं प्रोक्तं चन्द्रशेखरमूर्तिवत् ॥ १ ॥
त्रिनेत्रं च चतुर्बाहुं मूर्धकेशं महाधनुम् ।
अभयं शूलहस्तं च दक्षिणे तु करद्वये ॥ २ ॥
वरदं चाक्षमाला च वामपार्श्वकरद्वये ।
प्रवालसदृशप्रख्यं सौम्यनेत्रं तु शीतलम् ॥ ३ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तं किंचित्प्रहसिताननम् ।
नित्योत्सवस्थबिम्बार्थं स्थानकं वासनं तु वा ॥ ४ ॥
तदेवाग्निसमं वर्णं रक्ताक्षं कुटिलद्र(भ्रु)वम् ।
तीक्ष्णनेत्रस्य(त्रैश्च) संयुक्तं व्यालयज्ञोपवीतिनम् ॥ ५ ॥
ज्वालानलशिखाकारमतिरत्ननिवासधृक् ।
शूलं तथो(त्वधो)मुखं धृत्वा कपालं वरदोद्धृतम् ॥ ६ ॥
अथवाऽभयं विना शूलं मूलं धृत्वा तु तत्करे ।
शूलाग्रं वरदेनैव गव्यतिर्यग्गते ध्रुवम् ॥ ७ ॥
दक्षिणे वरदे हस्ते टङ्कं खड्गं तु वामके ।
कौतुकं पाशुपतनं बलिलिङ्गे तु पूज्यते ॥ ८ ॥
ध्यानपूजानिमित्तायामेतन्मूर्तिं वदाम्यहम् ।
एतन्मूर्तिं सकृद्ध्यायेत्सर्वशत्रुविनाशनम् ॥ ९ ॥
एवं तु रौद्रमूर्त्य(र्तिं) तु प्रतिमां नैव कारयेत् ॥ १० ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे पाशुपतमूर्तिलक्षणं नामैकसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ द्विसप्ततितमः पटलः ॥

अथ कंकालमूर्तेस्तु लक्षणं वक्ष्यतेऽधुना ।
पादौ तु पादुकोपेतौ भिक्षुकंकाललक्षणम् ॥ १ ॥
रक्षार्थं परिवारार्थं मोक्षार्थं तु विधीयते ।
स्थानकं गमनं प्रायं द्वाविंशं तु प्रवक्ष्यते ॥ २ ॥

स्थानकं मूलबेरं च गमनं चोत्सवं भवेत् ।
दारुजा लोहजा वाऽथ सुधामृन्मयशर्करा ॥ ३ ॥
शिला च चित्रं वा कुर्यात्प्रतिमां वा यथाविधि ।
एवं च प्रतिमां कुर्यान्मानोन्मानप्रमाणवित् ॥ ४ ॥
प्रमाणमङ्गैर्वा कृत्वा मानं संग्राह्य बुद्धिमान् ।
अङ्गुलैर्यवसंयुक्तैर्हस्ततालवितस्तिभिः ॥ ५ ॥
आयादि शुभं संग्राह्यं मानं शुद्ध्यर्थकं भवेत् ।
पादावधिष्ठानमानं द्वारतुङ्गसमेऽपि वा ॥ ६ ॥
मूललिङ्गसमोत्तुङ्गं सार्धं द्वित्रियवं तु वा ।
तयोर्मध्याष्टभागं तु नवधा तुङ्गमानकम् ॥ ७ ॥
उत्सवोद्यममानेन समस्तविधिरुच्यते ।
वामपादस्थितं चैव दक्षिणं गम्य वक्ष्यते ॥ ८ ॥
पादौ पादधृतौ चैव भवेद्दक्षिणकुञ्चितम् ।
पार्ष्ण्यूर्ध्वदृग्भवेत्पूर्वं ब्रह्मसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ९ ॥
पूर्वहस्तं कृतं वाऽपि दक्षिणे कर्षके धृतम् ।
हिरण्यस्य कृतं वाऽपि तर्जन्यङ्गुष्ठस्पृक्यया ॥ १० ॥
योनिसीमावसानेन दूर्वाकार ए(इ)वापि वा ।
अथ वामकरे पात्रौ(त्रं) नाभिसीमावसानकम् ॥ ११ ॥
डमरुं पू(वा)हमस्ते तु हनुसीमावसानकम् ।
वामे शूलस्य हस्तं वा शिखिपिक्खण्डसंयुतम् ॥ १२ ॥
कङ्कालं च तदग्रे तु बन्धयेद्धृदयोपरि ।
बाहुसीमावसानेन तत्कन्याच्यविकं भवेत् ॥ १३ ॥
एकद्वित्रिचतुर्मात्रं नताधिक्यादिमेव हि ।
स्थानके पूर्वसूत्रं वा भङ्गमानमथो शृणु ॥ १४ ॥
ललाटवामपार्श्वे तु नेत्रान्ते च पुटान्तके ।
हनोर्वामे तु हिक्कायां हृदये कालकोलकम् ॥ १५ ॥
नाभेश्च दक्षिणे सूत्रं पक्षाङ्गुलमिति त्रयम् ।
योनिनीत्रं तु सूत्रं वा दक्षिणे युगमात्रकम् ॥ १६ ॥
वामपादस्थितं वाऽपि द्विपादान्तरमध्यमे ।
स्थानकं ह्येवमाख्यातं गमनेषु विधीयते ॥ १७ ॥

गमनेषु तु सूत्रं वा ललाटे वामपार्श्वके ।
वामाङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु द्विपार्श्वके सूत्रकं भवेत् ॥ १८ ॥
सूत्रं ललाटमध्ये च दक्षिणे तु द्वयाङ्गुलम् ।
वामे च पुटपार्श्वे तु हिक्काहृदयमध्यमे ॥ १९ ॥
नाभिवामे द्वयाङ्गुल्यं योनिवामे युगाङ्गुलम् ।
वामाङ्घ्रिगुल्फस्पृशं स्याद्गमनस्य तु सूत्रकम् ॥ २० ॥
अभङ्गस्योक्तमार्गेण नतमात्रं च बुद्धिमान् ।
गमने सूत्रकं वाऽपि हस्तयोर्नीव्रमेव वा ॥ २१ ॥
सव्यहस्ततृणं कुर्यात्सूत्राद्व्यन्तरमंशकम् ।
द्वाविंशतिद्व्यङ्गुलं वाऽपि त्रयोविंशतिरेव च ॥ २२ ॥
मणिबन्धे मध्यमां तु बाह्ये चैव तथैव हि ।
नीव्रं त्त्रिविधं चैव पात्रे वामकरेऽपि वा ॥ २३ ॥
कलासप्तदशं चाष्टमानानौ चा(नतश्चा)पि नीव्रकम् ।
नाभिसीमावसाने तु कूर्परं तस्य नीव्रकम् ॥ २४ ॥
म(प)ञ्चाङ्गुलमथो वाऽपि तिथिषोडशमेव वा ।
दक्षिणं तृणकं हस्ते योनिसीमावसानके ॥ २५ ॥
एकद्वित्रिचतुर्मात्रं मृगसस्य(सूत्रं) प्रलम्बयेत् ।
ज्ञानमुद्रासिंहकर्णौ यथासौन्दर्यमाचरेत् ॥ २६ ॥
वामहस्ते परे शूलबाहुसीमावसानके ।
पूर्वसूत्रं तथैव स्याद् शिखाबद्धस्य नीव्रकम् ॥ २७ ॥
चत्वारिंशतिमात्रं वा शूलं तु खगु(ड्ग)तोपरि(मरे) ।
शूलाग्रो घातुको पीवा कङ्कालं बन्धयेत्सुधीः ॥ २८ ॥
दक्षिणे परहस्तेन डमरुं कटिकेऽपि वा ।
तु(क)टिदीर्घस्य विस्तारं नवांशैरितिकेऽपि वा ॥ २९ ॥
मण्डं क्षीणं गुणाङ्गुल्यं पद्माकारं द्विपार्श्वके ।
वलयद्वयसंयुक्तं तर्जनी ऋजुतो भवेत् ॥ ३० ॥
तर्जन्यां गुह्यमेवं हि हनुसीमावसानकम् ।
मणिबन्धस्य नीव्रं तु पूर्वसूत्रं तथैव च ॥ ३१ ॥
चत्वारिंशतिमेवाद्यमंशाधिकमथापि च ।
वामे कपालपात्रं वा भान्वंशं रसनीव्रकम् ॥ ३२ ॥

घनं मेघाङ्गुलं वाऽपि सुवृत्तंनिर्व्रणं भवेत् ।
मकरकुण्डलमेवं हि शङ्खपत्रं तु वामके ॥ ३३ ॥
जटामण्डलमेवोक्तं विकीर्णं केशमण्डलं ।
दक्षिणे तु शेखरं वा पाजन्विर्वामकेऽपि वा ॥ ३४ ॥
करोटिमन्दबन्धं च धुत्तूरकुसुमावृतौ ।
बकयक्षं तथैवोक्तमर्कपुष्पैश्च दूर्वकैः ॥ ३५ ॥
पिका(ना)किजगबन्धं च कटौ रुद्राक्षमालिका ।
नाग कङ्कणं कोष्ठेषु नानारत्नविभूषितम् ॥ ३६ ॥
व्याघ्रचर्माम्बरधरं रुद्रवक्त्रप्रकाशितम् ।
भस्मोद्धूलितदिव्याङ्गं किंचित्प्रहसिताननम् ॥ ३७ ॥
एतत्कङ्कालनामास्ति वामस्कन्धोपरि त्यजेत् ।
अनेकभूतैर्जायाभिः सेवितं वन्दितं च तैः ॥ ३८ ॥
बलिपात्रधृतं भूतमग्रे गे(हे)मसमन्वितम् ।
दत्त्वा त्वन्नं तु तत्पात्रे निधायाकृतिजायया ॥ ३९ ॥
किंचित्प्रकाशितं योनिसंयुक्तं नत(व)वाससा ।
संभूता मनसोपेता जायाः सर्वतने(त्रैने)कशः ॥ ४० ॥
दक्षिणे कटिपार्श्वे तु क्षुरिकाश्चैव बन्धयेत् ।
क्षुरिकाहेमसंकाशामुपबन्धसमाश्रिता ॥ ४१ ॥
उभयोः पार्श्वयोर्हस्ते नानानागैर्विभूषिताम् ।
ऋषिभिर्देवगन्धर्वैः सिद्धविद्याधरादिभिः ॥ ४२ ॥
हृदयं कलिसंयुक्तं संभ्रान्तमनसाश्रितैः ।
सर्वानित्यसदानन्दं सेविताद्यैः सुपूजितम् ॥ ४३ ॥
वीथीं संमार्जयेद्वायुः पर्जन्यो जलसेचनम् ।
पुष्पवृष्टिकृतो देवा ऋषयः स्तोत्रपाठकाः ॥ ४४ ॥
ऋग्यजुःसामाथर्वाणः स्तुतिं कुर्युः परे परे ।
चर्मबन्धं च कांसं च वीणा सुषिरमेव च ॥ ४५ ॥
शङ्खध्वनिसमायुक्तं पञ्चवाद्यं महा(समा)रभेत् ।
तुम्बुरुनारदाद्यैश्च जयवाद्यं सलक्षणम् ॥ ४६ ॥
चन्द्रादित्यादिचिद्रोजाचा(वद्राजका)मरा दिव्यसेवितः ।
सर्वलोकोपकारार्थमिन्द्रस्य सवनादिषु ॥ ४७ ॥

वाभूतागमनादेवा योन्येवा(निसीमा)वसानकम् । (?)
पञ्चतालेन भूतं च मानोन्मानप्रमाणकम् ॥ ४८ ॥
भूते तु शिरसो(सः)पात्रं द्विहस्तं स्पर्श एव वा ।
पात्रह(वि)स्तारके वाऽपि विंशतिरङ्गुलं तु वा ॥ ४९ ॥
निम्नमानं दशाङ्गुल्यं खनमेकाङ्गुलं भवेत् ।
हिरण्यं दक्षदिग्भागे जानुसीमावसानकम् ॥ ५० ॥
मूर्धन्यादिपदान्ते च हरिणीं तुङ्गमेव च ।
देवस्य पूर्वसूत्रे तु स्पर्शमानं तथैव हि ॥ ५१ ॥
नासाग्रे लम्बयेत्सूत्रं वामाङ्गुष्ठस्य मूलके ।
जटाग्रे विंशदङ्गुल्यं त्रयोविंशदथाङ्गुलम् ॥ ५२ ॥
स्पर्शनं कुक्षिनासाग्रमङ्गुष्ठमूलं लम्बयेत् ।
सूत्रवामे तु नीव्रान्तमष्टाङ्गुल्यशराङ्गुलम् ॥ ५३ ॥
तत्सूत्राद्दक्षिणाङ्गुष्ठे नीव्रकं तु नवाङ्गुलम् ।
दशरुद्राङ्गुलं वाऽथ द्वादशाङ्गुलमेव च ॥ ५४ ॥
सूत्रस्थानं तु निम्नं वा सव्यपार्ष्ण्यन्तरेऽपि वा ।
द्वाविंशदङ्गुलं वाऽपि त्रयोविंशतिमेव वा ॥ ५५ ॥
सूत्रात्पार्श्वं तु सीमान्तं दक्षिणाङ्गुष्ठनिम्नकम् ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चरसाङ्गुल्यं तु नीव्रकम् ॥ ५६ ॥
पीठे दक्षिणपार्ष्ण्यं(र्श्वे) तु वेदपञ्चरसाङ्गुलम् ।
पादुकायामकं वाऽपि पादतालायसीम(वसान)कम् ॥ ५७ ॥
उत्सेधेन गुणाङ्गुल्यमूर्ध्वमानं तु पञ्चकम् ।
तर्जन्यङ्गुष्ठयोर्मध्ये मुकुलाकृति बन्धयेत् ॥ ५८ ॥
द्व्यङ्गुलं कुमुदोत्सेधं सुवृत्तं सुन्दरं भवेत् ।
कैलासशिखरे रम्ये श्रीगन्धे देवनायकम् ॥ ५९ ॥
ऋषीणां संगमे प्रीत्या भगवान्परमेश्वरः ।
दण्डकारण्यलीलायां मुनीनां सर्वशान्तये ॥ ६० ॥
तेषां श्रीणां च पौरन्ध्रा(न्ध्ये) विघाताय च लीलया ।
भिक्षास्वरूपं नग्नेन कटिसूत्रविवर्जितः ॥ ६१ ॥
इत्ययं परमेशानः कैलासं त्रैविनीयतम् ।
भिक्षां करोम्यहं विप्र कङ्कालस्य तु मोक्षणम् ॥ ६२ ॥

काश्यप उवाच—

त्वया वै वर्धितं चास्य कङ्कालस्यो(स्य) फलं कथम् ।

शिव उवाच—

इदानीं पुरतो विप्र कथ्यते तत्सविस्तरम् ॥ ६३ ॥
तदहं भुवनादीनि याचेऽभयपुरस्करः ।
कम्पितस्तु समस्तानि भुवनान्यधिवासितः ॥ ६४ ॥
प्रार्थयेद्यस्तु मां भिक्षां मासं भयनिवृत्तये ।
अण्डानां सुस्थितार्थं च सर्वलोकोपकारकम् ॥ ६५ ॥
कङ्कालमोचनान्तं तु तद्धुनैवमहं द्विज ।
भिक्षान्ते मोचयेदेतत्कङ्कालमभयं भवेत् ॥ ६६ ॥

काश्यप उवाच—

एवं कङ्कालमाख्यातं करिरर्थ(हरमर्धहरि) शृणु ॥ ६७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कङ्कालमूर्तिलक्षणं नाम
द्विसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ त्रिसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण हरिर(म)र्धहरं परम् ।
आर्जवं स्वस्थि(स्ति)कं स्थानं स्थानकं समपादकम् ॥ १ ॥
दक्षिणं चाभयं वामं(मे) कटकं पूरिमाश्रितम् ।
परशुं दक्षिणे वामे (भागे) शङ्खायुधधरं परम् ॥ २ ॥
सव्ये वामे च मुकुटे जटाकिरीटमण्डितम् ।
प्रवालं श्यामरूपं तु तस्यो(च्छो)भाभरणान्वितम् ॥ ३ ॥
दक्षिणे तूग्रदृष्टिः स्याद्वामे दृष्टिः स(सु)शीतलम् (ला) ।
किंचित्प्रकाशितार्धं च दृष्ट्या तु तल्ललाटके ॥ ४ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तं दिगम्बरसमन्वितम् ।
शिरश्चक्रसमायुक्तं तस्य लक्षणमुच्यते ॥ ५ ॥

रुद्रांशकविशालं तु तद्भागांशेन वर्धितम् ।
घनं सुवृत्तचक्रं च पद्माकृतिम(अ)थापि वा ॥ ६ ॥
शिरश्चक्रविशालं तु सप्तभागैकभागिकम् ।
शिरसश्चक्रनालस्य विस्तारं द्विजसत्तम ॥ ७ ॥
चक्रवामत्रिभागैकं चक्रदं शिरसोन्नतम् ।
अग्रे ललाटपट्टस्य शिरश्चक्रस्य नालकम् ॥ ८ ॥
चक्रं तर्जनीमालम्ब्य पुष्पमालां च मध्यमाम् ।
सर्वेषां देवदेवीनामेवमेव समाचरेत् ॥ ९ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे हर्यर्धहरलक्षणं नामत्रि-
सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ चतुःसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण भिक्षाटनमहेश्वरम् ।
पादौ पादुकसंयुक्तौ वामपादं तु स्वस्तिकम् ॥ १ ॥
ईषदुद्धृत्य सव्यं तु पादं तुङ्गं नवोत्सवम् ।
ललाटमध्यमासव्ये नवाष्टौ वा यवान्तरे ॥ २ ॥
नासाग्रेद(त्व)धरे वामे हिकामध्यं तु वामके ।
हृन्मध्यनाभिसव्ये तु षोडशं तु यवान्तरम् ॥ ३ ॥
स्वस्त्याङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ।
अभङ्गं सनतं कार्यं समभङ्गमथापि वा ॥ ४ ॥
पादौ पादुकसंयुक्तौ पादुकारहितौ तु वा ।
सुविकीर्णजटाभारो जटामण्डल एव वा ॥ ५ ॥
प्रणमं च जटाभारं नग्नरूपं नताननम् ।
ललाटपट्टसंयुक्तं करोटार्धं तु शेखरम् ॥ ६ ॥
सर्वाभरणसंयुक्तं कटिसूत्रविवर्जितम् ।
शुद्धश्वेतनिभं प्रोक्तं मानं नागविभूषितम् ॥ ७ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्तं तु मृगस्याऽऽसमकं भवेत् ।
वामे तु पूर्वहस्तं तु वरदं स्यात्कपालधृत ॥ ८ ॥

दक्षिणे परहस्ते तु डमरुं च धरेद्विज ।
वामे तु शिखिपिञ्छं च कर्तव्यं शीतलं धृतम् ॥ ९ ॥
सितवस्त्रोत्तरीयं तु नागेन कटिवेष्टितम् ।
श्वेतयज्ञोपवीतं तु नीलवर्णत्रिपुण्ड्रधृत् ॥ १० ॥
पद्मपीठोपरिष्टात्तु शेषं कङ्कालमूर्तिवत् ॥ ११ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे भिक्षाटनमूर्तिलक्षणं नाम
चतुःसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण चण्डेशानुग्रहं परम् ।
उमासहितवत्सर्वं वामे किंचिन्नताननम् ॥ १ ॥
दक्षिणे त्वभयं वर्ज्यं तथा त्वाभरणं भवेत् ।
मवा(तद्वा)मे कटकं न्यस्य अधस्ताच्चण्डमूर्तिनाम् ॥ २ ॥
हृदयाञ्जलिसंयुक्तौ हस्तौ तदभिसंयुतम् ।
आसनादिसुखासीनं चण्डेशं वर्णसंनिभम् ॥ ३ ॥
देवीदेवेश्वरौ मध्ये स्कन्दमूर्तिं विना बुधः ।
चण्डेशानुग्रहं ख्यातं दक्षिणं कीर्तितं परम् ॥ ४ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे चण्डेशानुग्रहो नाम
पञ्चसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ षट्सप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण दक्षिणामूर्तिलक्षणम् ।
लम्बयेद्दक्षिणं पादं वामाङ्घ्रिनल[का]ग्रकम् ॥ १ ॥
सव्योर्वग्रं निधातव्यं वामपादं तु शाययेत् ।
ललाटदक्षिणे सव्ये नेत्रान्तं तत्पुटान्तके ॥ २ ॥
यवत्रयान्तरं नीत्वा लम्ब्य नाभेस्तु मध्यमे ।
मेढ्रमूलं तु मध्ये स्यात्पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ३ ॥

नतमत्यर्थमात्रं स्याच्चतुर्भुजसमन्वितम् ।
दक्षिणे पूर्वहस्ते तु अक्षमालाधरं परम् ॥ ४ ॥
वरदं पूर्वहस्त स्यादष्टहस्तमथापि वा ।
वामजानूपरिष्टाच्च वरदे तलपृष्ठकम् ॥ ५ ॥
वामजानूपरिष्टात्तु दण्डके कूर्परान्न्यसेत् ।
वामे चापरहस्तं तु वह्निर्वा व्यालमेव वा ॥ ६ ॥
अर्धेन्दुवक्त्रं सर्वाङ्गं मम दास्यति कोपकम् । (?)
विकीर्णमूर्धजं वाऽपि जटामण्डलमेव वा ॥ ७ ॥
वामे धत्तूरनागौ च दक्षिणे चन्द्रशेखरम् ।
हसितं वक्त्रसंयुक्तं सर्वाभरणभूषितम् ॥ ८ ॥
सितवस्त्रोत्तरीयं च सितयज्ञोपवीतिनम् ।
त्रिनेत्रं धवलं वामे सव्ये मकरकुण्डलम् ॥ ९ ॥
कर्णौ तु पत्रशङ्खं स्यात्कुण्डलैर्वाऽथमण्डितम् ।
रुद्राक्षे(क्षैः) कण्ठमालाभा ह्(भिर्हे)न्मालां च
विमू(लाभिश्च भू)षितम् ॥ १० ॥
व्याघ्रचर्माम्बरोपेतं सर्वक्लेशविवर्जितम् ।
नारदो जमदग्निश्च वसिष्ठो भृगु दक्षिणे ॥ ११ ॥
भरद्वाजश्च शुनकश्चागस्त्यो वामपार्श्वके ।
वन्दितं किन्नराद्या(द्यै)स्तु वटवृक्षसमाश्रिताः(तैः) ॥ १२ ॥
अपस्मारोपरिष्टात्तु लम्बपादतलं न्यसेत् ।
सूत्रं तत्पादपार्ष्ण्यं तु वेदं स्यान्मनुमात्रकम् ॥ १३ ॥
सूत्रं तत्पादजान्वोस्तु द्व्यन्तरं भानुमात्रकम् ।
श्यामवर्णमपस्मारं नागलीलासमन्वितम् ॥ १४ ॥
धर्मव्याख्यानमित्येवं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
तदेव वामपादेनकुटि[क्कुटा]सनसंयुतम् ॥ १५ ॥
पूर्वहस्तद्वयोर्वीणाधृतं युक्त्या द्विजोत्तम ।
शेषं प्रागिव कर्तव्यमेतद्वीणाधरं परम् ॥ १६ ॥
तदेव वीणाहीनं तु ज्ञानमुद्राभयान्वितम् ।
वामं प्रसारितं हस्तं वामजान्वोर्ध्वको(कू)र्परम् ॥ १७ ॥
दक्षिणे तु परे चाक्षमालां वामेऽब्जमुत्पलम् ।
शुद्धश्वेतनिभं वर्णं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १८ ॥

ज्ञानमूर्तिरिति ख्यातं सर्वालंकारसंयुतम् ।
अन्योन्याङ्घ्रितलं विन्न स्पिक्पिण्डाथ (धः) प्रकल्पयेत् ॥ १९ ॥
ज्ञानमुद्रा हि(हृ)दिस्थारे(ने) त्वभ्यन्तरधृतं करम् ।
वरदं वामहस्ते तु मेढ्रपीठोपरि न्यसेत् ॥ २० ॥
दक्षिणे चाब्जमालां(वा) मालाऽब्जं वामहस्तके ।
नासाग्रं तु समीक्ष्याक्षावार्जवं सूत्रभेदकाः ॥ २१ ॥
अपरे तु जटालम्बमृषिभिः सेवितं परम् ।
योगमूर्तिरिति ख्यातं ध्याने दुःखनिवृत्तिदम् ॥ २२ ॥
लम्बयेद्दक्षिणं पादं वाममुत्कुटिकासनम् ।
योगपट्टं तथा बद्ध्वा देहं चोत्कुटिकाङ्घ्रिके ॥ २३ ॥
प्रसार्य वामहस्तं तु वामजानूपरि द्विज ।
प्रागिवैव कृतं शेषं तदपि योगमूर्तिर्वै(वत्) ॥ २४ ॥
ऊरू मूर्ध्नि समायुक्तौ अन्योन्यं पादपार्ष्णिकौ ।
योगपट्टिकयोपेतं जङ्घामध्यं द्विजोत्तम ॥ २५ ॥
प्रसार्य पूर्वहस्तौ तु जानूपरि निधापितौ ।
अपरे दक्षिणे चाक्षौ वामद्वा(क्षमाला वा)मे कमण्डपः(लुः) ॥२६॥
जटामण्डलसंयुक्तं करोध्या(ट्या) चन्द्रशेखरम् ।
नीलग्रीवासमायुक्तं शङ्खकुन्देन्दुसंनिभम् ॥ २७ ॥
अपरे चार्पयेद्वृक्षः नानासर्पविभूषितः ।
हृन्मालाकर्णमालाद्यादूर्वावक्षोविरोजितम् ॥ २८ ॥
वटवृक्षं समाश्रित्य ऋषिभिः सेवितं पदम् ।
योगमूर्तिरिति ख्यातं सर्वपापहरं परम् ॥ २९ ॥
एवं [चा]नेकभेदेन दक्षिणामूर्तिलक्षणम् ॥ ३० ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे दक्षिणामूर्तिलक्षणं नाम षट्सप्ततितमः पटलः ।

॥ अथ सप्तसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण कालहामूर्तिलक्षणम् ।
वसुनन्दं तु देशांशं वान(भाग)मानं द्विजोत्तम ॥ १ ॥

सूत्रं भान्वङ्गुलं वाऽथ नेत्रसूत्रं मयोच्यते ।
ललाटदक्षिणे सव्ये तन्त्रमध्ये तथैव च ॥ २ ॥
हिक्कासूत्रं च वामे तु वामस्तनाक्षं दक्षिणे ।
नाभिमध्ये तु वामे तु सूत्रान्तरं यवाष्टकम् ॥ ३ ॥
मेढ्रमूलस्य मध्ये तु वामे षडङ्गुलं न्यसेत् ।
स्थिताङ्घ्रिगुल्फमध्ये तु पूर्वसूत्रं प्रलम्बयेत् ॥ ४ ॥
देवस्य दक्षिणं पादं पद्मपद्मोपरि स्थितम् ।
प्रथमं नृत्तमूर्तिस्तु दक्षिणे स्थितपादवत् ॥ ५ ॥
वामपादं धृतोधृत्य कुञ्चितं तलमुद्धृतम् ।
अङ्गुष्ठमुद्धृतं चाग्रे कालस्य हृदयं न्यसेत् ॥ ६ ॥
सुदृष्टिः स्यात्त्रिनेत्रं च जटामुकुटमण्डितम् ।
चतुर्भुजसमायुक्तमष्टहस्तमथापि वा ॥ ७ ॥
दक्षिणे पूर्वहस्तं तु शूलं खट्वाङ्गमुद्धृतम् ।
दक्षिणे परहस्तं तु परशुं वरदं तथा ॥ ८ ॥
वामे पूर्वकरं नाभिसीमान्तं सूच्यतो(धो)गतम् ।
सूच्यग्रं पूर्वसूत्रान्तं कलाम(प)श्चागुलं तु वा ॥ ९ ॥
कर्णशूलधरे हस्ते मणिबन्धान्तरं बुधः ।
वामे तु परहस्तं तु विस्मयं परिकल्पयेत् ॥ १० ॥
हिक्कासूत्रं समं टङ्काकरद्वयान्तरं मुखम् ।
उष्णीषान्तं समुद्धृत्य विस्मयोऽनामिकाग्रकम् ॥ ११ ॥
कण्ठान्तं मणिबन्धान्तं शूलहस्ते समान्तरम् ।
चतुर्देवे(हस्ता)स्यमाख्यातमष्टहस्तमथ शृणु ॥ १२ ॥
शूलं परशुवज्रं च खड्गं दक्षिणहस्तके ।
द्विभुजं वा द्विपादं वा सुदंष्ट्रं पादपाणिकम् ॥ १३ ॥
करण्डमुकुटोपेतं मसूर्यारास्यनिर्गमम् ।
महाभव्यसमायुक्तं सपाशं हृदयं चलम् ॥ १४ ॥
विकीर्णकेशकं दृष्ट्वा शाययेदूर्ध्ववक्त्रकम् ।
कालहामूर्तिमेवं हि प्रोक्तं लिङ्गोद्भवे तथा ॥ १५ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कालहामूर्तिलक्षणं नाम
सप्तसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथाष्टसप्ततितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण लिङ्गोद्भवमिदं शृणु ।
लिङ्गाकारस्य मध्ये तु चन्द्रशेखरमूर्तिवत् ॥ १ ॥
नलका पाद(काऽङ्घ्रि)तलाविम लिङ्गगूढसमन्वितम् ।
पितामहसरूपेण ऊर्ध्वाङ्गं वामपार्श्वके ॥ २ ॥
विष्णुवाहनरुपेण दक्षिणांशं तथागतम् ।
विष्णुर्दक्षिणपार्श्वे तु वामपार्श्वे पितामहः ॥ ३ ॥
हृदयाञ्जलिसंयुक्तौ स्थितौ तु लिङ्गमुच्यते ।
रक्तश्यामहिरण्याभं लिङ्गविष्णुपितामहम् ॥ ४ ॥
एवं लिङ्गोद्भवं ख्यातं वृक्षसंग्रहणं शृणु ॥ ५ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे लिङ्गोद्भवलक्षणं नामा-
ष्टसप्ततितमः पटलः ।

॥ अथैकोनाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण धृक्षसंग्रहणं परम् ।
देवानां चैव देवीनां शूलार्थं वृक्षमुच्यते ॥ १ ॥
स्त्रीपुंनपुंसकं चेति वृक्षभेदं त्रिधा भवेत् ।
सुषिरं स्निग्धभूमौ वाऽऽवर्जनीयं दृढं खत(न)म् ॥ २ ॥
अल्पगन्धसमायुक्तं फलं पुष्पं दृढं घनम् ।
शीतलोष्णं च संमिश्रं ल(म)नोहरसमन्वितम् ॥ ३ ॥
एतत्पुल्लिङ्गमाख्यातं देवानां तदिहोच्यते ।
स्निग्धे स्निग्धं च भूमौ वा त्वार्जयित्वाऽतिमार्दुलम् ॥ ४ ॥
मूलादग्रात्क्रमात्क्षीणं पुष्पं चैव प्रलम्बनम् ।
अतिमार्दवसंयुक्तमतिशीतलसंयुतम् ॥ ५ ॥
अतिस्नेहसमायुक्तं रसश्चैव समारभेत् ।
एतत्स्त्रीवृक्षमाख्यातं देवीनां शूलयोग्यकम् ॥ ६ ॥

क्षीणमूलं समाख्यातं फलपुष्पं तथैव च ।
अतिदुर्बलमाख्यातं यत्तत्षण्ड(ण्ढ)मुदाहृतम् ॥ ७ ॥
चन्दनं चम्पकं चैव रक्तचन्दनमेव च ।
चालं च खादिरं चैव सोमशीर्षदिदुक्तकम् ॥ ८ ॥
अर्धनारीशिवं चैव राजातं च मयूरकम् ।
पद्मकं कुटजं चैव सप्तपर्णं च सत्वकम् ॥ ९ ॥
शूलयोग्यं क्रमात्ख्यातं तेष्वन्तस्थदृढं ग्रहेत् ।
जीर्णपर्णान्तश्रित्यावाऽशिरशून्यात्रिशिखिना ॥ १० ॥
स्वयं पतितवृक्षं च स्वयमेव तु शोषितम् ।
कठकाठरसंयुक्तं व्यालपक्ष(क्षि)समाश्रितम् ॥ ११ ॥
नृपमन्दिरमाश्रित्य कर्मकारालयान्वितम् ।
अग्निदग्धाश्च वृक्षाश्च कर्मान्तरनियोजिताः ॥ १२ ॥
वर्जयेत्तु प्रयत्नेन गृहीते कर्मनाशनम् ।
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन दोषाढ्यान्परिवर्जयेत् ॥ १३ ॥
शस्तपक्षार्क्षवारेषु शस्तवृक्षांश्च संग्रहेत् ।
आचार्यः शिल्पकर्ता च वृक्षस्थानं तु संव्रजेत् ॥ १४ ॥
वृक्षादधस्तारु(तृ)णादि व्यपोह्य लेपनं कुरु ।
एतन्मन्त्रं समुच्चार्य अष्टदिक्षु बलिं क्षिपेत् ॥ १५ ॥
एतद्वृक्षाश्रिता देवा दानवाश्च पिशाचकाः ।
नागा गरुडगन्धर्वाः सिद्धविद्याधराश्च ये ॥ १६ ॥
अयं बिम्बार्थवृक्षस्तु गच्छध्वं र(स्व)हिताय वै ।
इत्यु(क्त्वा) च बलिं दद्याद्ध्यजात(ध्योदनं) सपुष्पकम् ॥ १७ ॥
रक्तचन्दनसंयुक्तं गन्धतोयसमन्वितम् ।
वृक्षस्यैशानदिग्भागे पिता(कर्ता) होमं समाचरेत् ॥ १८ ॥
स्थण्डिलं सैकतं कुर्याद्धस्तमात्रप्रमाणकम् ।
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ १९ ॥
समिदाज्यचरुभिस्तु होमं कृत्वा शिवं द्विजः ।
समिधो हृदयेनैव मूलेनाज्यं च होमयेत् ॥ २० ॥

अघोरेण चरुं हुत्वा प्रत्येकाष्टशताहुतीः ।
जयादिरभ्यातानैश्च राष्ट्रभ्यश्चैव(भृद्भिश्च) होमयेत् ॥ २१ ॥
ततस्त्वग्निं समुद्वास्य वृक्षं प्रोक्ष्य शिवाम्भसा ।
शिवात्मकेतिमन्त्रं तु जपाद्व(पन्वृ)क्षं स्पृशेद्बुधः ॥ २२ ॥
वृक्षस्य पूर्वभागे तु मुखं पृष्ठं तु पश्चिमे ।
दक्षिणं सव्यपार्श्वं स्याद्वामपार्श्वं तथोत्तरम् ॥ २३ ॥
ज्ञात्वैवाऽऽलक्षयित्वा तु तस्य च्छेदनमाचरेत् ।
अस्त्रमन्त्रं जपेद्युग्मं मूलं त्रिश्छेद्यलक्षयेत् ॥ २४ ॥
क्षीरतोयद्रुप(म)श्रेष्ठसुक्सुवार्थे तु शोभनम् ।
अस्त्रस्रुवेण मन्त्रेण शक्तिहोमं समाचरेत् ॥ २५ ॥
वृक्षमूलं तु शेषं तु स्थपतिर्जपयेत्क्रमात् ।
पूर्वे चोत्तरदेशे तु वृक्षस्यातप(स्य पत)नं शुभम् ॥ २६ ॥
अन्यदिक्पातितं वृक्षं वर्जयेत्तु प्रयत्नतः ।
स्कन्द(न्ध)च्छेदं ततः कुर्यादब्जवक्रान्तरं कुरु ॥ २७ ॥
गव्यैर्गन्धोदकैः स्नाप्य गन्धमाल्यैरलंकृतम् ।
नववस्त्रेण संछाद्य दर्भाभिः(र्णां) सूक्ष्मरज्जुना ॥ २८ ॥
स्यन्दने शिविकां रोप्य स्कन्धे धृत्वाऽथवा बुधौ(धः) ।
धृत्वा शङ्खनदं दत्त्वा कर्ममण्डपमादिशेत् ॥ २९ ॥ (?)
मण्डपमार्जनं कृत्वा गोमयालेपनं कुरु ।
गव्यैर्गन्धोदकैः प्रा(स्ना)प्यगन्धमाल्यैरलंकृतम् ॥ ३० ॥
द्विष(पिष्ट)चूर्णैरलंकृत्वा तन्मध्ये पूर्णवा बुधः ।
स्थण्डिलं कारयेद्विद्वान्शूलदीर्घसमायतम् ॥ ३१ ॥
विस्तारार्धं तदर्धं वा चतुरङ्गुलमुत्तमम् ।
भागग्रैः शा(ग्रं स्था)मयेत्तस्मिन्स्थू(ञ्शू)लवृक्षस्य(म)धोमुखम् ३२
आशुष्के रक्षयेद्विद्वान् समं पक्षमथापि वा ।
पश्चादुक्तं तु कर्तव्यं त्वरितं तु न कारयेत् ॥ ३३ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे वृक्षसंग्रहणं नामै-
कोनाशीतितमः पटलः ।

॥ अथाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण शूललक्षणमुत्तमम् ।
शुद्धकायश(स)मं वेश्म दण्डदीर्घमुदाहृतम् ॥ १ ॥
मध्योदरं विशालं स्याच्चतुर्भागैकविस्तरम् ।
मूलादष्टांशहीने तु तस्याग्रस्य समं भवेत् ॥ २ ॥
नाभ्यन्तं चतुरश्रं तु हिक्कान्तं वसुकोणकम् ।
तदूर्ध्वे वृत्तमाख्यातं शेषं वृत्तं तथैव च ॥ ३ ॥
द्वात्रिंशदङ्गुलायामं वैकदण्डायतं भवेत् ।
विस्तारं सार्धषण्मात्रं सार्धसप्ताङ्गुलं तु वा ॥ ४ ॥
विस्तरार्धं घनं ख्यातं पक्षदण्डान्तमुच्यते ।
अग्रं युगाङ्गुलं ख्यातं मध्यादग्रं क्रमात्कृशम् ॥ ५ ॥
पक्षदण्डस्य मध्ये तु च्छिद्रं वाऽर्धं गुणाङ्गुलम् ।
हिक्कासूत्रोदयस्यार्धं यावद्वेद्य(द)दशाङ्गुलम् ॥ ६ ॥
पक्षदण्डोर्ध्वसीमा स्याद्वंशदण्डे तु योजयेत् ।
षोडशाङ्गुलमायामं कटिदण्डस्य देशिकः ॥ ७ ॥
वस्वङ्गुलं तु तत्तारं घनं वेदाङ्गुलं भवेत् ।
मध्ये युगाङ्गुलं छिद्रं तारं पञ्चाङ्गुलोदयः ॥ ८ ॥
कटिदण्डोर्ध्वसीमाद्वा द्वयंशदण्डे तु योजयेत् ।
पक्षदण्डाद(श्र)यो विप्र कटिदण्डाश्रयोऽपि वा ॥ ९ ॥
यथावत्कांशकं कुर्यादनेन विधिना कुरु ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चषट्सप्ताष्टकरं तु वा ॥ १० ॥
द्विमुखोऽपि तु करिं यन्तु संख्या वकिशिरान्वितम् । (?)
द्व्यङ्गुलं तु शिखायाममस्तं संख्योचितस्तु तम् ॥ ११ ॥
पक्षदण्डं विशालं तु हस्तसंख्या तु भाजिते ।
शिलाव्यासं तदेवांशं मालाग्रे तु क्रमात्कृशम् ॥ १२ ॥
कटिदण्डाश्रयं द्व्येकं शिखायामं गुणाङ्गुलम् ।
सार्धाङ्गुलं तु तत्तारं वृत्तं तत्समतद्घनम् ॥ १३ ॥

स्थानकं सकलं चेत्तु मा(ऊ)रुदीर्घपरिद्विज ।
अष्टाङ्गुलं समारोप्य ऊरुशूलायतं भवेत् ॥ १४ ॥
सुशीतं सकले चोरु दीर्घादूर्ध्वाष्टमातृ(त्र)कम् ।
ऊरुशूलसुषिं कृत्वा कटिदण्डाग्रयोर्बुधः ॥ १५ ॥
शिखायां तु समायोज्य यावद्दल(ना)न्तरं यथा ।
जानुमात्रं द्विधा कृत्वा ऊरुजङ्घान(न्त)योरपि ॥ १६ ॥
आरोहयेच्छिखामानं तस्मादारोपयेद्बुधः ।
गुणाङ्गुलं शिखामानं जङ्घादीर्घोरुपर्युतम् ॥ १७ ॥
मध्यबिन्दुसमायुक्तमूर्ध्वाग्रं तु शिखान्वितम् ।
जङ्घानागैकताभ्यासं............उदाहृतम् ॥ १८ ॥
ऊर्ध्वाश्रयोजस्निग्धासाग्रहस्थ(स्त)शिखरं बुधः ।
गुणाङ्गुलं शिखामानं जानुसंधिच्छिनावधा(ध्युच्छ्रितावधि ॥१९॥
संधिभिन्नाश्रशूलं तु एक एव विधीयते ।
जङ्घादीर्घोपरिष्टात्तु तले मानं तु रोपयेत् ॥ २० ॥
ऊरुमध्ये त्रिभागैकमूरुदण्डस्य विस्तृतम् ।
तस्याग्रं तु त्रिपादं स्याज्जङ्घामूलं च तत्समम् ॥ २१ ॥
ङ्घामूलत्रिभागैकं हीनं जङ्घाग्रविस्तृतम् ।
क्रियापादतलायामं कृत्वा भागं च वाऽऽयतम् ॥ २२ ॥
तलाग्रविस्तृतं द्वित्रिद्व्यशं (तु) विस्तृतान्वितम् ।
एतत्पादतलव्यास उद्ध्यायतापरोस्थितम् ॥ २३ ॥
कर्तव्यं सुषिरं तत्तु जङ्घाग्रास्थू(स्तू)पिकायुतम् ।
योज्य स्निग्धं दृढं कृत्वा यद्विशूलमथोच्यते ॥ २४ ॥
बाहुमूलविशालं तु गुणाङ्गुलमुदाहृतम् ।
अग्रद्व्याङ्गुलं व्यासं प्रोष्ठमूलं च तत्समम् ॥ २५ ॥
सार्धद्व्याङ्गुलं वाऽथ प्रोष्ठमूलविशालकम् ।
तन्मूलविस्तृतार्थ(र्धं) स्यात्प्रकोष्ठाग्रविशालकम् ॥ २६ ॥
बाहुप्रकोष्ठयोश्चैव कूर्परौ जानुवद्भवेत् ।
द्व्यङ्गुलं तु शिखामानं योजयेत्तद्दृढं यथा ॥ २७ ॥
पार्श्वयोर्वर्धनं चैव चांशदण्डे तु योजयेत् ।
अतिपक्षान्तरं दीर्घं तद्व्यासं तु गुणाङ्गुलम् ॥ २८ ॥

वंशदण्डसमामग्र ऊर्ध्वकायस्तवान्वितम् ।
अग्रे तु पक्षदण्डे तु मूलदण्डे तु योजयेत् ॥ २९ ॥
स्वाग्रमूले तदा तस्य पार्श्ववंशे द्वयोपरि ।
हस्तपादतलाग्रेऽत्र ताम्रपात्रेण योजयेत् ॥ ३० ॥
आर्जयेद्वस्त्रबिम्बे वा शूलश्चैवावदं कुरु ।
देवानां शूलमेवं स्यादम्बराणां तु वक्ष्यते ॥ ३१ ॥
मध्योदरं त्रिभाज्यैव एकांशं वंशविस्तरम् ।
अष्टांशं हीनमग्रं स्याद्विशालं तस्य सूत्रकम् ॥ ३२ ॥
बाहुपर्यन्तविस्तारं वा तन्य(१या)र्थमिवार्जितम् ।
पक्षदण्डायतं शेषं तस्यार्धं विस्तृतं भवेत् ॥ ३३ ॥
तदर्धं बाहुदं ख्यातं कटिदण्डमथोच्यते ।
कटितारेण भूतांशं युगांशेनान्तदीर्घकम् ॥ ३४ ॥
शेषं भागिवकर्तव्यं कश्चद्वेषमथ शृणु ।
आसने वंशदण्डं तु वस्वङ्गुलं तु रेखयेत् ॥ ३५ ॥
युगांशं पृष्ठमानं तु शेषं कतेशुपोशनम् ।
जङ्घादण्डान्त वि(ष)ण्मात्रं देवयेत्स्थानके बुधः ॥ ३६ ॥
गर्भाग्रं तु प्रवेधं तु ततोऽधस्थं तु तद्भवेत् ।
शूलमेवं समाख्यातमुपशूलमथोच्यते ॥ ३७ ॥
भित्तिमध्यं समारभ्य पक्षदण्डकरान्तकम् ।
उपशूलायतं प्रोक्तमष्टाङ्गुलं नतं भवेत् ॥ ३८ ॥
वेदाङ्गुलं तु तन्नीत्रं शूलयोग्यं समे बुधः ।
शूलव्याससमं वध्याच्छिद्रं तद्द्विशदान्वितम् ॥ ३९ ॥
भित्तिमध्यं तु मूलं स्यान्मूलं बध्वा दृढं बुधः ।
पक्षदण्डं कटीदण्डं धृत्वा शूलाख्यशूलकम् ॥ ४० ॥
छिद्रे दृढतरं बद्ध्वा तत्परे कीलबन्धितम् ।
उपशूलविधानं च पक्षदण्डपुरं समम् ॥ ४१ ॥
उपशूलशिखायां तु वंशाग्रे सुषिरं कुरु ।
लोहजं दारुजं वाऽथ कीलकं योजयेद्दृढम् ॥ ४२ ॥

बिम्बार्थं शूलमाख्यातं तस्मादुक्तं समाचरेत्।
शूललक्षणमाख्यातं शूलस्थापनमुच्यते ॥ ४३ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे शूललक्षणं नामा-
शीतितमः पटलः।

॥ अथैकाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण शूलस्थापनमुत्तमम्।
कर्षणा[द्युदि]ते मासे रि(ऋ)क्षे वारे सुलग्नके ॥ १ ॥
निश्चित्य स्थापनं तस्य पुरः कृत्वाऽङ्कुरार्पणम्।
प्रासादस्याग्रतो देशे मण्डपं चतुरश्रकम् ॥ २ ॥
पञ्चसप्तकरं वाऽथ पदत्रयसमायुतम्।
षोडशस्तम्भ[सं]युक्तं द्वादशस्तम्भसंयुतम् ॥ ३ ॥
तलमष्टाङ्गुलोत्सेधं प(भि)त्तिव्यासवितुङ्गकम्।
यथालाभं परीणाहं वामकं नीव्रणं दृढम् ॥ ४ ॥
वलयं वंशनासाढ्यं नालिकेरफलादिभिः।
शा(स्था)पयेत्तु विधानेन मुक्ताग्रं दर्भमालिका ॥ ५ ॥
तरङ्गवेष्टनोपेतं वरतोरणसंयुतम्।
चतुर्द्वारसमायुक्तं स्तम्भवेष्टनसंयुतम् ॥ ६ ॥
चतुर्द्वारं विनाऽन्यत्र निश्छिद्रं जालकं तु वा।
मण्डपस्य त्रिभागैकं वेदिकोदयमुच्यते ॥ ७ ॥
गुणाङ्गुलं विशालोश्र(च्चं) मध्यायोद्धतपेटिका।
दर्पणोदरसंकाशं कृत्वा रूपं दृढं लिखेत् ॥ ८ ॥
परितश्चाग्निकुण्डानि अनेन विधिना कुरु।
चतुरश्रं धनुर्वृत्तं पद्मपूर्वादिदिक्षु च ॥ ९ ॥
च(श)क्रशंकरयोर्मध्ये वृत्तकुण्डं प्रकल्पयेत्।
कुण्डमेवं समाख्यातं केवलानां विशेषतः ॥ १० ॥
गौरीसहितबिम्बं चेत्तत्कोणेष्वर्धपत्रवत्।
कुण्डानि कल्पयेच्छेषं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ॥ ११ ॥

कुण्डलक्षणवत्कुर्यात्सर्वकुण्डानि देशिकः ।
गोमयालेपनं कृत्वा पिष्टचूर्णैरलंकृतम् ॥ १२ ॥
ब्राह्मणान्भोजयेत्तस्मिन्पुण्याहं वाचयेत्ततः ।
महेन्द्रस्तु पदं यावद्धोमं कृत्वा विधानतः ॥ १३ ॥
वेदिकां (चा)श्चाग्निकुण्डं च पर्यग्निकरणं कुरु ।
निर्दिष्टाद्दिवसात्पूर्वं रात्रौ (त)दधिवासनम् ॥ १४ ॥
स्थण्डिलं वेदिकायां तु अष्टद्रो(णै)श्च शालिभिः ।
कर्तव्यं नालिकेरस्य साष्टपत्रं सकीर्ण(कर्णि)कम् ॥ १५ ॥
तण्डुलैस्तिलदर्भैश्च रा(ला)जपुष्पैरलंकृतम् ।
शयनं चाहतेनैव वस्त्रेणैव प्रकल्पयेत् ॥ १६ ॥
धूपदीपैः समायुक्तं पुष्पगन्धैः समर्चयेत् ।
मण्डपं चो(स्यो)त्तरे पार्श्वे स्नानशुभ्रं प्रकल्पयेत् ॥ १७ ॥
तन्मध्ये दारुपीठं तु न्यस्या(स्येत्त)स्योपरि द्विजः ।
प्राङ्मुखं स्थापयेच्छूलं पञ्चगव्याभिषेचितम् ॥ १८ ॥
शुचि हव्येति मन्त्रेण कृत्वा गन्धोदकै(र्हृ)दः ।
स्थापयेद्देवं देवीं च गन्धपुष्पैः समर्चयेत् ॥ १९ ॥
कौतुकं बन्धयेद्देवांस्ततो दक्षिणहस्तयोः ।
स्वर्णकार्पाससूत्रैर्वा कवचैरेव बन्धयेत् ॥ २० ॥
लम्बकूर्चसमायुक्तं वाद्यध्वनिसमायुतम् ।
शयनं शा(स्था)पयेच्छूलं प्राक्छिरश्चोर्ध्ववक्त्रकम् ॥ २१ ॥
तस्य वामे ह्युमादेवी शूलं वै शाययेत्सुधीः ।
तयोः शिरोऽग्निके देशे स्थापयेत्तु पटद्वयम् ॥ २२ ॥
सूत्रं सर्वाभिधानं च सकूर्चं वस्त्रवेष्टनम् ।
द्रोणकुम्भाम्बुसंपूर्णं शिवकुम्भं तदुच्यते ॥ २३ ॥
तस्यार्धं तोयसंपूर्णं प्राग्वत्सूत्रादिभिर्युतम् ।
गौरीबीजसमायुक्तं गोत्र(गौरी)कुम्भमिदं परम् ॥ २४ ॥
तन्मूलमध्यमे कुम्भं न्यस्य कुम्भा(गन्धा)दिभिर्यजेत् ।
गौरीकुम्भे तु तस्यास्तु मन्त्रं न्यस्य विशेषतः ॥ २५ ॥
परितोऽष्टघटान्न्यस्य सूत्राद्यैश्च समन्वितान् ।
विद्येशान्मूलमन्त्रैश्च स्थाप्य गन्धादिभिर्यजेत् ॥ २६ ॥

वास्तुहोमादिकुण्डे तु अग्निं संस्थाप्य देशिकः ।
अग्न्याधानादिकं सर्वमग्निकार्योक्तमाचरेत् ॥ २७ ॥
अग्न्यर्थं पूर्वकुण्डे तु वह्निमाग्नेयगोचरे ।
याम्ये चौदुम्बरं ख्यातं खदिरं नै(र्ऋ)तिं द्विज ॥ २८ ॥
बिम्बं पश्चिमभागे तु मयूरं वायुगोचरे ।
पटं वै सौम्यकुण्डे तु खदिरं वास्तु देशिकः ॥ २९ ॥
प्रधाने ब्रह्मवृक्षः स्यात्सामिद्गौरि(द्गौरी)समन्वितम् ।
विद्याकुण्डेषु कुण्डानि गौरीहीनानि कारयेत् ॥ ३० ॥
सामिद्गो हृदयेनैव पुरुषेण घृताऽऽहुतीः ।
अघोरेण चरुं हुत्वा दा(त्वा)र्घां वामे तु होमयेत् ॥ ३१ ॥
चरुस्मिन्शाण(मीशान)मन्त्रेण तिलं वै शिरसाहुतिः ।
सर्षपं कवचेनैव शिखामङ्गलमुच्यते ॥ ३२ ॥
गलमस्त्रेण मन्त्रेण प्रत्यहं जुहुयाच्छतम् ।
उच्यते व्याहृतिं हुत्वा देवदेव्युचितं समम् ॥ ३३ ॥
जयादिभि(र्ये)रभ्यातानैश्च राष्ट्रभृच्चैव(द्भिश्च) होमयेत् ।
दिशास्वध्यायतं वेदांस्तोत्रैस्तु[हि]शिखामुखैः ॥ ३४ ॥
अध्यानं कृततोदग्रमुपांशुं होममाचरेत् ।
देवदेवीशयोर्मूलमन्त्रैरष्टादशाऽऽहुतीः ॥ ३५ ॥
घृताहुतीस्तु कर्तव्यं भस्मस्नानमतः परम् ।
शुक्लवस्त्रोत्तरीयं च शुक्लयज्ञोपवीतधृत् ॥ ३६ ॥
शुक्लमालानुलेपाद्यैस्त्रिषु पञ्चाङ्गभूषणैः ।
पवित्रपाणिनोपेतः सकलीकृतविग्रहः ॥ ३७ ॥
आचार्यः सुप्रसन्नाशुः (स्यः) शिवद्विजकुलोत्तमः ।
प्रविश्य गर्भगेहं तु एकाशीतिपदं कुरु ॥ ३८ ॥
मण्डूकाख्यपदं वाऽथ समसप्तांश एव वा ।
गर्भगेहे तु कर्तव्यं ज्ञात्वा ब्रह्मोदयं परम् ॥ ३९ ॥
स्थानकं देविकांशे तु आसनं मानुषे पदे ।
गर्भगेहपरे भागे स्थापयेद्देशिकोत्तमः ॥ ४० ॥
आसनं भद्रपीठेन स्थानकं वेदिकोपरि ।
प्रागुक्तविधिना पीठन्यासायागो(मो)दयादयः ॥ ४१ ॥

कर्तव्यं सुन्दरं तस्मिन्नाधाराख्याशिलां न्यसेत् ।
पीठग्राह्यत्रिपादं तु आसा(धा)राख्यशिलातलम् ॥ ४२ ॥
समग्रमायतं वाऽपि तदर्धं तद्धनं भवेत् ।
स्थानकं सकलं चेत्तु पादाधस्ताद्द्विजोत्तम ॥ ४३ ॥
आधाराख्यशिलायां तु रत्नाङ्गुल्यं प्रकल्पयेत् ।
निम्नं षडङ्गुलं ख्यातं कर्तव्यं सगुणाङ्गुलम् ॥ ४४ ॥
मूले तु नवरत्नं वा होमपात्रं विनिक्षिपेत् ।
शूलपादतलाधस्तात् षण्मात्रं वाऽऽयतान्वितम् ॥ ४५ ॥
प्रागेव कल्पयेद्धीमान्स्थापनार्थं बलान्वितम् ।
प्रवेशेग(विशेद्ग)र्भगेह(हं) तु मूलमन्त्रं समुच्चरन् ॥ ४६ ॥
स्थापयेत्तु पदे शूलं मूलमन्त्रं दृढं तथा ।
अष्टबन्धं दृढं कृत्वा सुधया च विशेषतः ॥ ४७ ॥
तस्य वामे तथा स्थाप्यं गौरीशूलं विशेषतः ।
आधाराख्यशिलायां च गर्भभाजनमाग(य)तम् ॥ ४८ ॥
पञ्चषट्सप्तमात्रं वा गर्तव्यासं तथा तस(सम)म् ।
गर्भन्यासं तु तत्रैव गर्भभाजनसंयुतम् ॥ ४९ ॥
प्रागुक्तविधिना सम्यक्गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
स्थापयेत्पूर्ववच्छूलं मूलं वै द(ग)र्भभाजनम् ॥ ५० ॥
अथाशेषं तु यत्कर्म शिल्पिभिस्तु विशेषतः ।
कर्तव्यं लक्षणोपेतं स्थपतिः शिल्पिरुच्यते ॥ ५१ ॥
स्थपतिः शिल्पकर्मा च योग्या त्व(ग्यस्त्व)न्यस्तु कारयेत् ।
कृतं चेदन्यथा विप्र कर्तुरिच्छा भविष्यति ॥ ५२ ॥
आचार्यः पूजयेत्तत्र पञ्चनिष्कं हिरण्मयम् ।
शूलस्थापनमाख्यातं रज्जुबन्धमथ शृणु ॥ ५३ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे शूलपाणिलक्षणं नामै-
काशीतितमः पटलः ।

॥ अथ द्व्यशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण रज्जुबन्धं सविस्तरम् ।
सर्वशूलस्य बन्धस्तु ताम्रपत्रैः सुवेष्टयेत् ॥ १ ॥
शूलेऽष्टबन्धमालिप्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
श्रीवेष्टकं दुरुष्कं च गुग्गुलं च गुडं तथा ॥ २ ॥
सर्जकं गैरिकं चैव घृततैलेऽष्टबन्धनम् ।
श्रीवेष्टकं चतुर्भागं कुन्दुरुष्कं गुणांशकम् ॥ ३ ॥
गुग्गुलं पञ्चभागं स्यादेकांशं गुलमुच्यते ।
सर्जकः स तु वस्वंशं गैरिकं तु गुणाङ्गुलम् ॥ ४ ॥
षडेते सूक्ष्मचूर्णं तु कृत्वाऽऽज्यतैलमिश्रताः ।
मृत्पात्रे तु विनिक्षिप्य पचेत्क्षौद्रादिकं वरम् ॥ ५ ॥
तथैव शूलमालिप्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
रज्जुबन्धस्तु नाहे तु मध्यं स्यादूर्ध्वगं त्रिधा ॥ ६ ॥
सुषुम्ना मध्यमा ख्याता पिङ्गला तस्य दक्षिणा ।
इडा वै तस्य वामस्था प्रधानेनाध्वयास्तिमे(नोर्ध्वगास्त्विमाः)॥७॥
द्व्यङ्गुलं तु परीणाहं युक्तास्ता वै त्रिवर्तिकाः ।
तेषां नाडीत्रयाणां तु मूलमेढ्रावसानकम् ॥ ८ ॥
तेनास्थिमूलवद्भिन्ना राडीयो(नाड्यो)ऽष्टादशस्तथा ।
विमला घोषिणी प्रायसचाहहसितेजसा ॥ ९ ॥ (?)
वायविर्गतती चैव मर्दिनी घोषिणी तथा ।
रसवर्ती मृदङ्गी च स्तिसनी च तथैव च ॥ १० ॥
शब्दस्पर्शादिपूर्णा च सुसिंही वारिधारिणी ।
वाहिनीति समाख्याता त्रिषट्संख्या विधानतः ॥ ११ ॥
प्रत्येकं त्रियवव्यासा त्रित्रिवर्तिर्द्विवर्तिका ।
तेष्वादौ रसनाडी तु सर्वपादोरुमूलकम् ॥ १२ ॥
ऊरुमूलैः क्रमावृत्त्या परितो नलिकान्तकम् ।
लम्बितास्ते समाख्याताः सा वै पिङ्गलमूलकम् ॥ १३ ॥
शब्दादीनि [तु] षट्संख्या इडामूले समुद्भवा ।
एषां वै रसनाडीनां वामपादे तु सन्त्यवत् ॥ १४ ॥
नलकाग्रेवमावृत्त्या षण्णामग्रैकवर्तिता ।
सुषुम्ना मूलगाः शेषा वंशपार्श्वाङ्गरोहिताः ॥ १५ ॥

पक्षदण्डोपरिष्टं तु(ष्टात्तु) तिर्यग्बाहुगतास्त्विमे ।
गगनी मर्दनी चैव रोहिणी दक्षिणे करे ॥ १६ ॥
रसावादि(वर्ती)मृदङ्गी च सृक्सिना(सिंसनी) वामबाहुका ।
बाहुमूले समावृत्य त्रिष्वग्रं चैव(क)वद्भवेत् ॥ १७ ॥
तस्याग्रे द(अ)ष्टशाखासु दक्षिणे दक्षिणे तथा ।
बाहुमूलं तथान्तं तु नाडयोऽष्टौ प्रसारिते ॥ १८ ॥
तेषामग्रैकविप्राणिबन्धैकप्रणवावृतम् ।
एवं वामे तु दृष्टं स्याद्धस्तं प्रणवमाचरेत् ॥ १९ ॥
एवं हि प्रतिमानं तु नाडीनामष्टविंशतिः ।
प्रधाना नाडयस्त्वेवं कल्पयेत्तन्त्रवित्तमः ॥ २० ॥
तेषु भिन्नास्तथा विप्र अष्टाष्टौ नाडयस्तथा ।
तस्मात्तदेकनं नाडी सर्वाङ्गं तु समावृतम् ॥ २१ ॥
चतुःसप्तसहस्राणि नाडयः परिकीर्तिताः ।
नाडिहस्तावृताः शूला जीर्णकः शूलपात्रवत् ॥ २२ ॥
नालिकेलफलैः पक्वैः घृतकल्पलयान्वितम् ।
चर्मासारं गृहीत्वा तु सारादन्यास्त्ववाहता ॥ २३ ॥
नाडयः स्वा हि संकल्प्य पश्चादावृतनाडिकाः ।
षड्यवं तु परीणाहं रज्जुमापातयेद्दृढम् ॥ २४ ॥
पश्चात्तु रज्जुरज्जुभ्यां बन्धयेद्दक्षिणावृतम् ।
हृत्पद्मसाष्टपत्रं तु रज्जुना बन्धयेद्बुधः ॥ २५ ॥
तस्य नालं तु नाभ्यन्तं सुषुम्णा(म्ना) सह साधितम् ।
जीवस्थानं तु तत्पद्ममित्युक्तं हि मयाऽधुना ॥ २६ ॥
मूलमन्त्रमनुस्मृत्य रज्जुबन्धं ततः कुरु ।
रज्जुबन्धमिति ख्यातं मृत्संस्कारमतः परम् ॥ २७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे रज्जुबन्धलक्षणं
नाम द्व्यशीतितमः पटलः ।

॥ अथ त्र्यशीतितमः पटलः ॥

मृत्संस्कारमहं वक्ष्ये संक्षेप्याशू(प्य शृ)णु सुव्रत ।
जाङ्गलं जानुरूपं च संमिश्रं मृत्त्रिधा भवेत् ॥ १ ॥

अंशत्वेन खनेत्पाकं सुत्रीडिजाङ्गलं भवेत् ।
तनुवालुकसंयुक्तं तनुकेशात्खनक्षमम् ॥ २ ॥
त्रिहस्तं मनोरमं सन्तु(त्तु) दृष्टं वत्सानुरूपकम् ।
तयोर्मिश्रविमा(मिवा)कारं मिश्रलं तदुदाहृतम् ॥ ३ ॥
तेषु शेष्या जवोपेता शुद्धभूमौ मनोरमे ।
नदीतीरे तटाके वा श्वेतासृक्पीतकृष्ण वा(ला) ॥ ४ ॥
पङ्कं संग्राह्य पात्रेषु जलमास्रावयेत्तु वा ।
पात्रस्थं शोषयेत्पङ्कं यावदल्पदृढान्वितम् ॥ ५ ॥
तावद्रक्ष्या च बालाक्षिताम्भसं विप्र मर्दयेत् ।
ईषद्द्रवसमायुक्तं पिण्डं कृत्वा तु तन्मृदा ॥ ६ ॥
पिण्डहस्ते नले रेखा दृशे पिष्टं तथा कुरु ।
यवताराष्टकेणैताः कल्प्यमानं तलेन तु ॥ ७ ॥
रुद्राङ्गुलीपरीणाहं प्रस्तं(स्थं) मुक्तमुदाहृतम् ।
सिकतं च शिलापूर्णं सदृशं कल्पयेद्बुधः ॥ ८ ॥
मृत्तं वैकं तु(त)देकांशं योजयेत्तु मुदा स हि ।
फलं भोगिसमं दद्याद्दशाहे वाऽष्टसप्तके ॥ ९ ॥
यवगोत्रममाक्षं च तत्त्वसीचूर्णसंयुतम् ।
मृदेऽष्टांशं समायोज्य नालिकेलफलोदकैः ॥ १० ॥
पात्रे वा मर्दयेद्भस्म देशहातृकमे ततः ।
श्र(श्री)वेष्टं गुग्गुलं चैव कुन्दुरुष्कं तथैव च ॥ ११ ॥
तथा सर्जरसाचूर्णं मृत्कालांशं शिवांशकम् ।
पात्रे मृदा समायोज्यं दधिना मर्दयेत्सुधीः ॥ १२ ॥
चूर्णीं च पिप्पली चैव मरीची रसनी तथा ।
समचूर्णं तु कर्तव्यं उद्देशांशैः सुसंयुतम् ॥ १३ ॥
मधुक्षीरघृतेनैव मृदं पात्रेण मर्दयेत् ।
कपित्थबिल्वनिर्यासचूर्णौ द्वौ समतां कुरु ॥ १४ ॥
मृदे पञ्चदशांशे वा तैलचूर्णसमायुतम् ।
मर्दयेत्क्रमसाम्यार्कं(र्थं) कुष्ठगैरिकतालकम् ॥ १५ ॥

चन्दनागरुकर्पूरगोषु गोरोचनं समम् ।
ग्राह्यं चूर्णं तु कर्तव्यं मुत्ता(क्ता)शांशसमन्वितम् ॥ १६ ॥
अतसीस्नेहसंयुक्तं मर्दयेद्देशिकोत्तमः ।
सुपर्णराजिताचूर्णं चापल्ये गुलिकावहे ॥ १७ ॥
दिग्दिगन्तादि सस्यादि सागरे च हलस्तले ।
गजदन्ते वृषशृङ्गे गोमृगैश्च विशेषतः ॥ १८ ॥
यथालाभं तु कर्तव्यं नानागन्धसमन्वितम् ।
कपित्थं चैव निर्यासं मधु वा मर्दयेद्बुधः ॥ १९ ॥
पञ्चरात्रमितीकृत्य नारिकेलफलं तथा ।
त्वक्सारं तु परीगृह्य एकसारं द्वयाङ्गुलम् ॥ २० ॥
सार्धद्वयाङ्गुलं वाऽथ मानेन च्छेदयेद्बुधः ।
मृच्चतुर्थसमायुक्तं मध्यमे वा त(स)मारभेत् ॥ २१ ॥
राज्यं धेनुमृदं लिप्य ततोऽपि ऋजुवेष्टनम् ।
तदुरुज्जुं नरं विप्र एकद्वित्र्यङ्गुलं तु वा ॥ २२ ॥
ततो वै मृत्समालिप्य यावच्छोषणकं द्विज ।
तावन्निरीक्ष्य कर्तव्यं मृल्लेपं तु शनैः शनैः ॥ २३ ॥
शूलबाह्यागतव्यासचतुर्भङ्गविभाजिते ।
एकांशावधिकं लिप्य अनुरूपमुदाहृतम् ॥ २४ ॥
द्व्यंशावशतमिश्रं स्याद्भागेन त्वनलावधि ।
तत्तद्देशमृदैनैव तत्तद्योग्यं समालिपेत् ॥ २५ ॥
शेषं कालेन संपूर्य वेदं शेषं सवल्कलम् ।
शेषं कार्पासतन्त्वादि युक्तं कल्के तु कल्पयेत् ॥ २६ ॥
मृत्संस्कारमिदं ख्यातं कल्कसंस्कारमुच्यते ॥ २७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे मृत्सकारलक्षणं नाम
त्र्यशीतितमः पटलः ।

॥ अथ चतुरशीतितमः पटलः ॥

अथ कल्कविधानं तु वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
नद्यां वाऽपि तटाके वा दीर्घिकायामथापि वा ॥ १ ॥
सस्यक्षेत्रेऽथवा विप्र प्राणिरूपे जले भवेत् ।
सुदृढा शुद्धजलजा स्थूलवालुकमुद्रिता ॥ २ ॥
संग्राह्या शर्करा ह्येषा तस्याः प्रक्षालनं कुरु ।
शर्कराशोषणं कृत्वा सूक्ष्मचूर्णं तु तत्कुरु ॥ ३ ॥
तिलोदकसमं पिण्डं कृत्वा तच्छोषयेत्क्रमात् ।
अबन्धनिर्यासजलं त्रिविधं प्रोक्ष्यते द्विज ॥ ४ ॥
पञ्चगुणं तु निर्यासं सपद्वेतु षड्गुणम् ।
स्वश्रुतं स्वाचलं चैव सैकतं च क्रमोदितम् ॥ ५ ॥
स्वश्च सेकजले पिण्डं वेष्टयेत्तु यथाक्रमात् ।
कार्पासतन्तवश्चापि मृदं कृत्वा सुपोषयेत् ॥ ६ ॥
त्रियवं कल्कभित्ते तु कदलीभिस्तदर्थवत् ।
एतत्कल्कं यथायोग्यं कल्य एव हि निर्यसा ॥ ७ ॥
त्रिगुणं मध्यमं चात्र कन्यसं तु चतुर्गुणम् ।
बन्धबद्धं जलं ह्येवं त्रिविधं परिपठ्यते ॥ ८ ॥
तेष्वादौ गुडजलेन मर्दयेत्तु पुनः पुनः ।
क्रमेण लेपयेत्कल्कं व्यवक्रिया यवं घनम् ॥ ९ ॥
शनैः शनैर्लेपनं कृत्वा भिन्नच्छिद्रविवर्जितम् ।
यममासं त्रिसमासं वा मासं वा शोषयेत्पुनः ॥ १० ॥
कुश्चनव्याम्रको विप्र पेषितो पोषयेत्क्रमात् ।
ततः स्वच्छं जलेकं च प्रमाणं तं तु लेपयेत् ॥ ११ ॥
बाहुकूर्चप्रमाणं तु शोध्यमानसमं नयेत् ।
अङ्गोपाङ्गं च प्रत्यङ्गं कल्पयेल्लक्षणान्वितम् ॥ १२ ॥
करचरणोदयादग्रि अङ्गमित्यभिधीयते ।
उपाङ्गं भूषणं ख्यातं प्रत्यङ्गं चाह नार्हणा ॥ १३ ॥
कपित्थनिर्यासरसं सार्धत्रिगुणांशकम् ।
वनच्छादं चतुर्भागं कल्कमालेपयेत्ततः ॥ १४ ॥
तत्तत्कल्कं तु पष्ठ्यंशाह्लादपरस्ततम् ।
योस्स(यः स)न्ततो च(तश्च) कूर्चेन प्रोक्ष्यं तु पोषयेत् ॥ १५ ॥

मस्तानान्वितमिन्द्रं यवस्थयेलक्षण ... . ।
.... ॥ १६ ॥
इत्येते कल्कसंस्काराः प्रोच्यते(क्ताश्च) सकलस्य तु ॥ १७ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे कल्कसंस्कारलक्षणं नाम
चतुरशीतितमः पटलः ।

॥ अथ पञ्चाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण वर्णसंस्कारलक्षणम् ।
शिवात्परमसद्भावं द्रव्यकाच्छशिसंभवम् ॥ १ ॥
शिवाच्छक्तिः समुत्पन्ना तस्या नादः समुत्थितः ।
तस्मात्सर्वं समुत्पन्नं तस्मादनिलसंभवः ॥ २ ॥
अनिलादापः संभूतं तस्माद्वै क्षिति संभवम् ।
श्वेतं रक्तं तथा पीतं कृष्णं चेतिचतुर्विधम् ॥ ३ ॥
जले सच्छ्वेतमग्नौ च रक्तं निभवेद्भवम् । (?)
भुवने पीतवर्णश्च नीले कृष्णस(स्य) संभवः ।
विष्णुर्महेश्वरो गौरी रुद्रो वर्णाधिपाः क्रमात् ।
विप्रक्षत्रियविट्शूद्राः सितवर्णादयः क्रमात् ॥ ५ ॥
श्वेतं रक्तं च पीतं च कृष्णं चैव चतुर्विधम् ।
श्वेतं चैव तु शुक्लं च धवलं च विनात्तकम् ॥ ६ ॥
मुक्ताभं चेषुवर्णाभं श्वेतवर्णमिदं सितम् ।
शङ्खवर्णसमं शुक्लं प(व)र्णमित्युतमा(त्तमं)मया(तम्) ॥ ७ ॥
रजताभं च गोक्षीरसदृशं धवलं भवेत् ।
तारकासमवर्णं तु अतारकमुदाग्रतः ॥ ८ ॥
अरुणं रक्तशोणं च अग्निएदं(रेवं) चतुर्विधम् ।
अरुणं शोकनाभं तु पद्मपुष्पाभरत्नकम् ॥ ९ ॥
शोणकं शुकपुष्पाभं राक्षसानां तु पाटलम् ।
स्वर्णपिङ्गं च पीतं च हरितालं चतुर्विधम् ॥ १० ॥
स्वर्णवर्णवपुं पुण्ड्रं विसङ्कजनिसारवत् ।
हरितालं च पीतस्य हरितं रज्जुमन्त्रवत् ॥ ११ ॥

नीलं श्यामं च कालं च कृष्णं चैव चतुर्विधम् ।
मेघवर्णसमं नीलं श्यामं वै नलयां समम् ॥ १२ ॥
शिखिवर्णसमं कालं कृष्णं च भृगुपत्रवत् ।
एवं षोडशभेदं तु वर्णमेवं स्वजन्त्रकम् ॥ १३ ॥
धरणीजसमुच्छिष्टं रक्तं त्रासाग्रसंभवम् ।
अथवा जातिलिङ्गं तु रक्तभासं द्विधा स्मृतम् ॥ १४ ॥
गौदावर्या तु संस्कृतं हलालवमुदाहृतम् ।
अतसीपुष्पसंकाशं रजायत्ताश्वमुच्यते ॥ १५ ॥
श्यामपाषाणसारं तु श्याममित्यभिधीयते ।
दिवेप्तत्तरजोत्पू(दीपोत्पन्नरजोत्र)र्णे कृष्णवर्णमुदाहृतम् ॥ १६ ॥
एवमादिकलावर्णास्तस्मिंस्तस्मिन्ननेकधा ।
मिच्छेत लक्षसारं च दिवोद्भूतरजस्तथा ॥ १७ ॥
ऊरुं चापिमिनीलाघयां तुरन्यांभिधीयते ।
एवं स्वतः प्रयाणं तु वर्णबिम्बानकामतम् ॥ १८ ॥

इति काश्यपे वर्णसंस्कारलक्षणम् ।

यंलाकामाहकं वर्णा वक्ष्ये संक्षेपतः क्रमात् ।
पीताभ्यासं तु पीतं स्यात्तादृशं पूर्णवत्कृतम् ॥ १९ ॥
नारिकेलोदकैर्मिश्रं दहेरक्तनिभं भवेत् ।
तत्सुधाकर्मरक्तस्य शवे दीर्घसिता भवेत् ॥ २० ॥
राजावर्तं च श्यामं च पाषाणौ द्वौ च पूजितौ ।
जनासनं बशस्ताः स्युः सुधाकर्मसु सुव्रत ॥ २१ ॥
अयःसंस्कारवर्णं तु वक्ष्यते द्विजसत्तम ।
सितं रक्तं समं मिश्रं गौरं च विरुदाहृतम् ॥ २२ ॥
सितं पीनं समं मिश्रं यत्तत्पूरकं भवेत् ।
सितवत्कं कृष्णसंमिश्रं समावर्णनिभं भवेत् ॥ २३ ॥
श्वेतं कृष्णं च पीतं च समभागं तु मिश्रितम् ।
धारं च विरिदं ख्यातं वर्णकर्मसु चो(त्कट)कृतम् ॥ २४ ॥

श्वेतं रक्तं च पीतं च संमिश्रकमुदाहृतम् ।
रक्तं पीतं समं मिश्रं बकुलस्यै फलाकृति ॥ २५ ॥
ज्वलनच्छविरि(नाभमि)दं ख्यातमग्निवर्णमिदं परम् ।
पीतस्य द्विगुणं रक्तं मिश्रं तत्त्वतिरक्तकम् ॥ २६ ॥
उभयात्सममन्येन द्व्यर्णमित्युच्यते तु वामया ।
रक्तस्य द्विगुणं विषमिश्रितं गुल()वर्णकम् ॥ २७ ॥
पीतस्य च तदर्धं तु मिश्रितं कपिलं भवेत् ।
सितवेदांशरक्ताढ्यं खर्परस्य समं भवेत् ॥ २८ ॥
तदेवानिलमाधिक्यधान्याङ्कुरमुदाहृतम् ।
श्यामस्यारितलाढ्यं च कुङ्कुष्टा(मा)रितलार्धकम् ॥ २९ ॥
मिश्रितं स्यात्सस्यमस्याः कृष्णालाक्षं च संमितम् ।
जम्बूफलसमं त्वेतद्वर्णमित्युच्यतेऽथवा ॥ ३० ॥
जातीफलं समं लाक्षासारं लोहितमुच्यते ।
कृष्णं नीलं समं मिश्रं केशवर्णमुदाहृतम् ॥ ३१ ॥
सस्यश्यामं च रक्तं च मिश्रं मञ्जिष्ठवर्णकम् ।
कृष्णं पीतं समं मिश्रं मधुवर्णमुदाहृतम् ॥ ३२ ॥
कृष्णस्य द्विगुणं पीतं मानुषं वर्णमुच्यते ।
मानुषं रक्तमाधिक्यं हरितं ममताभशाम् ॥ ३३ ॥
निहोपेतदातृवर्णमुदाहृतम् .... ।
तेषु यन्नस्यमल्पेन बाहुमानसमन्वितम् ॥ ३४ ॥
बाहुसामेति तत्ख्यातं द्रव्याल्पादिच मानितम् ।
अल्पसारमिदं ख्यातं सलेपाकल्पितं विदुः ॥ ३५ ॥
वर्णानामानुकूलस्य सममेव समाश्रितम् ॥ ३६ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे वर्णसंस्कारलक्षणं
नाम पञ्चाशीतितमः पटलः ।

॥ अथ षडशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण वर्णलेपनमुत्तमम् ।
शैलकासपिष्टकार्हा नि(त्रि)धा वै वर्णलेपनम् ॥ १ ॥

शैलजे वर्णपेक्षा चेदङ्गोपाङ्गखिलामधि ।
उपरिष्टाद्बाद्यतः स्यात्प्रशकला प्लावयेत् ॥ २ ॥
श्वेतवधस्तु तदूर्ध्वे चित्यणं लिप्यश्वेतश्वेतवर्णादमस्तु (?) ।
बिम्बोचिरलिप्रतिष्ठासम्यगागाचरेत् ॥ ३ ॥(?)
अथवा शैलजे बिम्बे पटाच्छदं विनोर्ध्वतः ।
यवमानं तु लिप्याचित् ....नमः ॥ ४ ॥
श्वेतं च बिम्बवर्णं च क्रमेणोचितं लिपेत् ।
शिलागर्भमिदं ख्यातं पर्णहीनाममेव वा ॥ ५ ॥
शूलस्थापनकर्मादि दारुगर्भे तु पूर्ववत् ।
चित्रं वाऽप्यर्धचित्रं वा पक्षेष्टकस्मयान्वितः ॥ ६ ॥
अङ्गं समं कर्णकं कृत्वा पठमं छादयेत्ततः ।
चर्वाष्ठानि च सर्वाणि शैलजे तु यथा तथा ॥ ७ ॥
कर्तव्यमिष्टगर्भे तु दारुमित्रे तु तन्तु वा ।
एवं त्रिविधनित्यं तु वर्णलेपमुदाहृतम् ॥ ८ ॥
आदौ श्वेतनिभं लिप्य सबास्यस्यजमेव वा ।
क्रमेण श्वेतवर्णं तु त्रिभक्त्या वा तु लेपयेत् ॥ ९ ॥
तदूर्ध्वे पाजवर्णं तु लेपयेद्द्विजसत्तमः ।
सितबिम्बनिभं चैव समं मिश्रं तु वाक्य(स्तु)वत् ॥ १० ॥
सितं वर्णेन बिम्बानां मधुवर्णनिभं भवेत् ।
रक्ष्यादीनिभास्यानां पाण्डुवर्णं प्रकल्पयेत् ॥ ११ ॥
बद्धसंचं च मेवं च एवं [तत्तु] त्रिधा भवेत् ।
कपित्थनिर्यासेनैव त्रिसंध्यं तु प्रकल्पयेत् ॥ १२ ॥
स्वच्छतो लेपमाख्यातं मध्यमं मधुसदृशम् ।
तरुणं दधिसादृश्यं स्निग्धं द्रोणदरं भवेत् ॥ १३ ॥
मेदुरेण भवेच्छिष्टं [त्वेवं] संधानमाचरेत् ।
कल्पमर्दनकार्यं तु कारयेन्द्रध्यसारिणा ॥ १४ ॥
कल्पवत्स्वच्छजलेनैव पेषणं तु समाचरेत् ।
सुधाकर्मजलोपेते महापेमेषचर्मयोः ॥ १५ ॥

पर्यासारं तु बद्धं स्याज्जलपात्र्यर्हका भवेत् ।
जलपत्तिविना यत्र तत्र कापित्थज द्विजः ॥ १६ ॥
निर्यासजलसंबन्धमुक्तमन्यन्न कारयेत् ।
कल्कं षोडशधा भज्य षट्पञ्चचतुरं तु वा ॥ १७ ॥
कपित्थनिर्यासेनैव स्वच्छं नैव जलं भवेत् ।
सकृच्चिक्कणलेपं तु कारयेद्द्विजसत्तमः ॥ १८ ॥
चिक्कणं कल्कसारं च द्विविधं चिक्कणं भवेत् ।
जलपात्रं सुधाकुम्भे चिक्कणं शर्करद्रवम् ॥ १९ ॥
चिक्कणं द्विविधं चैव कल्पयेत्तु यथोचितम् ।
चिक्कणं कल्कबन्धं तु दशभागाविभाजिते ॥ २० ॥
एकांशरहितं बद्धं शिलोपवनं तु (लालेपन)योग्यकम् ।
चिक्कणे बन्धतुल्यं वा सितलेपनकर्माणि ॥ २१ ॥
सितबन्धसमं वाऽथ तद्दशांशं विहीनकम् ।
पास्थांवर्णस्य बद्धस्य स्त्री(त्रिः)कृत्वा पांमु(सु)लेपनम् ॥ २२ ॥
षड्वर्णं तु ततो लेप्यं यथाक्रमेण देशिकः ।
बिम्बसर्वतवर्णं तु षट्कृत्वः सालिपेत्तथा ॥ २३ ॥
पामुवार्णं तु विंशांशे त्वंसहीनं तु वर्जयेत् ।
षट्पषादिकवर्णस्य बन्धामित्युच्यते मया ॥ २४ ॥
तदानीं वर्णबन्धं तु विंशांशेंऽशविहीनकम् ।
द्वितीयं वर्णबन्धं स्यात्तन्वत()द्धन्धनं ततः ॥ २५ ॥
षण्णामपि सवर्णाद्या बन्धमेवं क्रमोन्नतम् ।
प्रथमेत्युच्यते बन्धे षड्विधं च लिपेत्क्रमात् ॥ २६ ॥
पत्रं बन्धं च मन्वन्तं न तथा .... ।
प्रवर्तय षडेतानि वर्णलेपक्रमं विदुः ॥ २७ ॥
दीर्घपत्रमिति ख्यातं ततोऽन्यच्च द्विभाजितम् ।
स्वर्णचूर्णसमायुक्तं वर्णलेपप्रवर्तकम् ॥ २८ ॥
षड्वर्णक्रममेवं हि लेपयेत्तु परस्परम् ॥ २९ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे वर्णलेपनं नाम
षडशीतितमः पटलः ।

———

॥ अथ सप्ताशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण भक्तानां लक्षणं परम् ।
सर्वेषामपि भक्तानां पदं चतुर्विधं भवेत् ॥ १ ॥
सालोक्यं चैव सामीप्यं सायुज्यं च तथैव च ।
सारूप्यं च वि(प)दं विप्र चतुर्भेदमुदाहृतम् ॥ २ ॥
पुरुषो वा स्त्रियो वाऽथ तेषु यत्पादमाश्रितम् ।
तत्तत्पादानुकूल्यं वा सालोक्यपदमाश्रितम् ॥ ३ ॥
तदा सामीप्यदेशश्च मम(रु)चिराकृतिस्तु वा ।
ममचिरादिभिः कुर्याच्छेषाद्रे पादमाश्रिताः ॥ ४ ॥
बालश्च यौवना वृद्धस्त्रिविधस्य प्रिया त(था) ।
त्रिविषादाकलाशब्दं तपसाचालसज्जिता ॥ ५ ॥
तस्मात्सप्ततिवर्षं वा या सा यौवनान्विता ।
तदूर्ध्ववयसोपेतं वृद्धा तु निन्द्रबन्धनम् ॥ ६ ॥
बालास्तु पञ्चतालेन शेषा वसुमयेन वै ।
स्थानकं चासनं चैव यानमृत्तन एव च ॥ ७ ॥
चतुर्भेदेन कर्तव्यं भक्तानां मानुषाद्बुधः ।
अभङ्गं समभङ्गं वा अतिभङ्गमथापि वा ॥ ८ ॥
सव्यं वामस्य पादं तु कुञ्चितं त्वितरस्थितम् ।
द्वौ स्वजानुचितां धृत्वा हृदयेऽञ्जलिखेऽथ वा ॥ ९ ॥
लम्ब्यं दक्षिणपादं तु हस्तं पूर्ववदेव हि ।
आसनं पञ्चसप्तं वा नवमं तु शिखोपरि ॥ १० ॥
त्रयोदशपरिवाथ प्रकीर्णकं तु ततो भवेत् ।
महेन्द्रभृहरक्षेते पुष्पदन्ते तथैव च ॥ ११ ॥
भल्लाटक्यां शवे बाधाप्रवेशं परिकल्पयेत् ।
प्राङ्मुखानामपीन्द्रः स्यादुदगग्रं तथैव च ॥ १२ ॥
मनुपक्षकला वाऽथ सत्पादशपथं तु वा ।
नन्द्यावर्तमिदं पञ्चभेदमत्र विधीयते ॥ १३ ॥

महेन्द्रदिग्वंशकेष्वेव प्रवेशस्तु प्रकीर्णवत् ।
प्राङ्मुखं रसवीथी स्यादुदग्वक्त्रेव विंशतिः ॥ १४ ॥
अष्टाविंशतिकाया वा तावदेव विवर्धनात् ।
एवमष्टाविधं ख्यातं श्रीपतिं तल्लक्षितम् ॥ १५ ॥
एतद्द्वाराष्टकोपेतमुपद्वाराष्टकं भवेत् ।
अथवा वेदवेदांशं वारईशं तु प्रागिव ॥ १६ ॥
दण्डकं न्यस्तवस्तूनां भेदमेकमनेकधा ।
ग्रामादीनां तु विस्तारं भानुजन्माष्टसप्तधा ॥ १७ ॥
भूतवेदांशकं भूत्वा नन्दसप्तगुणांशकम् ।
भूतवेदाग्निभागं तु ग्रामे वप्रवि(वी)थी भवेत् ॥ १८ ॥
मानसूत्राद्बहिर्वप्रादन्तरं षड्विधं भवेत् ।
एकद्वित्रिचतुष्पञ्चहस्तं वा वप्रविस्तरम् ॥ १९ ॥
त्रिपञ्चसप्तहस्तं वा नवरुद्रकरं तु वा ।
त्रयोदशकरं वाऽथ वप्रतुङ्गमुदाहृतम् ॥ २० ॥
त्रिचतुष्पञ्चषट्सप्तवस्वंशं वा विशेषतः ।
वप्रमूलतलं कृत्वा एकांशेनाग्रविस्तरम् ॥ २१ ॥
शिलाभिर्वेष्टकाभिर्वा मृदा वा परिकल्पयेत् ।
छत्रदण्डाम्बुदाभं वा कृकलासपराकृतिः ॥ २२ ॥
इहास्यपरिवद्वाऽथ वप्रविषपमाचरेत् ।
करालमुद्गगुल्मासकल्कचिक्कणकर्मवान् ॥ २३ ॥
लाक्षां समालिपेदूर्ध्वे पिष्टकाश्ममयूरपि ।
मनुयो दारुभिः पत्रैश्छादयेत्तु तृणादिभिः ॥ २४ ॥
तद्बाह्येऽभ्यन्तरे चैव खलु रेचेष्ट मानतः ।
वासार्थे स(श)कटादीनां तक्षकाणां विशेषतः ॥ २५ ॥
तद्बाह्येऽभ्यष्टमानेन पञ्चभूम्याः परं भवेत् ।
तद्बाह्येऽभ्यष्टमानेन परिखां परिकल्पयेत् ॥ २६ ॥
वप्रस्याभ्यन्तरे विप्र देवतास्थापनं भवेत् ।
शिवहर्म्यं च मातृणां सप्तबाह्ये तु वा भवेत् ॥ २७ ॥
परिखस्य तु बाह्ये वा तौ संकल्प्य द्विजोत्तमः ।
आदित्यांशे तु भानोश्च आग्नेय्यां कालिकोष्ठकम् ॥ २८ ॥

भृशांशे विष्णुगृहं स्याद्याम्ये षण्मुखमन्दिरम् ।
शास्तुर्गृहं अगांशे तु नैर्ऋत्यां केशवालयम् ॥ २९ ॥
सुग्रीवांशे गणाध्यक्षं पुष्पदन्तपदेऽथवा ।
वारुण्यां विष्णुगेहं स्यात्सुग्रीवांशे हलालयम् ॥ ३० ॥
भृङ्गराजांशके पाशयक्ष्मे चैव विनाशकौ ।
मदिरालयं तु वायव्ये मुख्ये तु यमभूयकम् ॥ ३१ ॥
मातृणामालयं सौम्ये वायव्यां करणेऽपि वा ।
ईशाने शिवहर्म्यं स्यादीशानानन्तरेषु वा ॥ ३२ ॥
पर्जन्यांशे जयांशे वा हेन्द्रावाग्भोगमे वा ।
मारुतं केतुना विप्र कर्तव्यं तु शिवालयम् ॥ ३३ ॥
शिवालयं मातृकोष्ठं कर्तव्यं तु बहिर्मुखम् ।
अभ्यन्तरमुखं विष्णुं विवस्वान्पश्चिमाननम् ॥ ३४ ॥
शेषाः पूर्वमुखाः सर्वे कारयेद्विधिपूर्वकम् ।
सूत्रसंन्धौ चतुष्के तु शूले चैवाष्टकेऽपि वा ॥ ३५ ॥
षट्के चैव तु वीथ्यग्रे देवालयं द(हि)कारयेत् ।
वापीकूपतटाकादीन्सर्वत्र परिकल्पयेत् ॥ ३६ ॥
ब्रह्मांशे शेषभस्थानं वारुणे हरिमन्दिरम् ।
बाह्ये चैव कुलालानां नापितानां तु संकरे ॥ ३७ ॥
दक्षिणे शेदसीनां तु कारुणां चैव तत्र वै ।
मत्स्योबहिर्हतानां तु पश्चिमे वासमुच्यते ॥ ३८ ॥
उत्तरे चैव किकाणां अपरे तत्समीपके ।
तद्बाह्ये त्वबाह्ये वा कर्मकारा तथानले ॥ ३९ ॥
बाह्ये त्वल्पदूरे तु रजकानां गृहं भवेत् ।
तद्बाह्ये कोशमात्रे च चण्डालावासमुच्यते ॥ ४० ॥
शंकरे परिखा तत्र(द्र)च्छतदण्डे श्मशानकम् ।
वायव्यां च श्मशानं तु प्रागुक्तेन विशेषतः ॥ ४१ ॥
अपरं मानसूत्रं तु बाह्ये सालान्तरे भवेत् ।
महेन्द्रत्य(न्द्राद)ग्निभागान्तं भोजनं च विधीयते ॥ ४२ ॥
दण्डदक्षिणपार्श्वे तु पश्चिमे कुसुमिकालयम् ।
वस्त्रेणापि कचेदण्डदण्डलङ्गान्यकंकटम् ॥ ४३ ॥

उत्तरे लवणं चैव तैलगन्धं तु पुष्पकम् ।
होमं रक्तादयश्चैव सर्वत्रैकाहकं भवेत् ॥ ४४ ॥
ग्रामादिलक्षणं प्रोक्तं गृहविन्यासलक्षणम् ॥ ४५ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे ग्रामादिलक्षणं नाम सप्ताशीतितमः पटलः ।

॥ अथाष्टाशीतितमः पटलः ॥

अथ वक्ष्ये विशेषेण गृहविन्यासलक्षणम् ।
शूले सूत्रे च सत्वे च चतुष्के चाष्टके तथा ॥ १ ॥
आलयाग्रे सभाग्रे च चैत्यवृक्षसमीपके ।
श्मशाने पर्वताग्रे च क्षारभूमौ तथैव च ॥ २ ॥
भुजङ्गनिलये चैवरुमन्यावाक्षं न कारयेत् ।
वास्तुमध्ये स्तवं मन्तु पुरीषस्य हृदिर्भवेत् ॥ ३ ॥
चतुष्कर्णगताः सूत्राः सिरा इत्यभिधीयते ।
प्रातर्मुखस्य सूत्राणि स्थानसंज्ञा प्रकीर्तिता ॥ ४ ॥
गुणस्य सूत्रयोगं तु संधिरित्यभिधीयते ।
तदेव सूत्रयोगं यत्तच्चतुष्कमुदाहृतम् ॥ ५ ॥
रससूत्रप्रयोगं यत्तदष्टकमुदाहृतम् ।
चतुष्कौ सिरयोगश्च चुलमित्यभिधीयते ॥ ६ ॥
केवलं सहजं चैव जगृहक्ष्मविधिर्भवेत् ।
समन्त्रं केवलं ख्यातं बाह्ये त्वावृतवीथिकम् ॥ ७ ॥
तद्बाह्ये त्वावृद्धीमान्दासीदासनिवासका ।
विधिनावेशनीत्रं सतिकाकारवद्भवेत् ॥ ८ ॥
आस्यावृतग्रहादीनि ग्रामवास्तुवदाचरेत् ।
आलयावृतवीथ्यादि हीनाकीलवलं गृहम् ॥ ९ ॥
यत्तद्गृहववास्तु स्यात्कूर्करिष्ठयानुकूलकम् ।
केवलं तु गृहक्षेत्रे वाऽऽरामादिषु वा कृते ॥ १० ॥

नन्दांशं वर्जयेत्क्षेत्रे सिरसूत्रसमन्वितम् ।
अजांशमध्यमे वर्ज्यं पुष्पादिऋक्षभागतः ॥ ११ ॥
राशयास्त्विति विख्याताः प्राग्वद्दाक्षिण्यमेव च ।
तेषु कर्कधनुर्मीनं मिथुनं चैव वर्जयेत् ॥ १२ ॥
शेषेष्विष्टं गृहं कर्म भानुकूलान्वितं गृहम् ।
ग्रामादिगृहश्रेणीषु राजा च सहजं भवेत् ॥ १३ ॥
भूपरीक्षामायसर्वं प्रागिवैव समाचरेत् ।
कर्षणे ह्या(ह्यु)दितं ऋक्षं तिथिवारस्तदुक्तकम् ॥ १४ ॥
दर्शनं चोभयं सर्वं शुभयुक्तं परिग्रहेत् ।
गृहारम्भं तु कर्तव्यं गर्भन्यासपुरःसरम् ॥ १५ ॥
गर्भन्यासं प्रकर्तव्यं प्रागुक्तविधिना बुधैः ।
भल्लाटांशे महेन्द्रांशे गृहक्षतपदे तथा ॥ १६ ॥
पुष्पदन्तपदे चैव पूषादिषु चतुर्ग्रहे ।
द्वारस्य दक्षिणे वाङ्घ्रियोगमूले तथा बुधः ॥ १७ ॥
गर्भन्यासं प्रकर्तव्यं तस्योर्ध्वे प्रथमेष्टका ।
गृहदेवमिति ख्यातं देहगर्भमिति स्मृतम् ॥ १८ ॥
सगर्भे सर्वसंपत्स्यादगर्भे सर्वनाशनम् ।
षट्कौशिके जीवयुक्ता विधेया गर्भिणी भवेत् ॥ १९ ॥
गृहिणी गर्भिणी चेत्तु गर्भनाशं न कारयेत् ।
गर्भस्योपरि गर्भः स्यात्कर्तव्यांशं विनश्यति ॥ २० ॥
जीर्णे गृहे पुनर्वाऽपि गर्भं पूर्ववदाचरेत् ।
विजयं त्वि(त्व)तिकान्तं च सुकान्तं वर्धमानकम् ॥ २१ ॥
शृ(श्री)कांतं वसुकान्तं वा वर्धमानावधा(सा)नकम् ।
श्रीकरं चातिभद्रं च गृहभेदं तु षड्विधम् ॥ २२ ॥
विमन्वे(विजयं त्वे)कव(शा)ला स्याद्द्विशाला त्वितिकान्तकम् ।
त्रिशाला वसुकाख्या(न्तं) वा अथवा(वर्धमा)नं चतुःस्स्यततुर्गृह)म्
श्रीकरं सप्तशाला स्याद्दशशालाऽतिभद्रकम् ।
त्रिचतुर्हस्तमारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ २४ ॥
नन्दकर्मकरान्तं तु युग्मयुग्मं चतुश्चतुः ।
अष्टधा विजयमास्म(यं प्रोक्तं) द्विशाला विक्षि(त्वति)कान्तकम् ॥

त्वितिकान्तमथोच्येत द्विद्विहस्ताविवर्धनात्।
नन्दकर्मकरारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ २६ ॥
सप्तसप्ताष्टषष्ठ्यन्तं वर्धमानं तु पड्विधम्।
तेष्वादौ मनुभेदौ तौ सप्रताकणकं ग्रहम् ॥ २७ ॥
दशषड्द्वात्रिंशद्भेदविवृत्तकणकान्वितम्।
वर्धमानतमं व्यासायामयुक्तं सपत्तिकम् ॥ २८ ॥
दक्षिणे दक्षिणे वाऽपि वर्धमानस्य पार्श्वके।
सुकान्तसहितं यत्तच्छ्रीकरं त्विति विद्यते ॥ २९ ॥
पार्श्वयोर्वर्धमानस्य शुकान्तौ तौ विराजितौ।
अतिभद्राविति ख्यातौ मूलगेहान्तरक्षितौ ॥ ३० ॥
विस्तारसदृशः कायः सद्विहस्तं च भाति(जि)तौ।
विस्तारसदृशाद्वेदहस्तं चौन्ववतं भवेत् ॥ ३१ ॥
प्रकल्पं षट्कराधिक्यं माशाभासाष्टकारधीः।
कुञ्जादीन्हस्तमानाख्यं पङ्क्तिमानमथ शृणु ॥ ३२ ॥
विस्तारसदृशं याति च्छन्दं भागद्वयाधिकम्।
चतुर्भागाधिकायश्च चिदमेवं द्विधा भवेत् ॥ ३३ ॥
देवद्विजमहीनाथो जि(चित)ज्ज्यात्यायमायतम्।
राजारसनयुक्तं नाभिचतुर्जातिगृहं शुभम् ॥ ३४ ॥
शेषाणामपि सर्वेषां चित्तादीनि सुखावहम्।
सर्वं पूर्वोदितानां तु योग्यमृद्धिकरं भवेत् ॥ ३५ ॥
विजयादिगृहाणां तु जाद्या(त्या)यामं समं भवेत्।
हस्तमानेन या(जा)त्यादिभागं चैव समाचरेत् ॥ ३६ ॥
न कुर्यात्संकरं तेषु संकरं तत्तु नाशनम्।
आद्यद्विहस्तमानं तु व्यासपङ्क्तिसमं तु वा ॥ ३७ ॥
पदत्रयं स्वस्तिकं तु व्यसदायतुनहिश्चेत्। (?)
पदहीनं न कर्तव्यं सर्वसंपद्विनाशनम् ॥ ३८ ॥
एकबन्धं त्रिबन्धं वा अथवाऽनेकबन्धनम्।
कल्पिते मानसूत्रात्तु नीव्रं पारात्तु वा भवेत् ॥ ३९ ॥
सर्वेषां विजयादीनां विन्यासं तु वदामि ते।
देवभागं तु विस्तारे आयामे तु रसांशकम् ॥ ४० ॥

पक्षांशं ग्रीवविस्तारं मेखलेन्द्रं च तत्समम् ।
गुणांशं ग्रहदीर्घं तु खुरदीर्घं तु तत्समम् ॥ ४१ ॥
परितः कुडयसंयुक्तं द्वारनेत्रादिके द्विज ।
कल्पितं तु ग्रहं ख्यातं रङ्गं पादोत्तरान्वितम् ॥ ४२ ॥
दक्षिणे तु ग्रहं तच्छ्रीरङ्गमायुष्करं भवेत् ।
सौख्यं तु दक्षिणे गेहं रङ्गपुत्रविवर्धनम् ॥ ४३ ॥
ग्रहं व्यासे गुणांशे तु अंगणं एकभागया ।
द्विभागं ग्रहविस्तारं आयामं पूर्ववद्भवेत् ॥ ४४ ॥
ग्रहायामे तु नन्दांशे इन्द्रांशं दक्षिणे त्यजेत् ।
गुणांशं वामपार्श्वे च विशेद्वेश्म तदन्तरे ॥ ४५ ॥
षडंशे च विशाले तु आयामे दशभाजिते ।
द्विभागं ग्रहविस्तारं च क्रमेण द्विभागया ॥ ४६ ॥
मुखद्वारविभागेन कल्पयेत्तु यथाक्रमम् ।
पार्श्वयोस्तु गुणांशेन गृहायामं विधीयते ॥ ४७ ॥
तयोर्मध्ये गृहांशे तु गमपादोत्तरान्वितम् ।
हरेग्रहारग्रंशे तु नवांशेंऽशद्वयं त्रिभिः ॥ ४८ ॥
युगांशैः पुरतोऽलिन्दे क्रमेणैव प्रकल्पयेत् ।
आयामार्धे ग्रहारामं कृतं मध्येकभित्तिकम् ॥ ४९ ॥
भूतादि नन्दरुद्रांशं चरणव्यासभाजिते ।
अनलादितिमध्ये तु सव्येनैव क्रमान्वितम् ॥ ५० ॥
यथाक्रमेण नित्यां तु स्थापयेन्मध्यमङ्घ्रिमान् ।
गृहाङ्घ्रिमध्यभित्तेस्तु चतुष्कं गृहमध्यगम् ॥ ५१ ॥
हस्तरामग्न्यगुपेतवत्क्रपादुक एव वा ।
विदुवातिग्रहाणां तु सामान्यं कुड्यविस्तृतम् ॥ ५२ ॥
अथवाऽङ्घ्रिविशालेन त्रिचतुष्पञ्च एव वा ।
एवं मध्यविशालं तु षड्विधं परिकीर्तितम् ॥ ५३ ॥
अधिष्ठानादिवशतः प्रासादवदलक्षितम् ।
विजयाख्यस्य नेत्रे द्वे उभयोः पार्श्वयोः कुरु ॥ ५४ ॥
महानासिमिवाकारं नेत्रद्वयं प्रकल्पयेत् ।
पुरे पुरे चाल्पनाड्यं त्रिवलयसमन्वितम् ॥ ५५ ॥

कल्पैव गोपुराकारं विजयाख्यगृहं भवेत् ।
सभारशिरोवापि लुनिराहाशिषं भवेत् ॥ ५६ ॥
पार्श्वयोश्चैकभागेन मालिनं च समावृतम् ।
पुरतो भद्रयुक्तं वा चतुर्वंशायतस्ततम् ॥ ५७ ॥
विजयं त्वेवमाख्यातमतिकान्तमथोच्यते ।
नेत्रत्रयसमायुक्तामितिकान्तं प्रकल्पयेत् ॥ ५८ ॥
देवभूसुरभूपानां योग्यं नैवान्यवर्गिणाम् ।
कतिधाकृतिवंशाग्रं चतुर्नेत्रयुतं तु वा ॥ ५९ ॥
एकानेकतलं वाऽथ प्रासादवदलंकृतम् ।
कर्तुरिच्छानुसारेण स्थानविन्यासमाचरेत् ॥ ६० ॥
विस्तारं धर्मभागं च धर्मभागविवर्जिते ।
बाह्ये वारं शिखांशेन पक्षांशग्रहविस्मृ(स्तृ)तम् ॥ ६१ ॥
गृहाग्रे वारमेकांशं कर्णतुङ्गं युगांशकम् ।
शेषभागं खलूरिः स्यात्परितः कुड्यसंयुतम् ॥ ६२ ॥
एतदेवाङ्कणं विप्र मण्डपं परिवाच्यते ।
तदावृतांशवाथ स्यात्पक्षांशेन खलूरिका ॥ ६३ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं साङ्गोपाङ्गं द्विजोत्तम ।
अथवा मण्डपं वर्ज्यं प्रागिवैव प्रकल्पयेत् ॥ ६४ ॥
मध्यरङ्गसमायुक्तं मुख्यलोहं द्विवासकम् ।
शालाविरहितस्थाने कुड्यद्वारं प्रयोजयेत् ॥ ६५ ॥
जात्यादाभासपर्यन्तमेवमेवाङ्कणाद्बहिः ।
शेषांशमङ्कणं ख्यातं बाह्यालिन्द्रं विना तु वा ॥ ६६ ॥
महेन्द्रे ग्रहक्षते चैव पुष्पदन्ते तथैव च ।
भल्लाटभ्यां शके चैव सर्वेषां द्वि(द्वा)रमुच्यते ॥ ६७ ॥
द्वारं चैवोपद्वारं च तेष्वेकांशेषु कल्पयेत् ।
जयन्ते जलनिष्ठान्तं मुख्यांशे वा विशेषतः ॥ ६८ ॥
द्वारस्य वामयोगस्य जलनिस्रं च दक्षिणे ।
पश्चिमे उत्तरे चैव जलमार्गं न कारयेत् ॥ ६९ ॥
यदि होमेन कर्तव्यं कर्तुर्मरणमादिशेत् ।
प्रागुदक्पागवत्प्रत्यगुदग्वाहन्तिकान्तिके ॥ ७० ॥

अश्रि(ति)कान्तमिति ख्यातं इतरं सौम्यमुच्यते ।
अतिकान्तमिति ख्यातं सुकान्तमथ वक्ष्यते ॥ ७१ ॥
गृहयामे षडंशे तु द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ।
वेदांशे नाङ्कणं विद्यात्द्व्यंशेनैव खलूरिका ॥ ७२ ॥
चतुर्णेत्रसमायुक्तं बाह्ये वारयुतं तु वा ।
षडष्टांशे तदायामे द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ॥ ७३ ॥
मुख्यगेहस्य चाग्रे तु अलिन्द्रं च शिवांशकम् ।
षडंशं चाङ्कणं ख्यातं द्व्यंशाग्रे तु खलूरिका ॥ ७४ ॥
रसधर्मांशके तारे चायामे च प्रकल्पयेत् ।
द्विभागं ग्रहविस्तारं मुखालिन्द्रं द्विभागया ॥ ७५ ॥
अष्टांशे नाङ्कणं ख्यातं शेषांशे तु खलूरिका ।
रसभागे कृते व्यासे भान्वंशे वा तदायमे ॥ ७६ ॥
द्विभागं ग्रहविस्तारं द्विद्व्यंशं चाङ्कणं भवेत् ।
अलिन्द्रं तु शिवांशेन दशांशं त्वङ्कणं भवेत् ॥ ७७ ॥
प्रागिवैव खलूरिः स्यात्सर्वेषां बाह्यवारकम् ।
मानसूत्राद्बहिस्त्वेवं गृहमानं सदा भवेत् ॥ ७८ ॥
वस्वंशे तु तदायामे पक्षांशं ग्रहविस्मृ(स्तृ)तम् ।
गेहानामग्रतोऽलिन्द्रं एकांशेन विधीयते ॥ ७९ ॥
वेदांशेनाङ्कणं कुर्याद्वस्वंशेन खलूरिका ।
परितोऽवहितं कालं शंचांगणं भवेत् ॥ ८० ॥
वसुधर्मततायामे द्विभागं ग्रहविस्मृ(स्तृ)तम् ।
अङ्कणं च शिवांशेन मुख्याग्रेंऽशं तु वारकम् ॥ ८१ ॥
पार्श्वयोस्तु तथावारं वस्वंशं त्वङ्कणं भवेत् ।
द्व्यंशेनैव खलूरिः स्यात्पार्श्वाग्रं द्वारहीनकम् ॥ ८२ ॥
अङ्कणं विंशदंशेन कल्पयेत्कल्पवित्तमः ।
वस्वेकांशे तदायामे अष्टाविंशतिमङ्कणम् ॥ ८३ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं खलूरिं चैव पूर्ववत् ।
वसुमन्वंशतारायें द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ॥ ८४ ॥
अङ्कणं च द्विभागेन द्वारं तत्समुच्यते ।
मुख्यगेहाग्रहस्तस्य वारं चक्रमणं भवेत् ॥ ८५ ॥

चतुर्विंशतिभागेन अङ्कणं परिकल्पयेत् ।
द्व्यंशेनैव खलूरिः स्यादायामे तु कलांशके ॥ ८६ ॥
मुख्यगेहाग्रतो वारं गुणांशेनैव कल्पयेत् ।
अष्टाविंशतिभागेन अङ्कणं तु प्रकल्पयेत् ॥ ८७ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं युक्त्या सर्वांशसंयुतम् ।
कर्मभिः पार्श्वयोः कल्प्यं द्वारं कुर्यामपुच्यते ॥ ८८ ॥
परितः कुड्यसंयुक्तं प्रागुद्द्वाराजलोद्गमम् ।
रसभागे तु विस्तारे दशभागे तदायते ॥ ८९ ॥
वस्वंशेनाङ्कणं विद्यात्तदायामो द्व्यांगुलम् ।
अनालयस्य चाग्रे तु द्वारं येनांशकेन तु ॥ ९० ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं बाह्यवारं च प्रागिव ।
गेहस्य सेतुवस्वंशे छायामे तु तदंशके ॥ ९१ ॥
ब्रह्माङ्कणं युगांशेन वारं तस्य कृतांशकम् ।
द्विभागं ग्रहविस्तारं मुख्यं चेद्दंशभित्तिकम् ॥ ९२ ॥
कुड्याभद्वारसंयुक्तं परितः कुड्यसंयुतम् ।
विस्तरे वसुभागे तु दशभागे तदायते ॥ ९३ ॥
चक्राणां तु विभागेन शेषं पूर्ववदाचरेत् ।
अथवा चूर्कणं वर्ज्यं वस्वंशेनाङ्कणं भवेत् ॥ ९४ ॥
गृहव्यासे तु वस्वंशे भान्वंशे तु तदायते ।
पूर्वे वा ग्रहचक्रे च द्व्यंशं चंक्रमणं भवेत् ॥ ९५ ॥
पुरस्तान्मुख्यगेहस्य द्वारं व्योमांशमुच्यते ।
अङ्कणं चाष्टविंशांशं कल्पयेत्कल्पवित्तमः ॥ ९६ ॥
मुख्यगेहस्य मध्ये तु रङ्गयोः पार्श्वयोर्गृहम् ।
नेत्रं कुड्यसमीपे तु गेहे वेशदुदावृतम् ॥ ९७ ॥
वसुमन्वंशके व्यासे चाऽऽयामे च कर्मकृते ।
अङ्कणं वेदवस्वंशं पुरा चेग्रे तु वारकम् ॥ ९८ ॥
अथवा पार्श्ववासाग्रे वारं चङ्क्रांशमानतः ।
द्विभक्तिविसृताष्टांशदीर्घं चैवाङ्कणं भवेत् ॥ ९९ ॥
अथवा वापराष्टांशं पक्षवारांशवांशकम् ।
अङ्कणं भानुभागेन विस्तारं यदद्वयं रसम् ॥ १०० ॥

षोडशांशे गृहायामे विस्तरे वसुभागके ।
द्विभागं गृहविस्तारं कलांशं चाङ्कणं भवेत् ॥ १०१ ॥
अङ्कणावृतवारं तु शून्यांशेन प्रकल्पयेत् ।
पुरे पुरेऽग्रहारे तु शिवांशं चाङ्कणं भवेत् ॥ १०२ ॥
इतराध्वग्रहाणां तु बाह्यं वासवकारकम् ।
नरांशे विस्तृतायामे युगांशं त्वङ्कणं भवेत् ॥ १०३ ॥
परितोऽलिन्द्रमेकांशं द्विभागं ग्रहविस्तृतम् ।
बाह्येऽलिन्द्रं शिवांशेन चतुर्दिग्भद्रसंयुतम् ॥ १०४ ॥
चतुर्विभक्तिविस्तारं नीव्रस्य भद्रमस्तकम् ।
मुखभद्रं कर्णं लिप्य सोपानं भद्रपार्श्वयोः ॥ १०५ ॥
पुरतो भद्रपोपेतं मण्डपोपेतविनतः ।
सर्वेषामपि सामान्यं मध्यभद्रं च मण्डपम् ॥ १०६ ॥
मन्वंशे तु तदायामे त्वंशं त्वंचाङ्कणं भवेत् ।
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं षोडशान्ते तदायते ॥ १०७ ॥
चक्रमार्णं द्विभागेन कल्यंशे तु भागिवा ।
अषड्भागे तदायामे प्रमुखे वारकद्वयम् ॥ १०८ ॥
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टमेकानेकतलान्वितम् ।
भानुभागे च मन्वंशे कलांशेऽष्टादशांशके ॥ १०९ ॥
विंशं द्वाविंशदंशे च गृहव्यासविभाजिते ।
जात्याद्या भासपर्यन्ता यामेष्वष्टसु यामनम् ॥ ११० ॥
बाह्यब्रह्मकणादीनि परितः क(प)रिकल्पयेत् ।
एकं वा द्वित्रिभागं वा बाह्यवारं प्रकल्पयेत् ॥ १११ ॥
गृहव्यासं द्विभागेन तथा च चङ्कणावृतम् ।
शेषांशमङ्कणं ख्यातं छिदिर्दं वांबुपाननम् ॥ ११२ ॥
इष्टदीर्घहरङ्गं च कल्प्यं कुड्यं तथा भवेत् ।
एकानेकतलं वाऽथ प्रासादवदलंकृतम् ॥ ११३ ॥
उत्तरं वाजनं साब्जक्षेपणं क्षुद्रवाजनम् ।
इष्टकाच्छादनं चैव कल्पास्तरणं तथा ॥ ११४ ॥
घृतगुल्मासकल्कं च प्रस्तरे सकलं प्रति ।
शङ्खावन्तं तु सोपानं कर्णारध्वजमेव वा ॥ ११५ ॥

विजयादिग्रहाणां तु अङ्घ्रयुक्त्या त्वनेन वै ।
विस्तारसदृशं तुङ्गमेकभूमौ विधीयते ॥ ११६ ॥
तस्माद्विभज्यदीर्घं तु .... रोहितोन्नतम् ।
त्रितलस्थं तु भागं तु पञ्चभूमौ रसांशकम् ॥ ११७ ॥
अष्टभागांशकं व्यासात्पञ्चभूमोदयं भवेत् ।
दशांशे नवभूमौ च मन्वंशं सप्तभूमिके ॥ ११८ ॥
सप्तभूमोपरिष्टात्तु मर्त्यानामालयं नहि ।
एकाद्वीत्रि च भूमौ वा शूद्राणां तु विधीयते ॥ ११९ ॥
वैश्यानां पञ्चभूम्यन्तं चतुर्भूम्यन्तमेव वा ।
भूपानां च सुराणां च सप्तभ्यूम्यन्तरं परम् ॥ १२० ॥
एकभूमोदयं चाष्टभागोच्चं तु धरातलम् ।
द्विभागं चरणोच्चं तु प्रस्तरोच्चं शिवांशकम् ॥ १२१ ॥
सार्धांशं तु गलोत्सेधं शिखरोच्चं द्विभागया ।
आर्धांशं तु शिखामानं क्रमेणैव तु योजयेत् ॥ १२२ ॥
शिखाविमानं चरणे प्रस्तरे शिखरे तु वा ।
गलवर्गे तु वा योज्यं त्रिष्वङ्गेषु समं तु वा ॥ १२३ ॥
रुद्रांशे द्वितलोच्चं तु व्योमांशं तु धरातलम् ।
पक्षांक्षं चरणायामं शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १२४ ॥
मन्वंशे त्रितलोच्चं तु अधिष्ठानं शिवांशकम् ।
अक्षांशमङ्घ्रितुङ्गं तु शेषं पूर्ववदाचरेत् ॥ १२५ ॥
सप्ताधिकं शिवांशं तु चतुर्भूमोदये कृते ।
पक्षजन्यंशके स्तम्भतलं शेषं तु पूर्ववत् ॥ १२६ ॥
पञ्चभूमौ तु विंशांशे शिवांशं तलमानकम् ।
अश्विन्यंशं तु पादोच्चं शेषं प्रागिव कल्पयेत् ॥ १२७ ॥
त्रयोविंशांशके त्वंशतलं पादस्तु तद्द्वयम् ।
शेषं पूर्ववदुद्दिष्टं सप्तभूमोदयं ततः ॥ १२८ ॥
षड्विंशांशे विपक्षांशे धरायां चरणं क्रमात् ।
सप्तभूमं समाख्यातं अथवा विस्तमानसः ॥ १२९ ॥
सप्तहस्तं तु स्तूप्युच्चं तद्द्वयं शिखरोदयम् ।
द्विहस्ताङ्गुलमानं च मञ्चं स्थूपिसमं भवेत् ॥ १३० ॥

शीर्षे च समपादस्थं स्थलं पञ्चसमं भवेत् ।
उपानोच्चं तु षण्मात्रमेवमेव तलं विदुः ॥ १३१ ॥
एतद्वै बाहुभूमौ तु ऊर्ध्वे भूमिरुदाहृता ।
ऊर्ध्वभूचरणोच्चं तु अधमं नष्टवा भवेत् ॥ १३२ ॥
एकांशाधिकमानं तु द्वितीयस्थलपादकम् ।
अथ द्विभूमिभागं तु कृत्वैकाधिकं तु तत् ॥ १३३ ॥
तृतीयभूमिपादौ च तथा कुर्यात्तलं प्रति ।
एकभूमौ स्थलोच्चं तु मञ्चोच्चं द्वितलस्य तु ॥ १३४ ॥
स्तम्भवामे हितांशं तु मञ्चमानतिलं प्रति ।
भवभूम्येऽसितुङ्गार्धश्वरातालोदयं भवेत् ॥ १३५ ॥
सर्वेषामपि सामान्यं प्रागुक्तपादुकोन्नतम् ।
सप्ताष्टनन्दधर्मांशरुद्रांशं वाङ्घ्रिकोदयम् ॥ १३६ ॥
कृते मूलपादस्य तकं ... .
स्तम्भानां भूषणं विप्र प्रागुक्तविधिना कुरु ॥ १३७ ॥
पादबन्धतलं तेषां अङ्गं तेषु तलं भवेत् ।
अनपेक्षमनङ्गेषु सापेक्षाङ्गेषु योजयेत् ॥ १३८ ॥
गृहोच्छेदकच्छेदद्वध्यहा ... वा भवेत् ।
संपूज्य जगरग्राह्ययुग्महस्त .... सङ्ग्रहेत् ॥ १३९ ॥
ओजार्थपूरणार्थं च यन्मानं योजितं मतम् ।
अधिष्ठानादिवर्गेषु संमिश्रकर्षयत्कृते ॥ १४० ॥
पुरोक्तमानेनैव भवेत्मानं नान्यं विभावयेत् ।
बाह्यतो जालकं कुर्यान्तर्विंहृतपादुकम् ॥ १४१ ॥
जालकं च कवाटं च इष्टस्थाने प्रकल्पयेत् ।
पादोपरि भवेत्पादं कुड्यं कुड्योपरि स्मृतम् ॥ १४२ ॥
विपरीतंविपद्येव तस्मादुक्तं समाचरेत् ।
अकरीवंशशालाग्र अष्टांशं वा चतुर्मुखम् ॥ १४३ ॥
कुण्डं वा शीर्षकं विप्र मण्डपं मण्डपाकृतिः ।
यथारुचि यथाशोभं तथा कुर्याद्गृहं बुधः ॥ १४४ ॥
दक्षिणे मूलगेहार्थं मण्डमत्युन्नतोन्नतम् ।
स्वाश्रावासं तु वा विद्यादिष्टभूमौ तु वासकम् ॥ १४५ ॥

तस्योत्तरे त्रिधावासं नैर्ऋत्यां सूतिकालयम् ।
उत्तरे भोजनस्थानं शांकरे पाचनालयम् ॥ १४६ ॥
किंचिल्लक्षणयाऽऽवासा ... ... वरे ।
जलद्रोणिघटं चैव पर्जन्ये वा जयन्तके ॥ १४७ ॥
ऐन्द्रे वा भोजनस्थानं पश्चिमे वा विशेषतः ॥
श्रीकरं प्राङ्मुखं भित्तिरायुष्यं दक्षिणाननम् ॥ १४८ ॥
पश्चिमाभिमुखं ऋद्धिरुत्तराग्रं क्षयं भवेत् ।
प्राक्पुरःशयनं संपद्दक्षिणादायुवर्धनम् ॥ १४९ ॥
पश्चिमे शक्तिसंतापमुत्तरे व्याधिपीडनम् ।
वंशस्यानुगतद्वारं शयनं चाग्रमृत्युदम् ॥ १५० ॥
तस्माच्छिवायामे चैव शनासत्यातौ हितौ ।
पापयक्ष्मांशके व्याधिः कर्तव्यं पचनालयम् ॥ १५१ ॥
गृहाज्जेष्ठकनिष्ठान्तं दक्षिणादुत्तरान्तकम् ।
पत्न्योस्तुत्रिपूर्वं तेषां हि सदनानि वै ॥ १५२ ॥
श्रेणीष्वेवं समाख्यातं .... ।
शेषाणां परितो वाऽपि कर्तव्यं येन युक्तितः ॥ १५३ ॥
अग्रे वाह्ये पुरस्तात्तु गोशाले दक्षिणेऽपि वा ।
हयेनावासतद्वत्स्यादुदरङ्गं तथैव च ॥ १५४ ॥
वापीकूपतटाकादि सर्वत्रैवाविरोधितम् ।
पश्चिमे वै स्त्रियाश्चाथ पुत्राणामुत्तरे गृहम् ॥ १५५ ॥
अनुजानां च तत्रैवं मर्त्यानां पुरतो हितम् ।
कर्तुरिच्छानुसारेण अनुक्तं तु समाचरेत् ॥ १५६ ॥
हस्तंस्तम्भं लुपादीनि उभमेव परिग्रहेत् ।
व्यासहस्तगुणप्राप्यनागहारे तु योनिकम् ॥ १५७ ॥
कुटिनस्त्वायहस्तवस्तुब्रह्मपक्षयन्तने ।
.... जक्षामात्रं तु यथादीर्घे नागं नवगुणैः ॥ १५८ ॥
दशभूतनमृणमिदं नाहं दतग्रजनि .... ।
नेत्रगन्धे तु हरिणं पक्षणमिदं गृह ॥ १५९ ॥
ग्रमणामुदिशं वादशादयादि कल्पितम् ।
ग्रहाणां पुरे पुरे वाऽपि दक्षिणे दक्षिणेऽपि वा ॥ १६० ॥

शंकरे वा विधानेन कूटं कुर्यात्सुसुन्दरम् ।
गृहव्यसान्तरा नित्यं द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ॥ १६१ ॥
चतुष्पञ्चगुणव्यासं द्व्यन्तरं गृहकूटयोः ।
वायोरेवमेवं तु परे वाह्यं च तच्छृणु ॥ १६२ ॥
गृहायामसमं वाऽथ द्विगुणं त्रिगुणं तु वा ।
चतुष्पञ्च वाऽथ ग्रहकूटान्तरं भवेत् ॥ १६३ ॥
ग्रहस्य सकशदीर्घं च गृहं वा पार्श्वयोः पुरे ।
पुरे कल्पं च कूटं चेदिष्टदीर्घायतनं ग्रहेत् ॥ १६४ ॥
ग्रहव्यासानुगुणं कूटं कल्पयेतियुग्मना ।
पञ्चहस्तं समारभ्य द्विद्विहस्तविवर्धनात् ॥ १६५ ॥
एकविंशतिहस्तान्तं नवधा कूटविस्तृतम् ।
विस्तारसदृशोत्सेधहस्तं वाऽष्टकारकम् ॥ १६६ ॥
अष्टहस्तं तु वाऽधिक्यकूटायामं प्रकल्पयेत् ।
विस्तारद्विगुणं मध्ये कूटायामं प्रकल्पयेत् ॥ १६७ ॥
कूटानां भागमानेन जात्यादिनियमं कुरु ।
हस्तमानेन कूटानां जात्यादिनियमं विना ॥ १६८ ॥
चतुर्भित्तिविशालं तु यथामञ्चं तथा भवेत् ॥ १६९ ॥

इत्यंशुमद्भेदे काश्यपशिल्पे ग्रामलक्षणं नामाष्टाशीतितमः पटलः ।
